

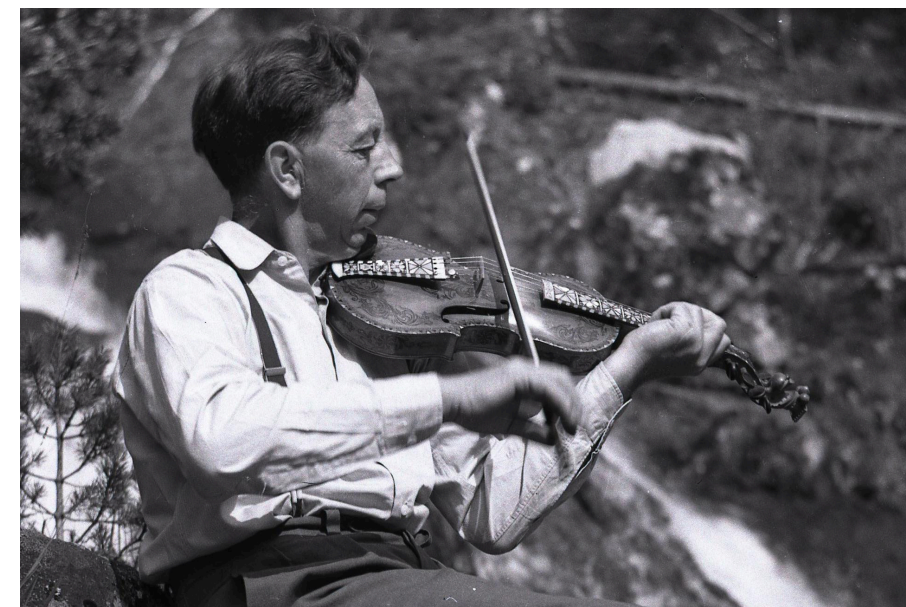
Masteroppgave

NTNU
Norges teknisk-naturvitenskapelige
universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Kenneth Staurset Fåne

Immateriell kulturarv ved arkiv og museum

En studie av vern og formidling av folkemusikk og folkedans

Masteroppgave i kulturminneforvaltning

Trondheim, våren 2014

Kenneth Staurset Fåne

Immateriell kulturarv ved arkiv og museum

En studie av vern og formidling av folkemusikk og folkedans

Masteroppgave i kulturminneforvaltning

Trondheim, våren 2014

Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

*Illustrasjon forside: Fotografi av spellemann Peder Kristian Staurset (1907-1977) fra Romsdal. Dette er min oldefar.
Gjengivelse med tillatelse fra fotografiets eier, Kåre Irvin Staurset.*

Forord

En stor interesse for kulturhistorie knyttet til folkemusikk gjorde at jeg valgte å ha praksisperioden min hos Norsk senter for folkemusikk og folkedans i åtte uker høsten 2013. Praksisen ga meg god erfaring innen forvaltning av immateriell kulturarv. Jeg vil gjerne takke alle senterets ansatte for en minnerik praksisperiode. Spesielt vil jeg takke Ivar Mogstad for god veiledning underveis i praksisperioden. Våre faglige diskusjoner har vært fruktbare, og mye har jeg tatt med videre inn i masteroppgaveprosessen.

Min veileder Aud Mikkelsen Tretvik skal ha takk for gode og konstruktive tilbakemeldinger underveis i skriveprosessen.

Jeg vil også takke min flotte familie for all støtte. Spesielt vil jeg takke min mormor Unni Pauline for all støtte gjennom alle disse studieårene. Jeg vet du er stolt over hva jeg har fått til, det hadde ikke gått like bra uten deg.

Mange takk til mine svigerforeldre, Oddrun og Charles, for å alltid vise interesse og raushet for det jeg har studert og holdt på med. Dere skal også ha takk for å låne meg bil, slik at jeg fikk mulighet til å samle inn materialet til denne masteroppgaven. Mange takk til Karl-Håkon for en flott helg i Volda.

Det sies at alle har et søskenbarn på Gjøvik, det har ikke jeg. Derimot skal Turid på Toten ha mange takk for at hun stod for husly i forbindelse med kildeinnsamlingen. Det var veldig snilt av deg Turid.

Jeg vil også takke alle mine medstudenter på Kulturminneforvaltning som jeg siden 2009 har studert sammen med. Vi har vært en godt sveisa gjeng. Kommer til å savne dere alle.

Til slutt vil jeg rette uendelig stor takk til min fantastiske og uvurderlig flotte kjæreste Pia. Hun er tidenes språkvaskemaskin gjennom alle tidenes tider. Du har med din tålmodighet og vilje hjulpet meg gjennom studieløpet. Du har gjort tunge dager til en lek, og lette dager til en fest. Jeg føler meg utrolig heldig som har en så flink og snill kjæreste som deg.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 Tema for oppgaven	1
1.2 Problemstilling	2
1.3 Litteratur og tidligere forskning	3
1.4 Forvaltning og politikk	5
1.4.1 Oversett på ABM-feltet	6
1.4.2 Listeføring av immateriell kulturarv	7
1.5 Oppgavens struktur	7
2 Kilder og metoder	9
2.1 Kildemateriale	9
2.2 Kvalitativ metode	10
2.3 Kvalitative forskningsintervju	11
2.4 Strukturering av intervjuene	11
2.5 Intervjuform	12
2.6 Temasentrert tilnærming	12
2.7 Forskerposisjon	12
2.8 Valg av informantgrupper	13
2.9 Ethiske hensyn	14
2.10 Avveininger	14
3 Folkemusikk som kulturarv	17
3.1 Sentrale begreper	17
3.1.1 Immateriell kulturarv	17
3.1.2 Folkekultur	18
3.1.3 Folkemusikk	20
3.1.4 Tradisjonsbærere	20
3.1.5 Formidling og tilgjengeliggjøring	21
3.2 Historisk bakgrunn	22
3.2.1 Kulturminnevernets barndom	22
3.2.2 Innsamling av immateriell folkekultur	23
3.2.3 Dokumentasjon av norsk folkemusikk	24
3.2.4 Folkemusikk og folkedans på museum	29
3.3 Immateriell kultur i arkiv og museum	30
3.3.1 I arkivene	31
3.3.2 På museene	32
3.3.3 Samtidsdokumentasjon og teknologi	33
4 Undersøkelsesenheter og kildemateriale	35
4.1 Informanter i Oppland	35
4.1.1 Tradisjonsmusikkarkivet på Mjøsmuseet, Gjøvik	35
4.1.2 Gudbrandsdalsmusea	36
4.1.3 Folkemusikkarkivet for Sør-Gudbrandsdalen	37
4.1.4 Valdres Folkemuseum	37
4.1.5 Valdres Folkemusikkarkiv	37
4.2 Informanter i Møre og Romsdal	38
4.2.1 Folkemusikkarkivet for Møre og Romsdal	38
4.2.2 Romsdalsmuseet	39
4.3 Informanter i Sør-Trøndelag	39
4.3.1 Norsk senter for folkemusikk og folkedans	40
4.3.2 Sverresborg Trøndelag Folkemuseum	41
4.3.3 Ringve Musikkmuseum	41

4.4 Andre informanter.....	41
5 Vern og formidling	43
5.1 Folkemusikkarkivenes rolle i kulturvernet.....	43
5.1.1 Forskning.....	44
5.1.2 Innsamling	46
5.1.3 Bevaring.....	47
5.1.4 Formidling.....	49
5.1.5 Prioriteringer av knappe ressurser	52
5.1.6 Folkemusikkarkivenes rolle i å bevare immateriell kulturarv	53
5.2 Vern og bruk av arkivmateriale	54
5.2.1 Vern av tradisjonsbærere.....	54
5.2.2 Informering og veiledning	56
5.2.3 Forventninger til tilgjengeliggjøring og nettpublisering	57
5.2.4 Museene er positive til tilgjengeliggjøring.....	59
5.2.5 Lister og kataloger.....	60
5.3 Synliggjøring gjennom musikk og dans	61
5.3.1 Brødre frem	61
5.3.2 Romsdalsmuseets leikarring.....	62
5.3.3 Slåttify	63
6 Avslutning	65
6.1 Presentasjon av funn	65
6.2 Videre forskning.....	67
6.3 Bør bli mer synlig	67
Litteratur.....	69
Vedlegg.....	73

1 Innledning

*Brødre frem, Brødre frem
Bort med hver nagende Sverig,
Harpen skal tone om Norrig.
Fædreneland, Fædreneland!*

Dette er første vers i visa ”Brødre frem”. Visa ble skrevet spesielt til valgmannsmøtet på Hunn gård i Gjøvik den 14. mars 1814. Denne visa er plukket fram igjen og sunget i forbindelse med 200-årsjubileet i 2014. Den er et eksempel på immateriell kulturarv som har blitt samlet inn, bevart og nå formidlet og aktualisert igjen, til et nytt publikum.

Begrepet om immateriell kulturarv spenner vidt innenfor mange forskjellige kunnskapsområder. Eksempler kan være alt fra trosforestillinger, eventyr og sagn, til bruksmusikk, husflid og matlaging. Dokumentasjon av immateriell kulturarv som disse kulturuttrykkene er eksempel på, blir oppbevart hos norske arkiver og museer. Begge institusjonene har som mål å ta vare på og forvalte vår kulturhistorie.

1.1 Tema for oppgaven

Bevaring og synliggjøring av immateriell kulturarv er noe Norge som nasjon har forpliktet seg til internasjonalt. Med ratifisering i 2007 av *UNESCOS konvensjon av 17. oktober 2003 om vern av den immaterielle kulturarven*, forplikter Norge seg å gjøre en innsats på fremme vern av immateriell kulturarv. I tillegg til vern vil UNESCO at den immaterielle kulturarven skal bli synliggjort, bli sikret respekt for og verdsatt.¹

Temaet for denne studien er å studere folkemusikk og folkedans som immateriell kulturarv, ved arkiv og museum. Videreføring av tradisjoner knyttet til folkekulturen krever at det er noen som viderefører tradisjonene og at noen samler inn, bevarer, forsker på og formidler denne handlingsbårne kunnskapen. Formålet med dette er at denne typen kulturarv ikke skal gå tapt. Arbeid med immateriell kulturarv må sees på som like viktig som arbeidet med den materielle kulturarven.

¹ Kulturrådet 2010: *Immateriell kulturarv i Norge. En utredning om UNESCOS konvensjon av 17. oktober 2003 om vern av den immaterielle kulturarven*, Oslo: 3

1.2 Problemstilling

UNESCOS konvensjon fra 2003 vektlegger vern av immateriell kulturarv og viser at den bør synliggjøres. Med bakgrunn i dette er det viktig å få en forståelse av hvordan arkiv- og museumsinstitusjoner arbeider med og forvalter denne kulturarven.

Den overordnede problemstillingen i oppgaven er derfor: *Hvordan formidler og bevarer norske folkemusikkarkiv og kulturhistoriske museer immateriell kulturarv?* For å avgrense oppgaven vil jeg basere studien på folkemusikk og folkedans, hvor hovedvekten vil være på folkemusikk. Med utgangspunkt i dette vil jeg gå nærmere inn på tre delproblemstillinger som bidrar til å belyse hovedproblemstillingen:

1. *Hvilken rolle har folkemusikkarkivene i det norske kulturvernet?*
2. *Hvordan blir arkivmateriale knyttet til folkemusikk og folkedans formidlet og tilgjengeliggjort ved folkemusikkarkiver og kulturhistoriske museer?*
3. *Hvordan kan formidling av folkemusikk og folkedans bidra til å øke interessen for immateriell kulturarv?*

For å svare på problemstillingen og underspørsmålene, har jeg valgt å bruke kvalitativ metode, med hovedvekt på intervju og litteraturstudier. I arbeidet har både egen kildeinnsamling og faglitteratur vært viktig for å få en forståelse av folkemusikken og folkedansen som immaterielle kulturarv. For å undersøke folkemusikkarkivenes forvaltning av dette har jeg derfor intervjuet flere folkemusikkarkivarer. I tillegg har jeg intervjuet flere museumsansatte ved museum som på ulike måter arbeider med immateriell kulturarv. Jeg har valgt ut informanter som kan fortelle om hvordan de jobber med å formidle immateriell kulturarv.

Studien omhandler den immaterielle kulturarvens rolle i kulturvernet og utfordringene tilknyttet forskning, bevaring, innsamling og formidling av denne kulturarven ved folkemusikkarkiv og museum. Jeg har spesielt vært interessert i å undersøke hvordan folkemusikk og folkedans blir formidlet til et større, allment publikum og på den måten kan føre til at kulturarven blir mer synliggjort. Dette er et område som er lite utforsket tidligere og denne studien vil være et bidrag til å undersøke immateriell kulturarv som fenomen.

1.3 Litteratur og tidligere forskning

Det finnes noe litteratur som tar for seg videreføring og dokumentasjon av immateriell kulturarv. I de tilfellene folkemusikk har blitt nevnt, er det som regel i større utredninger hvor immateriell kulturarv generelt er vektlagt. Litteraturen jeg har brukt for å sette meg inn i forvaltningen, er i hovedsak *Immateriell kulturarv i Norge. En utredning om UNESCOs konvensjon av 17. oktober 2003*², utgitt av Norsk Kulturråd i 2010. Det er ikke utgitt mye norsk litteratur om immateriell kulturarv, men boka *Leve kulturarven!*³ som ble utgitt i 2013 er relevant. Av utenlandsk litteratur finnes det betraktelig mer om temaet. To eksempler på slik faglitteratur er Laurajane Smith og Natsuko Akagawas *Intangible Heritage*⁴ og Marilena Alivizatou *Intangible Heritage and the Museum*⁵, som jeg har fått god utbytte av for å sette meg inn i feltet.

Innenfor masterstudiet i kulturminneforvaltning ved NTNU er det skrevet lite om immateriell kulturarv i tidligere masteroppgaver. I 2013 leverte Solfrid Johansen Trydal masteroppgaven *Mellom kunst og kultur. Om tekstilhandverk og samfunnsutvikling*.⁶ Hovedproblemstillingen hennes gikk ut på å studere hvordan samfunnsutviklingen påvirker ivaretagelsen av tradisjonelle tekstilhåndverk.

Av faghistorisk litteratur knyttet til folkemusikk og folkekultur har jeg i hovedsak benyttet meg av to bøker. Den første er Bjørn Aksdals og Sven Nyhus' (red.) *Fanitullen* som først og fremst er en lærebok for folkemusikkstudenter.⁷ Den gir en god oversikt på folkemusikkfeltet fram til 1993 da boken ble utgitt. Den andre boken som har vært nyttig, er *Etnologi og folkloristikk – En fagkritisk biografi om norsk kulturhistorie*⁸ fra 2013, som gir en god oversikt over utviklingen av de kulturhistoriske og kulturvitenskapelige fagene fra 1800-tallet og fram til i dag.

Det finnes også en del faglitteratur som har folkemusikk som tema på ulike plan, men det finnes lite litteratur som knytter folkemusikken opp mot kulturarvsbegrepet. Noe litteratur forsøker å gi et helhetlig bilde av folkemusikken i Norge, som nevnte *Fanitullen*⁹, og

² Kulturrådet 2010

³ Falk, Eivind og Feldborg, Dag (red.) 2013: *Leve kulturarven!*, Trondheim

⁴ Smith, Laurajane og Akagawa, Natsuko (red.) 2009: *Intangible Heritage*, London og New York

⁵ Alivizatou, Marilena 2012: *Intangible Heritage and the Museum. New Perspectives on Cultural Preservation*, California

⁶ Trydal, Solfrid Johansen 2013: *Mellom kunst og kultur. Om tekstilhandverk og samfunnsutvikling*, Trondheim

⁷ Aksdal, Bjørn og Nyhus, Sven (red.) 1993: *Fanitullen. Innføring i norsk og samisk folkemusikk*, Oslo

⁸ Rogan, Bjarne og Eriksen, Anne (red.) 2013: *Etnologi og folkloristikk. En fagkritisk biografi om norsk kulturhistorie*, Oslo

⁹ Aksdal og Nyhus 1993

Hardingfela – felemakerne og instrumentets utvikling.¹⁰ Disse bøkene omhandler folkemusikkens historie.

Av større verk bør *Hardingfeleverket*¹¹ nevnes. Verket ble startet i 1958 og avsluttet i 1981 og inkluderer sju bind. Et tilsvarende verk for slåttemusikken på vanlig fele er også utgitt. Verket heter *Slåtter for vanlig fele*¹² og har til nå fem bind, de to første utgitt i 1992. Begge disse flerbindsverkene skal gi en oversikt over slåttespillet i Norge. De er først og fremst rettet mot spellemenn, studenter og forskere. Selv om også disse har med den kulturhistoriske konteksten til folkemusikken, er de først og fremst notesamlinger for utøvere som vil lære seg slåttene, eller studere folkemusikken på annen måte.

Det finnes også en del litteratur om folkemusikken som er konsentrert rundt geografisk avgrensede områder, hvor særegenheter for disse områdene er redegjort for og drøftet. Eksempel på dette er *Folkemusikken i Møre og Romsdal*.¹³

Folkemusikkarkivene sies å arbeide i skjæringspunktet mellom kulturarv og musikkliv.¹⁴ Folkemusikkarkivfeltet i Norge er et lite dokumentert felt. Det er utgitt en del rapporter og andre publikasjoner som handler om eller kan knyttes til andre immaterielle kulturuttrykk, men folkemusikk i en slik kontekst er utelatt. Den eneste større utredningen som finnes for folkemusikkarkivfeltet er *Situasjonen for de norske folkemusikkarkivene*, utgitt ut av Rådet for folkemusikk og folkedans i 2013.¹⁵

Når det kommer til museums- og arkivfaglig litteratur, har nevnte *Intangible Heritage and the Museum*¹⁶ vært viktig. Av annen litteratur er *Museum*¹⁷ av Anne Eriksen og *Formidling for framtida – tanker om arkiv*¹⁸ av Hilde Lange og Ulrike Spring vært viktige. Disse tar opp formidlingsrollen til museene og arkivene. For å forstå samfunnsrollen museene har i dag, blir dette drøftet i Sheila Watsons *Museums and their Communities*¹⁹. I 2007 ga Norsk kulturråd ut en utredning på museums- og arkivfeltet som heter *Museum, arkiv og*

¹⁰ Aksdal, Bjørn 2009: *Hardingfela. Felemakerne og instrumentets utvikling*, Trondheim

¹¹ *Hardingfeleverket* ble påbegynt i 1958 og avsluttet i 1981. De fem første bindene hadde en redaksjon bestående av: Olav Gurvin (redaktør), Arne Bjørndal, Eivind Groven og Truls Ørpen. De to siste bindene bestod redaksjonen av: Jan-Petter Blom, Sven Nyhus og Reidar Sevåg.

¹² *Slåtter for vanlig fele* ble påbegynt i 1992 og har til nå fem bind. De tre første bindene bestod redaksjonen av Olav Sæta og Reidar Sevåg. I de to siste er Olav Sæta redaktør.

¹³ Fet, Jostein 1999: *Folkemusikken i Møre og Romsdal*, Volda

¹⁴ Aksdal, B., Thedens, H. og Lønnestad, K. 2013: *Situasjonen for de norske folkemusikkarkivene*, Trondheim: 9

¹⁵ Aksdal m.fl. 2013

¹⁶ Alivizatou 2012

¹⁷ Eriksen, Anne 2009: *Museum – En kulturhistorie*, Oslo

¹⁸ Lange, Hilde og Spring, Ulrike 2013: "Formidling for framtida", i Lange, Hilde og Spring, Ulrike (red.) *Formidling for framtida – tanker om arkiv*, Oslo

¹⁹ Watson, Sheila (red.) 2007: *Museums and their Communities*, London og New York

*samfunn. Kunnskapsbehov og utfordringer*²⁰. Initiativet til denne utredningen kom på bakgrunn av økt behov for kunnskapsproduksjon og forskning omkring grunnlaget for kulturinstitusjoner i Norge. Denne utredningen er nyttig fordi den tar opp utfordringer som fortsatt er gjeldende for museene og arkivene. I tillegg til annen aktuell litteratur har jeg brukt offentlige rapporter og eget innsamlet intervjumateriale for å aktualisere problemstillingen og temaet i denne oppgaven.

1.4 Forvaltning og politikk

Den viktigste loven for vern og forvaltning av kulturminner og kulturmiljø er *Lov om kulturminner*.²¹ Den immaterielle kulturarven har ikke noe tilsvarende lovverk for å vern, og den kan derfor bare tas vare på gjennom praksis og aktiv bruk. Siden Norge som nasjon ratifiserte UNESCO-konvensjonen fra 2003, har forvaltningen likevel måtte ta hensyn til den immaterielle kulturarven. Den er derfor avhengig av slike politiske føringer samt at den politiske interessen for den blir holdt oppe på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Den viktigste forvalteren av immateriell kulturarv er tradisjonsbærerne og de interesseorganisasjonene som holder det oppe på dagsorden. For folkemusikken er både spellemannslagene, musikkskolene, folkemusikkarkivene samt interesseorganisasjoner på ulike plan viktige aktører i forvaltningen av folkemusikken. Det handler om å skape og stimulere til interesse blant nye og gamle utøvere og å overbevise politikerne om viktigheten av at kulturarven blir bevart. Det er politikerne som bevilger økonomisk støtte til dette arbeidet.

Flere offentlige og private institusjoner er opprettet for å arbeide for å holde interessen for immateriell kulturarv oppe. For folkemusikkens del er dette institusjoner med lang fartstid som for eksempel interesseorganisasjonen for folkemusikk- og folkedansutøvere FolkOrg og Norsk senter for folkemusikk og folkedans. I tillegg har vi de mange museene, folkemusikkarkivene og tradisjonsbærerne selv som arbeider med folkemusikk på ulike plan. Folkemusikkarkivene har, som vi skal se, ulik finansiering, organisering og formell tilhørighet. Noen av dem har nasjonalt eller regionalt ansvar, mens andre er lokalt forankret. I motsetning til Danmark og Sverige har ikke Norge et eget nasjonalt folkemusikkarkiv med et overordnet ansvar for hele landet.²²

²⁰ Ydse, Tone Fredriksen 2007: *Museum, arkiv og samfunn. Kunnskapsbehov og utfordringer*, Norsk Kulturråd, Oslo

²¹ Lov om kulturminner [kulturminneloven]

²² Akسدal m.fl. 2013:19

På grunn av arkivenes ulike organisering og finansiering har vi ikke i Norge et felles styringsorgan for folkemusikkarkivene. I 2008 ble det etablert et nettverk mellom arkivene av Rådet for folkemusikk og folkedans. Nettverket er åpent for alle som arbeider med dokumentasjon av folkelige musikk- og dansetradisjoner. Nettverket skal være et forum for samarbeid, kunnskapsutvikling og kulturpolitisk arbeid for folkemusikkarkivene i landet.²³ Siden nettverket er drevet på dugnad, er det begrenset hvor mye arbeid som kan legges i det. Nettverket har i dag et møte hvert år, hvor alle arkivene kommer sammen og diskuterer sentrale problemstillinger. Styringsgruppa har ingen myndighet til å pålegge arkivene oppgaver eller å styre ansvarsfordelingen fordi de ikke rår over arkivenes organisering. Arkivnettverket er likevel det nærmeste man kommer en interesseorganisasjon for folkemusikkarkivarer i Norge.

I dag er det folkemusikkarkivene som har hovedansvar for å ta vare på dokumentasjon av folkemusikk og folkedans i Norge. Andre arkiver som NRK og Nasjonalbiblioteket har også en del folkemusikkmateriale, men de er arkiver som ikke samler inn selv. Folkemusikkarkivene er innsamlende virksomheter som dokumenterer nåtiden samtidig som at de tar vare på fortiden.

1.4.1 Oversett på ABM-feltet

Folkemusikkarkivfeltet er ofte utelatt i de offentlige rapportene, utredninger og stortingsmeldinger som behandler ABM-området.²⁴ Folkemusikkarkivene regnes som tradisjonsarkiver, en type arkiv som har en svak posisjon på arkivfeltet, noe *Kulturutredningen 2014* påpeker.²⁵ Den uensartede organiseringen av arkivvirksomhetene er ingen fordel i en slik sammenheng. Selv om stiftelsen Rådet for folkemusikk og folkedans har talt folkemusikkarkivenes sak overfor myndighetene ved flere anledninger, har i dag folkemusikkarkivene en svak politisk stemme generelt sett. De ulike organisasjonsstrukturene medvirker også til at folkemusikkarkivenes besøksstatistikk blir usynlige i Kulturrådets overordnede arkivstatistikk, da besøksstatistikken faller under museumsstatistikken for de arkivene som er underordnet museene.²⁶ I arkivutredningen *Situasjonen for de norske folkemusikkarkivene* blir det å skaffe arkivene en sterkere politisk slagkraft i kulturpolitikken nevnt som en av mange utfordringer i arbeidet med å synliggjøre folkemusikkarkivene.

²³ Aksdal m.fl. 2013: 40

²⁴ Aksdal m.fl. 2013: 5

²⁵ NOU 2013:4: *Kulturutredningen 2014*, Kulturdepartementet, Oslo: 158

²⁶ Aksdal m.fl. 2013: 45

For å gjøre folkemusikkarkivene mer synlige har det blitt foreslått å definere alle folkemusikkarkivene som tradisjonsarkiver.²⁷ Det er et begrep som allerede er brukt i flere offentlige rapporter, sist i *Kulturutredningen 2014*.²⁸ Et annet tiltak som har blitt fremmet for å synliggjøre arkivene på det politiske plan, er å opprette en felles koordinatorstilling.²⁹

1.4.2 Listeføring av immateriell kulturarv

I UNESCO-konvensjonen om vern av immateriell kulturarv er det beskrevet at det skal opprettes en liste for å synliggjøre den immaterielle kulturarven. Listen har fått navnet *Representativ liste over menneskehetens immaterielle kulturarv* og skal inneholde viktige immaterielle kulturuttrykk som bør vernes som verdensarv. Listen skal bidra til å synliggjøre og heve bevisstheten om den immaterielle kulturarven.³⁰

I 2012 ba Norsk Kulturråd om innspill om hvilke immaterielle kulturuttrykk i Norge som burde komme på en slik liste. Rådet for folkemusikk og folkedans ønsket tidlig at folkemusikk og folkedans kom med på listen. ”Norske folkemusikk- og dansetradisjonar med alle sine lokale variantar representerer ein unik og verdfull del av verdas kulturelle mangfald” var begrunnelsen til Rådet for folkemusikk og folkedans.³¹ I 2012 publiserte Kulturrådet prosedyrer for nominering av immateriell kulturarv til UNESCOs liste. I 2013 ble første søknadsrunde til UNESCO-listen åpnet. Første året kom det inn tre søknader, blant annet ble tradisjonsmusikk fra Setesdal søkt om å komme på listen.³² For 2014 kom det inn én søknad. Det er i dag ingen kulturuttrykk fra Norge som Kulturrådet har sendt videre til UNESCO for vurdering av verdensarvstatus.

1.5 Oppgavens struktur

Så langt har jeg gjort rede for oppgavens problemstillinger og tematikk samt gjort rede for relevant litteratur, forvaltning og kulturpolitikk. Kapittel 2 redegjør for hvilke metoder jeg har brukt i tilknytning til innsamling, omarbeiding og tolkning av materialet. Kapittel 3 presenterer folkemusikken som kulturarv. Her kommer først en kort redegjørelse av sentrale begreper, og deretter settes temaet inn i en historisk kontekst. Til slutt i kapittelet er fokuset

²⁷ Aksdal m.fl. 2013:47

²⁸ NOU 2013:4: *Kulturutredningen 2014*, Kulturdepartementet, Oslo: 158

²⁹ Aksdal m.fl. 2013:49

³⁰ Kulturrådet 2010:12

³¹ Rognerød, Embret 19.11.2012: ”Krever vern av norsk folkemusikk”, *Ballade.no* [aksessert 28.04.2014]

³² Reite, Kjetil 2013: ”Dette kan få status som verdskultur”, i *Fædrelandsvennen* [aksessert 28.04.2014]

rettet mot arkivenes og museenes rolle i å forvalte immateriell kulturarv. I kapittel 4 gis en kort presentasjon av informantene og deres kulturinstitusjoner. I kapittel 5 blir resultatene fra intervjumaterialet analysert og drøftet for å svare på problemstillingene mine. Kapittel 6 oppsummerer og sammenfatter studien.

2 Kilder og metoder

I dette kapittelet vil jeg presentere kildene og metodene jeg har brukt i denne studien. Jeg har i hovedsak brukt kvalitative metoder som intervju, litteraturstudier og analyse i mitt prosjekt. Først vil jeg gjøre rede for hvilke typer tekstmateriale jeg har benyttet meg av. Deretter vil jeg gjøre rede for innsamling av informasjon ved bruk av kvalitative intervjuer og gjennomføringen av disse intervjuene. Til slutt vil jeg gjøre rede for analysemetodene jeg bruker for å studere materialet.

2.1 Kildemateriale

For å finne svar på problemstillingene mine har jeg innhentet både skriftlige og muntlige kilder, som da er relevant litteratur og kvalitative intervju. En stor del av det skriftlige kildegrunnlaget har vært offentlige dokumenter, utredninger og rapporter vedrørende forskning, bevaring, innsamling og formidling av immateriell kulturarv. Dette har blant annet vært meldinger til Stortinget, rapporter og utredninger som er utgitt av Kulturrådet og andre kulturarvsinstitusjoner.

Eksempler på slike kilder er *Meld. St. 7 (2012–2013) Arkiv* og *NOU 2013: 4 Kulturutredningen 2014*. Andre sentrale kilder har vært *UNESCOS konvensjon av 17. oktober 2003 om vern av den immaterielle kulturarven*, Rådet for folkemusikk og folkedans' utredning *Situasjonen for de norske folkemusikkarkivene* og Kulturrådets utredning *Immateriell kulturarv i Norge*. Disse har vært sentrale for å belyse immateriell kulturarv som tema.

Jeg har også benyttet meg av både norsk og internasjonal litteratur for å ha et teoretisk grunnlag for å drøfte de aktuelle problemstillingene for mitt prosjekt. For å kunne svare på problemstillingene mine har spesielt tekster som omhandler formidling ved arkiv og museum vært sentrale. Flere av tekstene er også brukt for å undersøke statusen til immateriell kulturarv i dagens samfunn.

En stor del av forskningsmaterialet er hentet fra intervjuer jeg har gjort av informanter tilknyttet arkiv og museum som forvalter og formidler immateriell kulturarv. Informantene er folkemusikkarkivarer, formidlere, museumsdirektører og -konservatorer. Flere av dem er også tradisjonsbærere, i og med at de spiller eller danser folkemusikk og folkedans.

Intervjumaterialet har blitt brukt for å belyse hvordan immateriell kulturarv som folkemusikk og folkedans har blitt brukt i formidlingsammenheng ved arkivene og museene.

2.2 Kvalitativ metode

To metoder som man kan bruke for å innhente og omarbeide informasjon, er kvalitative og kvantitative metode. Ved å bruke kvalitative metoder ønsker jeg å gå i dybden for å få fram informantenes syn på temaene og spørsmålene som har blitt diskutert i intervjuene (se vedlegg 2 for intervjuguide).³³ Ved å gjennomføre kvalitative forskningsintervju har jeg skaffet meg materiale som etterpå har blitt analysert, omarbeidet og presentert. De som tar i bruk kvantitative metoder studerer målbare størrelser, tall og statistikk. I kvantitativ forskning er utvalget av informanter stort. Kvalitative studier kan på sin side gi mye informasjon, men fra få informanter.³⁴ I denne typen forskning er derimot metodeopplegget i høyere grad preget av fleksibilitet.³⁵ Dette har gjort det mulig for meg å gjøre endringer underveis i studien for å tilpasse metodene til de erfaringer jeg gjorde meg og de utfordringer jeg støtte på underveis.

I denne oppgaven har jeg basert meg utelukkende på kvalitative forskningsmetoder, da mitt hovedmål er å undersøke kulturfenomener. Kvalitative tilnæringer egner seg godt til å oppnå forståelse for sosiale fenomener som fortolkes.³⁶ I mitt tilfelle er 'immateriell kulturarv' eksempel på et slikt kulturfenomen. Hensikten i min forskning har ikke vært å undersøke om hvor mange personer i Norge som kjenner til begrepet immateriell kulturarv eller antallet immaterielle kulturuttrykk som finnes i Norge. Mitt mål er å finne ut hvordan arkiver og museer arbeider med immateriell kulturarv på forskjellig måter og hva slags opplegg de har for å formidle, forske på, samle inn og bevare denne typen kulturarv. Ved å bruke kvalitative forskningsintervju har jeg fått innsikt og oppnådd en forståelse for disse kulturfenomenene.

Et fellestrekk for de fleste kvalitative tilnæringer er at materialet forskeren analyserer, enten det er intervju, observasjon eller deltakende observasjon, uttrykkes i form av tekst.³⁷ Intervjuene jeg har gjennomført, har i etterkant blitt transkribert for å kunne analysere innholdet. Når det er lydopptak som skal transkriberes eller standpunkt og meninger som skal sammenlignes og drøftes, arbeider man med tekst i flere omganger. Det som blir presentert i denne studien er en omarbeidet versjon av noen av funnene fra forskningsintervjuene. For meg har dette handlet om å ta et utvalg av all den informasjonen jeg har samlet inn og prioritere det som kan være med på å gi svar på problemstillingene mine.

³³ Thagaard 2009: *Systematikk og innlevelse*, Bergen: 17

³⁴ Thagaard 2009:17

³⁵ Thagaard 2009:18

³⁶ Thagaard 2009:11

³⁷ Thagaard 2009:14

2.3 Kvalitative forskningsintervju

I forskningsintervjuene har jeg vært ute etter å få vite hvordan de enkelte informantene opplever det å jobbe med immateriell kulturarv. Intervjusamtaler er et godt utgangspunkt for å få et innblikk i hvordan enkeltpersoner opplever og reflekterer over sine situasjoner.³⁸ Karakteristisk for denne metoden er at jeg som forsker etablerer en direkte kontakt med de personene som deltar i studien. Det oppstår en åpen interaksjon mellom forskeren og informanten.³⁹ En slik interaksjon gjør det mulig for både meg som forsker og for informantene å stille spørsmål om noe skulle være uklart eller om noe burde utdypes ytterligere.

2.4 Strukturering av intervjuene

Forskningsintervjuer kan utformes på ulike måter, alt fra lite struktur til mye struktur. Forskningsintervjuene som er preget av lite struktur, kan betraktes som en samtale hvor forsker og informant vet hva slags hovedtemaer de skal prate om, men hvor informanten står friere til å bringe opp temaer i løpet av intervjuet. Forskeren kan tilpasse spørsmålene til de temaene informanten trekker fram og informanten kan fortelle og utdype temaer som forskeren ikke har tenkt over på forhånd. En motsetning til denne typen intervjutilnærming er de strukturerte intervjuene hvor spørsmålene og rekkefølgen i stor utstrekning er fastlagt på forhånd. Fordelen ved en slik framgangsmåte er at svarene blir lettere å sammenligne fordi alle informantene har svart på de samme spørsmålene.⁴⁰

I mitt arbeid med å samle inn materiale til denne masteroppgaven, har jeg brukt en mellomting av strukturerte og lite strukturerte tilnærminger. Denne typen tilnærming er det Thagaard (2009) har beskrevet som en delvis strukturert tilnærming.⁴¹ En slik tilnærming bygger på fleksibilitet. Spørsmålene er ofte nedskrevet på forhånd, men rekkefølgen kan forandres underveis. Dette gjør at informantene kan ta opp temaer som ikke var planlagt i forkant underveis i intervjuene.⁴² Under intervjuene tok jeg utgangspunkt i en intervjuguide som jeg lagde på forhånd (se vedlegg 2). Slik kunne jeg få svar på mange av de samme spørsmålene fra alle informantene. Samtidig kunne jeg med en delvis strukturert tilnærming føye til spørsmål som var mer rettet mot den enkelte informant eller institusjon.

³⁸ Thagaard 2009:12

³⁹ Thagaard 2009:13

⁴⁰ Thagaard 2009:87

⁴¹ Thagaard 2009:89

⁴² Thagaard 2009:89

2.5 Intervjuform

Intervjuer med enkeltpersoner er ifølge Thagaard (2009) den mest vanlige intervjuformen.⁴³ Det er denne framgangsmåten jeg har brukt mest, hvor jeg har intervjuet én og én person. I min studie har jeg i tillegg gjennomført gruppeintervjuer. Jeg har da hatt to informanter i samme intervjusituasjon. Det finnes både fordeler og ulemper med gruppeintervju som tilnærming. På den ene siden kan gruppeintervjuer bidra til å utdype temaene som tas opp, fordi informantene kan følge opp hverandres svar og komme med innspill. På den andre siden kan de personene med avvikende synspunkter vegre seg for å presentere dem i gruppen hvor kun de mest dominerende synspunktene fremmes. Gruppeintervjuer passer godt i situasjoner hvor informantene har et felles interessefelt og grunnlag å diskutere ut fra, slik som i mitt materiale.⁴⁴ I tillegg til disse intervjuene, har jeg i ett tilfelle sendt spørsmål på e-post til en av informantene.

2.6 Temasentrert tilnærming

En måte å analysere det innsamlede materialet på, er å bruke temasentrerte tilnærminger. Disse er ofte brukt når tema er vektlagt. I min studie undersøker jeg immateriell kulturarv og formidling. En slik analyse går ut på å sammenligne informasjon om hvert tema fra alle informantene.⁴⁵ Det forutsetter at jeg har stilt flere av de samme spørsmålene til hver enkelt informant, noe jeg har gjort. Hovedpoenget ved å bruke en slik analytisk metode er å gå i dybden på de enkelte temaene for å sammenligne synspunkter, strategier og handlinger som informantene forteller om tilknyttet forskning, formidling, bevaring og innsamling av immateriell kulturarv.⁴⁶ I gjennomføringen av en slik analyse tar man utsnitt fra intervjukonteksten og sammenligner den med utsnitt fra andre intervjukontekster med andre informanter. På den måten må forskeren veksle mellom å studere ett enkelt tema og vurdere den fulle sammenhengen utsagnene var en del av.⁴⁷

2.7 Forskerposisjon

I en intervjusituasjon er det viktig at jeg har satt meg inn i informantens situasjon og har gjort gode forberedelser på tematikken det skal prates om i intervjuet.⁴⁸ Dette er nødvendig for å stille

⁴³ Thagaard 2009:90

⁴⁴ Thagaard 2009:90

⁴⁵ Thagaard 2009:171

⁴⁶ Thagaard 2009:171

⁴⁷ Thagaard 2009:171

⁴⁸ Thagaard 2009:90-91

gode og fagrelevante spørsmål. I tillegg er det viktig å være bevisst på de erfaringer og kunnskapene jeg tar med meg inn til intervjuet.⁴⁹

Som en del av mastergradutdanningen i Kulturminneforvaltningen ved NTNU kreves det at man skal være ute i praksis i to måneder. For mitt tilfellet valgte jeg Norsk senter for folkemusikk og folkedans som praksissted. Denne praksiserfaringen har vært nyttig å ha med seg videre i arbeidet med masteroppgaven. Jeg har fått kunnskaper og innsikt i hvordan det er å jobbe med folkemusikk og folkedans på ulike nivå, og jeg har fått innsikt i hvordan en arkivinstitusjon drives.

I praksisperioden var jeg med både som observatør og som deltaker i flere oppgaver tilknyttet senteret. Slik fikk jeg innblikk i hvordan det er å ta vare på, registrere og gjennomføre innsamling og feltarbeid av folkemusikk og folkedans. Arbeidsoppgavene mine i praksisperioden har i hovedsak dreiet seg om registrering av arkivmateriale av folkemusikk og folkedans. Jeg har ikke hatt intensjon om å bruke praksisperioden som en egen metode, men mer som en inngangsport til å finne tema og starte skrivingen. Jeg har likevel samlet noe materiale ved å delta på årskonferansen for Rådet for folkemusikk og folkedans underveis i praksisperioden.

Erfaringer man har fra før er med på å påvirke ens valg underveis, og det kan både være en styrke og en begrensning. På den ene siden kan jeg forstå informantens situasjon til en viss grad, og på den andre siden kan jeg overse nyanser som ikke samsvarer med mine egne erfaringer.⁵⁰ Hvis jeg ikke hadde kjent miljøet jeg studerte, ville jeg hatt en utfordring med å forstå situasjoner som for meg ville virke fremmed.

2.8 Valg av informantgrupper

Jeg har i hovedsak valgt å undersøke hvordan immateriell kulturarv som folkemusikk og folkedans blir formidlet ved ulike museer og folkemusikkarkiv i tre fylker i Norge. Av tidsmessige og praktiske hensyn ble Sør-Trøndelag, Oppland og Møre og Romsdal valgt ut. I tillegg til informanter fra kulturinstitusjoner fra disse tre fylkene har jeg intervjuet to representanter for Norsk senter for folkemusikk og folkedans, som er en organisasjon som i sine vedtekter har et nasjonalt ansvar for folkemusikk og folkedans. Jeg har også gjort et intervju på e-post med en av utviklerne bak nettstedet Slåttify. En nærmere beskrivelse av disse institusjonene finnes i kapittel 4.

⁴⁹ Thagaard 2009:90

⁵⁰ Thagaard 2009:203

Totalt har jeg plukket ut 13 informanter med ulike stillinger og bakgrunn, men som alle har til felles at de arbeider med immateriell kulturarv i en eller annen form. De har ulike ansvarsområder, prioriteringer og ulike organisatoriske forutsetninger for å svare på de spørsmålene jeg ønsker å få svar på.

2.9 Etske hensyn

Utgangspunktet for alle forskningsprosjekt er prinsippet om at forskeren må ha deltakernes informerte samtykke. Informantene har til enhver tid rett til å avbryte sin deltakelse i forskningsprosjektet, uten at dette får konsekvenser for den enkelte.⁵¹

I starten av mitt forskningsprosjekt laget jeg derfor et informasjonsskriv med intervjuavtale som alle informantene måtte skrive under på for å delta, noe samtlige gjorde. I dette skrivet blir forskningsprosjektet beskrevet på overordnet nivå, og hver informant ble forespurt om de har lyst å delta (se vedlegg 1). Deltakerne har fått opplyst at de kan kreve innsyn i det innsamlede materialet hvis vedkommende ønsker dette samt at han eller hun har rett til å trekke seg og kreve alle opplysninger slettet. Informantene skrev under og krysset av for valg vedrørende om det innsamlede materiale kan brukes i forskning, om materialet kan publiseres, om vedkommende ønsker å være anonym og om materialet kan bli tatt vare på i ettertiden (se vedlegg 1).

I tillegg til informasjonsskrivet fikk jeg avklart med deltakerne muntlig om de hadde forstått innholdet. Jeg opplyste også om at hvis informanten kom til å si noe på opptaket som informanten selv ikke ønsket skulle bli publisert, så skulle vedkommende si fra der og da. Jeg ga også samtlige informanter tilbud om å se over sine uttalelser og godkjenne eller endre eventuelle direkte sitater som brukes i den endelige masteroppgaven. På den måten unngår jeg at informanten blir feilsitert. Selv om intervjuet ble tatt opp med lydopptaker vil ikke nødvendigvis det som blir sagt egne seg like godt i skriftlig form. Jeg har derfor tilbudt sitatsjekk til samtlige informanter.

2.10 Avveininger

I arbeidet med denne masteroppgaven har jeg måttet foreta noen valg. Det første valget var å velge hvilken metode jeg ville bruke for å innhente materiale til oppgaven. I og med at jeg har en problemstilling hvor jeg ønsker å finne svar på hvordan norske folkemusikkarkiv og

⁵¹ Thagaard 2009:26

kulturhistoriske museer forvalter immateriell kulturarv, valgte jeg kvalitative intervju som metode. Jeg tok også et valg om å møte mine informanter, fordi jeg mener det ville gi et bedre kildemateriale enn om jeg gjorde intervjuet dem via e-post eller telefon.

Et annet valg jeg måtte ta, var utvelgelse av informanter jeg ville ha med i prosjektet. Jeg ville ha med informanter innenfor flere folkemusikkarkiv og kulturhistoriske museer fra flere steder i landet for å få et representativt og variert materiale å analysere. Alle informantene svarte kjapt på e-post om at de ønsket å bli med på prosjektet. Maihaugen svarte ikke etter flere henvendelser på e-post og er derfor ikke med i prosjektet. Valget av folkemusikkarkiv og museer ble gjort på bakgrunn av geografisk beliggenhet og at de var innenfor gjennomførbar reiserute.

Av andre metoder kunne jeg brukt deltakende observasjon i forbindelse med praksisen. Det valgte jeg å ikke gjøre fordi jeg på det tidspunktet ikke visste hva jeg skulle skrive masteroppgave om. Jeg ville i stedet for bruke praksisperioden som et godt utgangspunkt for å få erfaring og etter hvert finne tema og problemstillinger for oppgaven.

Jeg har også tatt et utvalg av det innsamlede materialet. Totalt varte intervjuopptakene i seks timer og 46 minutter. I en masteroppgave som denne er det ikke plass til alle temaer, diskusjoner og svar som kom fram i intervjuene. Det måtte derfor tas et utvalg på bakgrunn av hva som kunne besvare problemstillingene best.

3 Folkemusikk som kulturarv

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for hvorfor folkemusikk blir regnet som kulturarv. Kapittelet er delt opp i tre delkapittel. I delkapittel 3.1 vil jeg gjøre rede for sentrale begreper som blir brukt i oppgaven. Delkapittel 3.2 vil ha et historisk tilbakeblikk på hvorfor vi i dag er opptatt av kulturarv og kulturvern. Til slutt vil jeg i delkapittel 3.3 se på immateriell kulturarv i sammenheng med museene og arkivene.

3.1 Sentrale begreper

For å tydeliggjøre hva som ligger i de mest sentrale begrepene i oppgaven, vil jeg nå presentere dem. Disse begrepene er immateriell kulturarv, folkekultur, folkemusikk, tradisjonsbærere, formidling og tilgjengeliggjøring.

3.1.1 Immateriell kulturarv

Den immaterielle kulturarven er knyttet til tradisjonelle handlinger. Det er praksiser, uttrykk, kunnskap og ferdigheter som mennesker anerkjenner som en del av sin kulturarv. Tilknyttet dette er også tilhørende instrumenter og kulturgjenstander. Den immaterielle kulturarven blir overført fra generasjon til generasjon, men blir stadig gjenskapt og endret.⁵² UNESCO beskriver immateriell kulturarv på følgende måte:

Språk, utøvende kunst, sosiale skikker, tradisjonelle håndverksferdigheter, ritualer, kunnskap og ferdigheter knyttet til naturen er alle eksempler på immateriell kulturarv. For mange folkegrupper er den immaterielle arven en kilde til identitet med forankring i historien. Filosofi, verdier og tenkemåter overføres gjennom muntlige tradisjoner, gjennom språk og gjennom andre former for ikke-materiell kommunikasjon, og utgjør samfunnslivets fundament.⁵³

Folkemusikk, som en stor del av denne oppgaven handler om, er eksempel på et immaterielt kulturuttrykk som gjennom flere hundre år har blitt videreført gjennom muntlig tradering og ved hjelp av musikkinstrumenter. Hardingfelene, langeleikene og bukkehornene er eksempler på tilhørende instrumenter i den immaterielle kulturarven. Sammenhengen mellom immateriell kulturarv og materiell kulturarv er viktig for å skape et helhetlig bilde av kulturarven. I

⁵² Kulturrådet 2010:14

⁵³ Unesco.no: "Immateriell kulturarv", u.å. [aksessert 22.04.2014]

UNESCO-konvensjonen påpekes at kulturbærerne selv er med på å definere hva denne kulturarven er.⁵⁴ Det er kulturbærerne som skaper, gjensker og viderefører tradisjoner.

Immateriell og materiell kultur er tett tilknyttet hverandre. Materielle kulturgjenstander har ofte blitt til gjennom tradisjonsbundet håndverk som defineres inn under immateriell kulturarv. For eksempel er slåttespell fra Telemark knyttet til det materielle gjennom at man må ha ei hardingfele å spille disse slåttene på. Hardingfela er igjen resultatet av mange hundre år med videreføring av felemakerverk. Kulturarven har sine materielle og immaterielle sider, men det er først nå i nyere tid at de immaterielle sidene også har blitt definert som kulturarv. Etter UNESCO-konvensjonen har immateriell kulturarv blitt en viktigere del av norsk kulturvernpolitikk.

Målet med konvensjonen er å sikre respekt for den immaterielle kulturarven, øke forståelsen for viktigheten av den lokalt, nasjonalt og internasjonalt i tillegg til å sørge for internasjonalt samarbeid og bistand. Vern av immateriell kulturarv handler om å sikre både de fryste og levende kulturuttrykkene. Dette innebærer at man gjør en innsats for å dokumentere, forske, bevare, fremme, styrke, videreføre og gjenopplive ulike sider ved kulturarven.⁵⁵

Kulturrådet mener det er tre dimensjoner av vernet av immateriell kulturarv. Den første dimensjonen handler om selve handlingen og kunnskapene som ligger bak. Den andre vektlegger at det må finnes nok kulturbærere som traderer kunnskapen videre til neste person. Til slutt vektlegges det at den immaterielle kulturarven tas vare på i sin helhet. Ettersom vernet er med på å holde liv i en kunnskap eller en handling, må alle dens ulike sider sees på som viktig å ta vare på.⁵⁶ Ved å ta hensyn til dette, vil man kunne sikre de immaterielle kulturuttrykkene for fremtiden og samtidig bidra til å sikre respekt for de immaterielle sidene ved vår kulturhistorie.

3.1.2 Folkekultur

Det første spørsmålet man kan stille seg når man snakker om folkekultur er: Hvem er folket? Den tyske litteraten og teologen Johan Gottfried Herder (1744-1803) var tidlig ute med å bruke prefikset 'folk-'. Hans romantiske idé om 'folkepoesien' stod i sterk kontrast til 'kunstpoesien'. Herder mente at folket tilstrebet sin kulturelle egenart.⁵⁷ Han brukte begrepet 'volkslied' eller 'folkevise' allerede fra 1778, og 'folk'-prefiksen har siden blitt brukt i flere sammenhenger om

⁵⁴ Kulturrådet 2010:14

⁵⁵ St.prp. nr. 73 (2005-2006): *Om samtykke til ratifikasjon av UNESCOs konvensjon av 17. oktober 2003 om vern av den immaterielle kulturarven*, Utenriksdepartementet, Oslo: 11

⁵⁶ Kulturrådet 2010: 19

⁵⁷ Blom, Jan Petter 1993: "Hva er folkemusikk?", i Aksdal, Bjørn og Nyhus, Sven (red.) *Fanitullen. Innføring i norsk og samisk folkemusikk*, Oslo: 8

ulike typer kulturuttrykk.⁵⁸ Eksempler på dette er: folkediktning, folkeskikk, folkeminne, folkekunst og folkemusikk. Ved å bruke prefikset 'folk' om et kulturuttrykk setter man det inn i en kategori og definerer det deretter. Kulturuttrykkene blir på denne måten navngitt og tatt ut av sin kontekst, og samtidig satt i system og kategorisert på nytt. Forsker Torunn Selberg (2013) påpeker at folkebegrepet er ett av mange begreper som springer ut av framveksten av nye ideer i opplysningstiden fra midten av 1700-tallet og framover.⁵⁹

'Folk'-begrepet er et barn av romantikken. Utgangspunktet var den tidlige sivilisasjonskritikken som oppstod i opplysningstiden. Opplysningsfilosofenes tanke var å omdanne samfunnet til å bli styrt av kunnskap.⁶⁰ Fokuset ble fra 1700-tallet rettet mer på det alminnelige, definerbare og målbare. Det ble lagt vekt på vitenskap og det rasjonelle i studiet av naturen og mennesket. Verden skulle i opplysningstiden bli klassifisert, og natur og kultur ble sett på som kategoriene man skulle dele verden inn i. Det at man begynte å skrive store bokverk som leksikonet *Den store franske encyklopedien* (1751-1780), viser et ønske om å kategorisere verden og fortelle hvordan den var.⁶¹

Den økende interessen for folket og folkekulturen hadde også sine politiske årsaker. Interessen for folket handlet om nasjonsbygging, selvdefinering og frigjørelse. Det var derimot ikke folket selv som ønsket å oppvekke og gjenfinne sin egen tradisjonelle kultur. Det var elitegruppene i samfunnet som identifiserte folket, og de så først og fremst på bønder og håndverkere som bærere av fortidens nasjonale kultur.⁶² Sagt på en annen måte var folket kultur- og tradisjonsbærerne. De var ikke kulturskaperne som hadde evne til å fortolke og forske på sin egen kulturarv, det var det de intellektuelle som tok seg av.⁶³ Folket var de individene som fortsatt kunne fortelle sagn, lage folkedikt, spille folkemusikk og synge folkeviser. Felles for disse kulturuttrykkene var at de hadde blitt overlevert av folket selv gjennom generasjoner, fra far til sønn og mor til datter. Det å påpeke den levende tradisjonsrike kulturen i befolkningen ble et politisk spillekort for å understreke nasjonal selvstendighet. Interessen for folkekulturen fikk stor betydning i utformingen av en nasjonal selvforståelse i Norge utover på 1800-tallet, spesielt viktig ble dette etter at Norge fikk egen grunnlov i 1814.

⁵⁸ Selberg, Torunn 2013: "Folkediktning", i Rogan, Bjarne og Eriksen, Anne (red.) *Etnologi og folkloristikk. En fagkritisk biografi om norsk kulturhistorie*, Oslo: 322

⁵⁹ Selberg 2013:322

⁶⁰ Blom 1993:8

⁶¹ Maurseth, Anne Beate 27.06.2013: "Den Store Franske Encyklopedien", i *Store norske leksikon*. [aksessert 06.05.2014]

⁶² Selberg, Torunn 2013:322

⁶³ Bråten, Ole Aastad 2013: "Forskaren og kulturen", i Falk, Eivind og Feldborg, Dag (red.) *Leve kulturarven!*, Trondheim: 83

3.1.3 Folkemusikk

Definisjonen av folkemusikk er i stor grad bestemt av de etniske og sosiale rammene musikken opptrer i. Folkemusikk finnes i alle kulturer. Derimot har folkegruppene selv sjelden betraktet musikken deres som 'folkemusikk'. Utenfor den europeisk-amerikanske kulturverden vil begrepet folkemusikk ofte ha liten mening hos tradisjonsbærerne selv.⁶⁴ En slik tilstand hadde vi også her i landet for noen hundre år siden, da det var borgerskapet og de intellektuelle gruppene i samfunnet som så behovet for å skille folkemusikken fra kunstmusikken. Folkemusikken var tradisjonsbundet og gammel.

Det som skiller folkemusikken fra kunstmusikken, er at man i kunstmusikken oppfatter musikkverkene som noe avsluttet og at man ofte har en kjent opphavsperson. I motsetning til dette har man i folkemusikken ofte en ukjent opphavsmann, hvor overføringen av musikken ofte har blitt tradert muntlig.⁶⁵

Det som kjennetegner den norske folkemusikken, er at den opprinnelig hadde en tradisjonell brukskontekst. Den var ofte i bruk sammen med folkedansen. Både folkemusikken og folkedansen har vært avhengig av tradisjonsbærerne, de som kunne danse dansene og spille slåttene. Tradisjonsbærerne har lært de neste generasjonene de samme kunnskapene og ført disse videre. Uten disse tradisjonsbærerne og deres vilje til å ta vare på og videreformidle denne kulturarven, ville man ikke i dag kunne betegnet dette som levende kulturarv. Folkemusikken er slik noe som er i stadig endring og bærer med seg trekk av både nye og gamle tradisjoner. Folkemusikken i Norge er bevart gjennom mange hundre år og er dokumentert i litterære kilder fra norrøn tid.⁶⁶ Noen systematisk innsamling av den ble likevel ikke gjort før på 1800-tallet, som vi skal se nærmere på i kapittel 3.2.

3.1.4 Tradisjonsbærere

Tradisjonsbærerne er de som kan bruke tradisjonene gjennom handling. De bærer på kunnskaper som har blitt overført fra generasjon til generasjon over tid. Dette kan for eksempel være folk som driver med håndarbeid som strikking eller veving, bygningsnekkere som driver med tradisjonell byggeskikk eller i dette tilfellet folkemusikktøvere som spiller eller synger de gamle tradisjonsrike melodiene de har lært av sine foreldrene. Tradisjon er kunnskap som er levedyktig så lenge noen lærer seg den og viderefører den. Tradisjonsbæreren sitter på denne unike kunnskapen fordi han eller hun har lært seg dette ved å se på utføringen av sin læremester

⁶⁴ Fet 1999:9

⁶⁵ Holen, Arne og Ledang, Ola Kai 24.11.2011: "Folkemusikk", i *Store norske leksikon* [aksessert 06.05.2014]

⁶⁶ Holen og Ledang 24.11.2011 [aksessert 06.04.2014]

og hermet deretter. I mitt tilfelle bruker jeg begrepet tradisjonsbærere om de som kan spille folkemusikken og danse folkedans og kan spre sine kunnskaper og ferdighetene i det de driver med. Det er de som fører tradisjonene videre.

3.1.5 Formidling og tilgjengeliggjøring

Museenes og folkemusikkarkivenes formidlingsarbeid går ut på å fortelle meningsgivende kontekster for sitt gjenstands- og arkivmateriale. Materialet er på mange måter representanter for sine ulike kulturhistorier, og ved å fortelle om dem, vil man forstå fortiden. Museene og arkivene har et stort ansvar for det de har samlet inn, både når det gjelder å faktisk bevare et slikt materiale for fremtiden, men også i å formidle dette til dagens besøkende.

Museene er ofte mer utadrettet i sin formidling enn det folkemusikkarkivene er. Formidlingsvirksomheten er ofte en stor og viktig oppgave for museene. Museenes formidling blir eksponert for omverden og er derfor gjenstand for kritikk og vurdering hos de besøkende. Museumsutstillingene presenterer ofte et budskap som museet ønsker formidle.

Hos folkemusikkarkivene er det annerledes. De arkivarene som forvalter arkivmateriale, har ikke den samme formidlingsrollen som de museumsansatte har. Arkivarene passer på, systematiserer og legger til rette for at folk kan komme å undersøke materialet som finnes i arkivet. Meningsskapingen ligger her hos de besøkende og deres interesser. Arkivaren legger til rette for dette og veileder brukeren. Arkivaren bruker mer tid på å forvalte arkivmateriale enn å lage utstillinger. Dette er en motsetning til museene, som kan legge mer vekt på formidling gjennom utstillinger. Det er selvsagt noen unntak hvor folkemusikkarkiv og museum går sammen for å lage utstillinger, men det er sjeldent folkemusikkarkivene alene står bak større formidlingsprosjekter. Arkivene formidler sitt materiale hovedsakelig gjennom tilgjengeliggjøring, veiledning og opplysning.

Arkivsektoren deler deres egen formidlingsvirksomhet i to typer, aktiv og passiv formidling.⁶⁷ Aktiv formidling går ut på at arkivene selv går ut for å spre sitt arkivmateriale og markedsfører arkivet. Dette gjøres ofte gjennom kurs, foredrag, utgivelser eller konserter. Til forskjell er arkivenes passive formidling noe arkivene praktiserer når de tar imot arkivbrukere og sørger for at arkivmateriale blir gjort tilgjengelig for disse.

⁶⁷ Meld. St. 7 (2012-2013): *Arkiv*, Kulturdepartementet, Oslo: 105

3.2 Historisk bakgrunn

For å få en forståelse for tematikken rundt vern og formidling av kulturarv vil dette underkapittelet være med på å sette temaet inn i en historisk kontekst. Folkemusikkarkivene forvalter dokumentasjon på folkekultur som har vært samlet inn over lang tid. Dette delkapittelet vil derfor handle om å se innsamlingen av folkekulturen, og da folkemusikken inkludert, som et viktig element i norsk nasjonsbygging: fra de nasjonalromantiske strømningene på 1800-tallet, innsamling av folkekultur og vektlegging på kulturvern fra 1840-tallet, etableringen av folkemuseene fra 1890-tallet og til det etablerte kulturvernet på 1900-tallet.⁶⁸ I denne delen vil jeg vise hvilke immaterielle kulturuttrykk som har vært av interesse å dokumentere, bevare og formidle.

3.2.1 Kulturminnevernets barndom

Interesse for og vern av kulturminner strekker seg tilbake i tid, med en økende interesse fra 1840-tallet og framover. En skikkelse fra denne tiden var J.C. Dahl (1788-1857), som var den første som gjorde større arbeider innenfor kulturvern. Et av arbeidene hans var å dokumentere og ta vare på stavkirkene. Bondesamfunnet ble på denne tiden hyllet som rotekte norsk, og man begynte å se verdien av å ta vare på eldre hus og gårdsbygninger. Disse fortidsminnene var materielle vitnesbyrd om at nordmenn hadde en særegen historie før unionen med Sverige og de mange hundre årene under Danmark.

Et sentralt interesseorgan for vern av materielle kulturminner er Fortidsminneforeningen som ble stiftet i 1844 av blant andre J.C. Dahl. Foreningen hadde som mål å oppspore, undersøke og vedlikeholde norske fortidsminnesmerker. Et annet mål var å gjøre disse kjent for allmennheten gjennom å dokumentere og beskrive dem.⁶⁹ Foreningen hadde et ønske om å gjøre de materielle levningene kjent i det offentlige og gjøre en innsats for at ikke flere kulturminner skulle gå tapt. Foreningen gjorde også en innsats for at jordfunnede oldsaker ikke skulle gå tapt og oppfordret blant annet prestene om å melde fra om oldsaker i sine sogn. Mye av dette ble deretter fraktet til Universitetets Oldsaksamling i Oslo, som samarbeidet med Fortidsminneforeningen.⁷⁰

Fortidsminneforeningen ble mer innflytelsesrik utover andre halvdel av 1800-tallet, samtidig som interessen for folkekulturen økte. For eksempel ble utgravningene av

⁶⁸ Amundsen, Arne Bugge 2013: "Samlere, forskere og folkeminne på 1800-tallet", i Rogan, Bjarne og Eriksen, Anne (red.) *Etnologi og folkloristikk. En fagkritisk biografi om norsk kulturhistorie*, Oslo: 28

⁶⁹ Lidén, Hans Emil 1991: *Fra antikviteten til kulturminne*, Oslo: 31

⁷⁰ Lidén 1991: 37

Gokstadskipet i 1880 og Osebergskipet i 1904 viet stor oppmerksomhet. I 1905 kom den første kulturminneloven, og i 1920 ble bygningsfredningsloven vedtatt. Fra 1840-tallet og fram til begynnelsen av 1900-tallet fikk vi en stadig økt profesjonalisering av kulturminnevernet, fra å være en interesse og fritidssyssel til å bli et statlig prioritert område med eget riksantikvarembete.

Det første kulturvernet var likevel ensrettet mot de materielle levningene og den nasjonale betydningen av disse. Det har senere blitt et større spekter av kategorier innenfor verneverdige kulturminner i kulturvernet. Verneverdien av kulturarven er ikke lenger kun målt etter nasjonal verdi eller nasjonal betydning. De tillegges i dag svært mange andre verdier, slik som identitetsverdi, historisk verdi, aldersverdi, representativitetsverdi, miljøverdi, estetisk verdi, bruksverdi, ressursverdi, pedagogisk verdi, autentisitetverdi og symbolverdi.⁷¹ Dette er verdier som i dag er relevante for både materiell og immateriell kulturarv. Den immaterielle kulturarven var ikke en del av det tidlige kulturvernet. Derimot var det andre personligheter som så interesse av å samle inn folkekulturens immaterielle sider.

3.2.2 Innsamling av immateriell folkekultur

Innsamlingen av folkelige, immaterielle kulturuttrykk i Norge startet for fullt på samme tid som den gryende kulturvernbevegelsen med J.C. Dahl i spissen ble startet. Fra 1840-tallet og framover ble det gjort systematisk innsamlingsarbeid av folkekultur. Dette var takket være personligheter som i dag er berømt for sin innsats. Eksempler på disse er blant annet Asbjørnsen og Moe som samlet inn folkeeventyr og sagn, A.M. Landstad og Olea Crøger som samlet inn folkeviser, og Ludvig Mathias Lindeman som gjennomførte et stort innsamlingsarbeid av folkemusikk. Nevnes må også Ivar Aasen som samlet inn folkets språk og satte sammen et eget språk av sitt innsamlingsmateriale, hvor resultatet ble nynorsk. Eilert Sundt må også nevnes for sine undersøkelser av folkets levevilkår og dets kultur.

Forsker innenfor kulturhistorie, Arne Bugge Amundsen, ser på disse kulturpersonlighetene som en del av en 'førfaglig' gruppe som så oftest bestod av universitetsprofessorer, teologer, embetsmenn og amatører.⁷² Disse personene gjorde en systematisk innsats for å kartlegge, dokumentere og legge til rette for videre forskning av det innsamlede materialet. Det lå også et konkurransemoment bak innsamlingen. Det var de som samlet inn mest og hadde størst mengde autentisk materiale i samlingen sin, som fikk

⁷¹ Bø, Sigrid og Eilertsen, Turid Følling 2004: *"Vårt hjerte vet, vårt øye ser"* Kulturvern i Norge, Oslo: 39

⁷² Amundsen 2013:28

anerkjennelse og høyest status for arbeidet de gjorde. Denne statusen ble brukt for å bygge sin egen posisjon som ekspert og spesialist.⁷³ Det var ikke før Moltke Moe ble utnevnt til professor ved Universitetet i Oslo, med ansvar for studiet av norsk folkespråk og folkediktning i 1886, at man kan begynne å snakke om et etablert forskningsmiljø med vektlegging av folkeminnene.⁷⁴ Dette var grobunnen for Norsk Folkeminnesamling, som i dag er lokalisert ved Institutt for kulturstudier og orientalske språk ved Universitetet i Oslo.

Da Stortinget vedtok å opprette Norsk Folkeminnesamling i 1914, var det meningen at også folkemusikk skulle bli samlet inn.⁷⁵ Likevel ble det ikke slik. På 1920-tallet ble det laget flere veiledere som beskrev hva som skulle samles inn av folkeminnesamlerne, og der fikk ikke folkemusikk plass som egen kategori.⁷⁶ Det har derfor ikke vært rene folkemusikkarkiv fra starten av. Det kom ikke før på midten av 1900-tallet, men det utelukket ikke at folkemusikk ble samlet inn.

3.2.3 Dokumentasjon av norsk folkemusikk

En av de som var tidligst ute med å gjøre en systematisk innsats i å samle og dokumentere folkemusikk, var som nevnt Ludvig Mathias Lindeman (1812-1887). Det hadde allerede fra 1700-tallet blitt dokumentert og publisert norsk folkemusikk, men i en langt mindre skala enn det Lindeman fikk til.⁷⁷ Han innledet en ny epoke med innsamling av folkemusikk, og det systematiske arbeidet han gjorde for å dokumentere og samle inn folkemusikkmateriale, var banebrytende i sin tid. Han begynte med systematisk innsamling fra 1840-tallet og framover, da spesielt religiøse folketoner og folkeviser. På sine reiser til forskjellige steder i landet kom han i kontakt med folk som kunne fortelle om og ikke minst synge og spille gamle folkelige viser og melodier.⁷⁸ Han kom også i kontakt med andre samlere som blant andre Olea Crøger. Lindeman fikk en del materiale fra henne, men som han senere har fått kritikk for å ikke referere til.⁷⁹

Lindemans arbeid for den norske folkemusikken resulterte i en mengde publikasjoner og opptegnelser, nevnes kan blant annet *Ældre og nyere norske Fjeldmelodier* (første gang utgitt i

⁷³ Amundsen 2013:28

⁷⁴ Eriksen, Anne og Rogan, Bjarne 2013: "Et sekel kulturhistorie", i Rogan, Bjarne og Eriksen, Anne (red.) *Etnologi og folkloristikk. En fagkritisk biografi om norsk kulturhistorie*, Oslo: 10

⁷⁵ Kverndokk, Kyrre 2013: "Norsk Folkeminnesamling", i Rogan, Bjarne og Eriksen, Anne (red.) *Etnologi og folkloristikk. En fagkritisk biografi om norsk kulturhistorie*, Oslo: 559

⁷⁶ Kverndokk 2013: 557

⁷⁷ Aksdal, Bjørn 1993: "Innsamling og institusjonalisering", i Aksdal, Bjørn og Nyhus, Sven (red.) *Fanitullen. Innføring i norsk og samisk folkemusikk*, Oslo: 317-319

⁷⁸ Stubseid, Gunnar 1993: "Vokalmusikken", i Aksdal, Bjørn og Nyhus, Sven (red.) *Fanitullen. Innføring i norsk og samisk folkemusikk*, Oslo: 227

⁷⁹ Aksdal 1993: 321

1840).⁸⁰ Denne publikasjonen var originalt utgitt som et melodibilag til Jørgen Moes *Sange. Folkeviser og Stev i norske Almuedialekter*.⁸¹ I den første utgaven var likevel innholdet ikke et resultat av Ludvig Mathias Lindemans egne innsamlinger. Lindeman hadde anskaffet dette materialet etter sin far, Ole Andreas Lindeman (1769-1857), som også hadde samlet inn norske folketoner. Ludvig Mathias Lindeman tok ikke til med egen innsamling før i 1848, og *Ældre og nyere norske Fjeldmelodier* ble deretter utvidet og inkluderte mer av hans egne innsamlingsarbeider etter hvert.⁸²

Disse publikasjonene var en måte Lindeman arbeidet på for å få dokumentert og bevart det unike folkemusikk materialet, men også for å formidle det videre. Arbeidet han gjorde kan sees på som en brikke i et større nasjonsbyggende prosjekt som begynte å blomstre på samme tid. Dette var i en tid hvor Norge var i union med Sverige og hvor det var viktig å markere at vi hadde våre egne kulturer og tradisjoner. Man søkte til bygdene for å finne den musikken som man mente hadde levd der siden middelalderen. Tanken om å finne det ekte norske var knyttet både til det materielle og det immaterielle.

Lindemans arbeid var en måte å fremme den norske immaterielle kulturarven på. Det kan sammenlignes med det maleren J.C. Dahl gjorde i arbeidet med å bevare den materielle kulturarven. Dahl bodde og studerte i Tyskland, men på sine reiser til Norge malte han og dokumenterte de norske stavkirkene.⁸³ Han så på stavkirkene som den mest særegne og viktigste materielle kulturarven Norge hadde. Interessen for folkekulturen fikk stor argumentativ betydning for utformingen av et selvstendig Norge. Både for Lindeman og Dahl var det en iver etter å få dokumentert den norske kulturarven, materielt og immaterielt. I kulturkampen på 1880-tallet hadde likevel ikke folkemusikken stor respekt sammenlignet med de andre immaterielle kulturuttrykkene. Folkemusikken ble oppfattet som vulgær, rå og ukultivert.⁸⁴ Den var assosiert med fest, dans og fornøyelse i et land med en stadig sterkere avholdsbevegelse. Folkemusikkbegrepet var likevel innarbeidet blant samlere og forskere som så på den som egenartet og gammel.⁸⁵

⁸⁰ For oversikt over publikasjoner se: <<http://lindemanslegat.no/>> [aksessert 14. april]

⁸¹ Moe, Jørgen 1840: *Sange. Folkeviser og Stev i norske Allmuedialekter*, P.T. Mallings Forlag, Christiania

⁸² Aksdal 1993: 319

⁸³ J. C. Dahl ga i 1836-37 ut plansjeverket *Denkmale einer sehr ausgebildeten Holzbaukunst aus den frühesten Jahrhunderten in den innern Landschaften Norwegens*. I arbeidet med dette verket reiste han rundt i Norge for å tegne og beskrive de norske stavkirkene.

⁸⁴ Blom 1993:12-13

⁸⁵ Blom 1993:12-13

Fra generasjon til generasjon

Folkemusikken har overlevd gjennom muntlig tradering og videreføring fra generasjon til generasjon i flere hundre år. Musikken har vært i bruk til hverdag og fest, og var ofte i bruk sammen med folkedansen. Det er det som har gjort at folkemusikken og folkedansen i dag blir betraktet som immateriell kulturarv. Det er en levende, handlingsbåren kunnskap som betyr noe spesielt for Norges historie.

Da flere samlere kom til utover på 1800-tallet og tidlig på 1900-tallet, reiste de rundt og dokumenterte musikken ved å skrive ned noter, nedtegnelser og gjorde intervjuer med tradisjonsbærerene. Det var viktig å få dokumentert dette før disse utøverne ble for gamle og gikk bort. Det var likevel ikke gjennom noter og nedtegnelser folkemusikk ble tradert opprinnelig. Et karakteristisk trekk ved traderingen av folkemusikken var at den ble videreført til neste generasjon gjennom muntlig overlevering. Man lærte ved å herme etter eldre læremestere eller andre spellemenn.

Folkemusikken i det førindustrielle samfunnet ble videreført som en del av en sosialiseringssprosess.⁸⁶ Noen måtte spille i bryllup eller til gravferd. Folkemusikken var bruksmusikk. Spellemannen hadde mange oppgaver i samfunnet, og for å kunne fylle sine roller måtte han kunne et stort repertoar av slåtter.⁸⁷ Tradering av folkemusikk fra menneske til menneske er noe som har fortsatt fram til i dag, men i stadig mindre grad. I dag utdannes folkemusikkutøvere på ulike utdanningsnivå, og folkemusikkarkivene har i større grad tatt over som steder man henter kilder fra. Hadde det ikke vært for at ivrige samlere som Lindeman og andre så viktigheten av å dokumentere kulturarven, ville man i dag ikke hatt like stor forståelse og kunnskap om vår egen musikkhistorie.⁸⁸ Da hadde mye vært glemt og tapt.

Folkemusikken lydfestes

Mot slutten av 1800-tallet var det oppfunnet ny teknologi som gjorde at man kunne lydfeste musikk. Dokumentasjonen av folkemusikken hadde før gått ut på å skrive ned noter og beskrive de ulike slåttetypene. Det å få tatt opp folkemusikk på voksrull var noe mange folkemusikkinnamlere benyttet seg av. Etter hvert som grammofonplateindustrien vokste seg

⁸⁶ Stubseid 1993:253

⁸⁷ Stubseid 1993:254

⁸⁸ Av andre folkemusikkinnamlere kan tillegg til nevnte Lindeman nevnes Andreas Peter Berggreen (1801-1880) og Ole Tobias Olsen (1830-1924), samt Friedrich August Reissiger (1809-1883) og Anders Heyerdahl (1832-1918). Ole Bull (1810-1880) var også aktiv innsamler av folkemusikk, samtidig som han gjorde slåttene populære gjennom sitt spill. Rundt århundreskiftet dukker Catharinus Elling (1848-1942) og Olav Sande (1850-1927) opp. De fikk begge statsstøtte til å drive innsamlingsarbeid i 1898 og ble stående som svært sentrale i innsamlingen av folkemusikk her i landet.

større, kunne også folkemusikerne selv nå ut til flere folk og tjene penger på salg av disse platene.⁸⁹

En av de som tidlig begynte å gjøre lydopptak av folkemusikk i sitt innsamlingsarbeid, var Rikard Berge (1881-1969) fra Telemark. Berge var museumskonservator, folkeminnegransker og folkemusiker. Han var lidenskapelig interessert i både materiell og immateriell kultur.⁹⁰ I 1912 kjøpte Berge seg en fonograf som han brukte på feltopptak i Telemark og Agder. Resultatet ble 234 voksruller med opptak gjort i perioden 1912-1923.⁹¹ Berge og andre innsamlere så de mulighetene som lå i det å spille inn folkemusikk.⁹² Ved å gjøre det fikk man en mer autentisk dokumentasjon av hvordan spellemennene spilte sammenlignet med det å skrive ned notene.

I perioden 1900-1950 ble det stadig vanligere å spille inn folkemusikk, først på voksrull og senere på grammofonplate. Det antatt eldste opptaket av norsk folkemusikk som eksisterer i dag, er et voksrulloptak med spellemannen Steinar Gladheim (1883-1919) fra Numedal som spiller en springdans rundt århundreskiftet. Senere, fra 1910 og framover, spilles det inn grammofonplater jevnt og trutt. Plateprodusenter som The Gramophone Co og Pathe reiser rundt i Norge og gjennomfører opptak med anerkjente spellemenn. Resultatet ble at hardingfelespellemenn som Knut Dahle (1834-1921), Ola Mosafinn (1828-1912) og Sjur Helgeland (1858-1934) ble forevige til rillene i perioden 1910-1920. Spesielt opptakene med Dahle og Mosafinn er svært verdifulle. Disse spellemennene hadde sannsynligvis lært å spille folkemusikk av spellemenn som var født på 1700-tallet.⁹³ Opptakene er derfor viktig dokumentasjon på hvordan folkemusikken kan ha hørt ut flere generasjoner tilbake. Grammofonplater med hardingfelespellemennene var populære og det ble gitt ut svært mange slike fram til 1950. Folkemusiker og førstelektor i folkekunst Leiv Solberg hadde til 2005 registrert ca. 190 plater med norsk tradisjonsmusikk fra perioden 1910-1950.⁹⁴

Fra 1931 begynte Kringkastingsselskapet (senere NRK) å sende regelmessige sendinger med folkemusikk. Etter en innspillingsmaskin ble kjøpt inn i 1934, kunne man gjøre systematiske innspillinger til sendingene. Før hadde det bare vært direktesendt slåttespill i radio. Folkemusikk var et tidlig satsningsområde for statskanalen NRK. Fra starten av 1950-tallet, da Rolf Myklebust (1908-1990) ble ansatt, ble det mer. Ikke bare hadde Myklebust sitt eget

⁸⁹ Solberg, Leiv 2005: "Folkemusikken lydfestes", i *Gjenklang – Vår musikalske arv* (cd-utgivelse med hefte): 12

⁹⁰ Sem, Leiv 2013: "Rikard Berge (1881-1969)", i Rogan, Bjarne og Eriksen, Anne (red.) *Etnologi og folkloristikk. En fagkritisk biografi om norsk kulturhistorie*, Oslo: 105

⁹¹ Solberg 2005:15

⁹² I tillegg til Berge kan Ole Mørk Sandvik (1875-1976) og Christian Leden (1882-1957) nevnes som aktive brukere av de nye opptaksmulighetene i sine feltarbeider.

⁹³ Solberg 2005:12

⁹⁴ Solberg 2005:13

folkemusikkprogram i radio, han gjorde også mye innsamlingsarbeid.⁹⁵ Mye av NRKs folkemusikkinnsamlinger ble senere tilgjengeliggjort gjennom en serie utgivelser på plateselskapet RCA.

Fra 1950-tallet og framover begynte Radionette, Tandberg og andre produsenter å selge forholdsvis enkle lydbåndspillere med opptaksfunksjon. Det åpnet for at folkemusikerne selv kunne ta opp slåttespillet sitt på bånd. Lydbåndet var et opptaksformat som kom til å vare lenge. Fra 1950-tallet og helt opp mot 1980-tallet ble lydbånd brukt i innsamling og dokumentering av folkemusikken. Ulike kassettyper tok deretter over. Folkemusikkarkivene er i dag institusjoner som tar seg av sikring og digitalisering av ulike typer opptak av folkemusikk og folkedans.

Opprettelsen av folkemusikkarkivene

De tidligste lydopptakene av folkemusikk som ble utført av en offentlig institusjon i Norge, var gjort av Norsk Folkeminnnesamling ved Universitetet i Oslo. Som nevnt tidligere, ble ikke innsamling av folkemusikk noen representativ del av innsamlingen deres. I 1927 ble Norsk musikkksamling opprettet ved Universitetsbiblioteket i Oslo. De mottok mye skriftlig materiale, deriblant en del folkemusikknedtegnelser gjort av blant andre Ludvig Mathias Lindeman, Catharinus Elling og Ole Mørk Sandvik.⁹⁶ I tillegg spiller NRKs innsamlinger av folkemusikk en stor rolle, men verken Norsk Folkeminnnesamling, Norsk musikkksamling og NRK hadde samlinger som kun inneholdt folkemusikkmateriale. De særegne folkemusikkarkivene ble ikke opprettet før rundt 1950 og framover.

Fra 1950-tallet og framover ble det opprettet mange folkemusikkarkiv rundt omkring i Norge. Flere av dem var knyttet til universitetene og museene, men noen ble også opprettet på andre initiativ. I dag finnes det omtrent 20 rene folkemusikkarkiv og fem sentrale arkiver med folkemusikkrelevans.⁹⁷ De norske folkemusikkarkivene har ulik historikk, finansiering, organisering og formell tilhørighet.⁹⁸ En oversikt over arkivene er å finne i arkivutredningen til Rådet for folkemusikk og folkedans fra 2013.⁹⁹ Fem av disse arkivene, som jeg har undersøkt i min studie, er nærmere gjennomgått i kapittel 4.

⁹⁵ Solberg 2005:14

⁹⁶ Aksdal m.fl. 2013:11

⁹⁷ Aksdal m.fl. 2013:21

⁹⁸ Aksdal m.fl. 2013:19

⁹⁹ Se Aksdal m.fl. 2013 eller Aksdal og Nyhus (red.) 1993

3.2.4 Folkemusikk og folkedans på museum

Vi har til nå sett at interessen for å ta vare på materiell og immateriell kulturarv vokste parallelt i andre halvdel av 1800-tallet. En stadig forsterket nasjonalfølelse kom til uttrykk i stiftelsen av de mange folkemuseene fra 1890-tallet og framover, noe som resulterte i at de samlet inn og formidlet ulike typer kulturarv. Norges første folkemuseum, Norsk Folkemuseum, ble åpnet i Oslo i 1894. Man skulle lære sitt eget folk å kjenne og øke nasjonalfølelsen ved å fortelle og bevare minner om forfedrenes kultur.¹⁰⁰ De første folkemuseene konsentrerte seg om den norske bondekulturen. De skulle vise fram gårdshus, kopper og kar, ølboller, kubbestoler, redskaper og andre gårdsgjenstander som tilhørte bonden. Folkemuseene skulle på denne måten vekke nasjonalfølelse hos folket.¹⁰¹ Opprettelsen av Norsk Folkemuseum førte til at flere museer rundt omkring i landet ble etablert, og dette blir i dag karakterisert som en museumsblomstring.¹⁰²

Folkemuseene har, i tillegg til å vise folkets kulturhistorie gjennom materiell kulturarv, også hatt et fokus på å formidle og belyse de immaterielle sidene ved dagliglivet. Selv om immateriell kulturarv er et relativt nytt begrep, har museene gjennom historien brukt immaterielle kulturuttrykk i sin formidling. Det har vært alt fra håndverk til skikk og bruk. Alle gjenstandene og bygningene hadde en kulturell brukskontekst hvor kunnskaper og handlinger var knyttet til dem. Tilvirkelsen, det å lage disse gjenstandene og bygge husene, er også immateriell kulturarv. Folkemuseene har til tross for et stort gjenstandsfokus også fortalt om bruken av gjenstandene. På denne måten har den immaterielle kulturen blitt synliggjort.

Folkemusikken og folkedansen ble etter hvert trukket inn i folkemuseene. Romsdalsmuseet og Norsk Folkemuseum er i dag de museene i Norge som drifter egne leikarringer. Romsdalsmuseet var i 1928 tidlig ute med å etablere en fast leikarring som skulle danse for turistene. Datidens museumsdirektør Peder Tønder Solemdal hadde lenge slitt med å finne ut hvordan de skulle trekke publikum til museet. Sammen med Mali Furunes, som hadde lært folkedans av Hulda Garborg, startet museet opp en egen leikarring for barn. Leikarringen ble et trekkplaster for et museum som slet med lite besøk.¹⁰³ Senere, i 1953, ble dansegruppen til Norsk Folkemuseum startet av Signe Kjellberg. Den ble en ettertraktet oppvisningsgruppe bestående av voksne dansere, som ble kjent i både innland og utland.¹⁰⁴

I 1952 ble musikk-museet Ringve Museum grunnlagt av Victoria Bachke. I museet fikk både norsk og utenlandsk folkemusikk plass i samlingene og utstillingene. Musikkinstrumentene

¹⁰⁰ Eriksen 2009: 77

¹⁰¹ Eriksen 2009:76.

¹⁰² Eriksen, Anne 2009:80

¹⁰³ Jarle Sanden, intervju 27.01.2014

¹⁰⁴ Folkedansen.no: "Dansegleden gjennom 50 år. En historie i bilder." [aksessert 18. april 2014]

skulle ikke bare vises fram for utstillingens skyld, de skulle også gi lyd fra seg. Det var et av grunnprinsippene til Bachke i arbeidet med å skape et levende museum hvor instrumentenes særegenheter og klang skulle presenteres.¹⁰⁵ Hardingfela skulle ikke bare betraktes for sine estetiske egenskaper, man skulle også få høre dens klangmessige kvaliteter. Samtidig skulle man få høre historier om bruken av instrumentet, de immaterielle sidene. Ringve har også valgt å vise fram tilvirkningen av musikkinstrumenter som er et resultat av flere hundre år med håndverkstradisjoner.¹⁰⁶

Senere har det ved andre museer også blitt vanligere å ha utstillinger hvor lokal og nasjonal folkemusikk er tema. Som eksempel vil jeg trekke fram Valdres Folkemuseum som lenge har brukt folkemusikk som tema i deler av sine utstillinger. De utvikler stadig nye temporære utstillinger om folkemusikken og dens kulturhistorie. Våren 2014 hadde de en temporær utstilling som omhandlet folkemusikk og nasjonalisme. Høsten 2014 skal det settes opp en ny utstilling på museet som skal handle om langeleikspillet fra Valdres.¹⁰⁷ Dette er ett av flere museer som har formidlet lokal folkemusikk til sitt publikum. Rørosmuseet hadde for eksempel utstillingen *Her går det ti polys!* i 2013.¹⁰⁸ Utstillingen framstilte folkemusikken på en ny og inspirerende måte med bruk av audiovisuelle virkemidler.

Flere av folkemusikkarkivene er i dag tilknyttet museene, noe blant annet Tradisjonsmusikkarkivet i Gjøvik, Folkemusikkarkivet i Sør-Gudbrandsdal og Valdres folkemusikkarkiv er. Deres historie og erfaringer går jeg i nærmere inn på i kapittel 4 og 5.

3.3 Immateriell kultur i arkiv og museum

Både museer og arkiv blir omtalt som kulturarvinstitusjoner i aktuelle stortingsmeldinger, og de regnes som kilder til kunnskap og opplevelse. De blir tilegnet en rolle som aktører i utviklingen av et aktivt demokrati.¹⁰⁹ Museer og arkiver er institusjoner som bidrar med folkeopplysning, og det er en forutsetning at folket er opplyst for at de skal kunne være med å utvikle et demokratisk samfunn. Det stadig økende informasjonsbehovet i samfunnet har ført med seg endringer i oppfatninger av hva et museum og hva et arkiv er. Dette skyldes ifølge forskeren Eric Ketelaar at verden har blitt mer medierelatert og individuelle personrettigheter er forsterket.¹¹⁰

¹⁰⁵ De Bruyn, Vera 2012: "Konservering i et "levende" museum", i Eikje m.fl. (red.) *Det begynte med et piano. Ringve museum 60 år*, Trondheim:99

¹⁰⁶ De Bruyn, Vera 2012:100

¹⁰⁷ Elisabeth Kværne og Ole Aastad Bråten, intervju 24.01.2014

¹⁰⁸ Utstillingen var en temporærutstilling som varte til september 2013. Se mer info om den her: http://rorosmuseet.no/museet_utstillinger_tidligere_utstillinger/4749 [aksessert 18.04.2014]

¹⁰⁹ Ydse 2007:7

¹¹⁰ Ketelaar, Eric i Ydse 2007:18

Internett er et godt eksempel på en slik medvirkende årsak. I dag er det lettere enn noen gang å laste opp filmsnutter av folkedans og felespill eller dokumentarfilmer om tradisjoner knyttet til både den ene og den andre immaterielle kulturarven på internett. Det er forventet at museer og arkiver skal være å finne på nettet, noe også mange er. Framveksten av internettjenester har mangedoblet antallet arkivbrukere.¹¹¹ Aldri har det vært like populært å drive med slektsforskning som etter at kirkebøkene og folketellingene ble tilgjengelig på nett. Er ikke arkivene og museene på nett i dag blir de sett på som treige og udemokratiske.

3.3.1 I arkivene

Arkiv finnes i alle virksomheter i samfunnet. De er spor etter handlinger og hendelser som har foregått. Arkivene inneholder spor etter menneskelig aktivitet på alle samfunnsområder, både i fortid og nåtid. Arkivmateriale blir laget som følge av aktiviteter til et organ, en virksomhet eller en person.¹¹² Arkivene er kulturinstitusjoner som forvalter og tar vare på vårt felles kollektive minne. Det arkivmateriale som arkivene forvalter kan ha høy historisk verdi:

Arkiva fungerer som bruer mellom fortid, notid og framtid. Nasjonale klenodier som originalversjonen av Grunnlova og kongens ”nei” til den tyske sendemannen på Elverum 9. april 1940 er arkivdokument som fortel om sentrale og dramatiske hendinger i den nasjonale historia. Arkivdokumenta er referanse til historia.¹¹³

Arkivene fungerer også slik at vi kan finne informasjon om vår nære historie som kan være relevant for dagens samfunn. Arkivene sikrer rettstrygghet og regulerer administrative og rettslige relasjoner mellom virksomheter både i offentlig og privat sektor.¹¹⁴ De norske arkivene er et variert arkivlandskap med institusjoner som omfatter både statlige, kommunale og fylkeskommunale arkiv og privatarkiv. Mange privatarkiv blir oppbevart i museene. Innenfor disse arkivene finnes det et rikt og mangfoldig arkivmateriale av ulik karakter og forskjellige formater. Dokumentasjon av immateriell kulturarv har som oftest havnet i arkivene som resultat av kulturinnsamling fra 1800-tallet og fram til i dag. De består av kulturhistorisk dokumentasjon som er et resultat av innsamlingsarbeide som har blitt gjort for å dokumentere folkekulturen og alle dens sider. Det er arkiver som i den senere tid har blitt karakterisert som tradisjonsarkiver.

¹¹¹ Ydse 2007:8

¹¹² Meld. St. 7 (2012-2013): *Arkiv*, Kulturdepartementet, Oslo: 5

¹¹³ Meld. St. 7 (2012-2013): *Arkiv*, Kulturdepartementet, Oslo: 6

¹¹⁴ Meld. St. 7 (2012-2013): *Arkiv*, Kulturdepartementet, Oslo: 5

Disse arkivene har blitt opprettet for å ta vare på og samle inn vår folkelige kulturarv med vekt på kunstneriske uttrykk som fortelling, dans og musikk.¹¹⁵

Tradisjonsarkivene er likevel en arkivtype som i Norge er lite kjent. I internasjonal sammenheng er derimot slike arkiv mer anerkjente og synliggjorte. UNESCOs program *Memory of the World* fra 1992 og konvensjonen *Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage* fra 2003 er internasjonale tiltak for å sikre tradisjonsarkivene mer anerkjennelse, men det oppfordres i *Kulturutredningen 2014* til at Norge bør bli bedre på å ivareta landets tradisjonsarkiv og gjøre disse tilgjengelig gjennom formidling og forskning.¹¹⁶

3.3.2 På museene

I den nye museologien beskrives museene som levende og samfunnsrelevante dialoginstitusjoner.¹¹⁷ Museene er viktige fordi de minner oss på hvem vi er og hvilken plass vi har i verden. Det handler også om pålitelighet. Museene har sin rolle fordi vi stoler på at de presenterer vår kulturhistorie korrekt.¹¹⁸ Susan Ashley sier at: ”[m]useums offer a unique opportunity to represent the historical past in ways that create dialogue with contemporary issues and possible futures.”¹¹⁹ Museene i dagens samfunn legger til rette for mer dialog og publikumsmedvirkning enn før. Museene er ikke lenger målt etter hvor store og eksotiske gjenstandssamlinger de har, men de er vurdert etter hva slags nytte de har for samfunnet.¹²⁰ Den internasjonale museumsorganisasjonen ICOM¹²¹ beskriver museenes samfunnsrolle på følgende måte:

A museum is a non-profit, permanent institution in the service of society and its development, open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates and exhibits the tangible and intangible heritage of humanity and its environment for the purposes of education, study and enjoyment.¹²²

Samfunnsrollen for museene ligger i å utvikle og formidle kunnskap om folkets forståelse av og samhandling med sine omgivelser. Museene har faglig frihet, men samtidig store utfordringer

¹¹⁵ NOU 2013:4: *Kulturutredningen 2014*, Kulturdepartementet, Oslo: 158

¹¹⁶ NOU 2013:4: *Kulturutredningen 2014*, Kulturdepartementet, Oslo: 158

¹¹⁷ Watson, Sheila 2007: ”Museums and their Communities”, i Watson, Sheila (red.) *Museums and their Communities*, London og New York: 1-23

¹¹⁸ Susan Ashley 2007: ”State Authority and the Public Sphere: ideas on the changing role of the museum as a Canadian social institution”, i Watson, Sheila (red.) *Museums and their Communities*, London og New York: 486

¹¹⁹ Susan Ashley 2007:506

¹²⁰ Watson 2007:1

¹²¹ ICOM er forkortelse for International Council of Museums. Organisasjonen ble stiftet i 1946.

¹²² Definisjonen ble vedtatt på ICOMs 21. generalkonferansen i Wien i 2007.

med å definere og avgrense hva som er relevant og viktig i dagens samfunn.¹²³ For å oppnå dette ønskes det fra statlig hold at museene opparbeider seg et større faglig nettverk med andre museer og kulturinstitusjoner. I *St.meld. nr. 49 (2008-2009) Framtidas museum* sier Kulturdepartementet at de vil legge til rette for ytterligere utvikling av de faglige nettverkene.¹²⁴ Dette viser at museene ikke lenger er enerådende på kulturhistorisk formidling og bevaring av denne. For å styrke sin faglige kompetanse bør museene samarbeide mer med andre.

En annen ting er at museene de siste årene har blitt pålagt å fokusere mer på den immaterielle kulturarven. Immateriell kulturarv er ikke noe ukjent for museene selv om konseptet og begrepet er nytt.¹²⁵ Museene, og kanskje spesielt folkemuseene, har lenge brukt immaterielle kulturtradisjoner i sin formidling. I den nyeste ICOM-definisjonen er den immaterielle kulturarven kommet med som et satsningsområde for museene i kjølvannet av UNESCO-konvensjonen fra 2003. Museene har i dag et nedfelt ansvar overfor immateriell kulturarv. Museene skal ikke bare være med på å belyse vår materielle kulturarv og gjøre den aktuell i samfunnet, men også vektlegge immateriell kultur i sin formidling.

I de siste tiårene har museene også blitt sett på som læringsinstitusjoner.¹²⁶ Ved å satse på læring og immateriell kulturarv vil museene kunne være med på å undervise i og øke interessen for immaterielle tradisjoner som for eksempel dans, matlaging og håndverk. Museene er i dag definert mer ut i fra sitt forhold og ansvar for befolkningen enn til sine gjenstander, samlinger og materielle kultur. Dagens museer blir derfor beskrevet som nøkkelinstitusjoner og arenaer som også verdsetter, synliggjør og verner om befolkningens immaterielle kulturarv.¹²⁷

3.3.3 Samtidsdokumentasjon og teknologi

Teknologiske framskritt som internett har gjort det mulig å dokumentere samtiden mer enn før. Ved enkle tastetrykk kan man laste opp folkemusikkopptak på Youtube og spre det til hele verden. Formidlingskanalene på internett har blitt flittig brukt av folkemusikere som prøver å selge sin musikk. Museumsinstitusjonene legger ut mye av bildesamlingene sine på Digitalt

¹²³ St.meld. nr. 49 (2008-2009): *Framtidas museum. Forvaltning, forskning, formidling, fornying*, Kultur- og kirke departementet, Oslo: 145

¹²⁴ St.meld. nr. 49 (2008-2009): *Framtidas museum. Forvaltning, forskning, formidling, fornying*, Kultur- og kirke departementet, Oslo: 148

¹²⁵ Alivizatou 2012: 18-19

¹²⁶ Se for eksempel Hooper-Greenhill, Eilean (2007): *Museums and Education. Purpose, pedagogy, performance*, Routledge, London og New York

¹²⁷ Kreps, Christina 2009: "Indigenous curation, museums, and intangible cultural heritage", i Smith, Laurajane og Akagawa, Natsuko (red.) *Intangible Heritage*, London og New York: 202

Museum for å gjøre seg mer synlig, og slik gjør de tilgjengelig et rikholdig foto- og gjenstandsmateriale som ellers ville ligget skjult i museenes arkiver og magasiner.

Internett er en utfordring for arkivbevaring og arkivformidlingen siden innholdet blir liggende tilgjengelig for alle. Det er nærmest anarkistiske tilstander, mener Lange og Spring (2013) og viser at internett er et rom hvor man selv kan lage sine egne arkiv, uten tanke på arkivfaglige hensyn eller ordningsprinsipper.¹²⁸ De siste tiårene har arkivene opplevd en økende interesse, og denne populariteten kan forklares som et resultat av den nye delings- og digitaliseringskulturen som har utfordret de tradisjonelle forestillingene om hva et arkiv er.¹²⁹ Dagens arkiver er ikke lenger kun forvaltningsorganer, de er i tillegg kulturinstitusjoner som til stadighet er i dialog med sitt publikum. Et godt eksempel på det er da Digitalarkivet begynte å legge ut kirkebøker og folketellinger på internett. Det førte blant annet til en økt interesse for slektsforskning. Dette viser at arkivene i dag ikke kun er minnebanker som åpnes og lukkes for spesielt interesserte, men de har en større samfunnsrolle hvor formidling er en del av denne rollen.

Selv om det nå er lettere for spellemenn og andre å dokumentere sin egen samtid, er det likevel ikke sikkert at dette materialet vil bevares på internett for evig tid. Internett og sosiale medier har derfor ikke tatt over arkivenes arbeid. Man er fortsatt avhengig av at noen tar vare på, systematiserer og sikrer dokumentasjon av samtiden på en slik måte at det ikke går tapt. Selv om publikum jevnlig uttrykker en viss forventning om å finne fram til digitale representasjoner av dokumenter, fotografier og innspilt lyd, må en huske på at med et slikt materiale følger det med mye viktig metainformasjon. Bruk av nye medier har imidlertid også tolknings- og metodeproblemer knyttet til seg. Det er derfor viktig at enhver formidling fra arkivene bør være så tilstrekkelig at man unngår misforståelser. Folkemusikkarkivene har vært tydelig på dette, og deres arkivmaterialet og dets egenart vil bli utdypet og drøftet videre i kapittel 5.

¹²⁸ Lange og Spring 2013:10

¹²⁹ Lange og Spring 2013:8

4 Undersøkelsesenheter og kildemateriale

Dette kapittelet gir en oversikt over informantene jeg har intervjuet til denne oppgaven. Hensikten er å gi en kort presentasjon av hver kulturinstitusjon og deres historie. Jeg har intervjuet 13 personer i denne studien, og det ble til sammen gjennomført ni intervjuopptak og ett e-post-intervju. Tre av intervjuene var gruppeintervju. Ingen av mine informanter har hatt ønske om å være anonyme. Totalt har jeg intervjuet: fire folkemusikkarkiv, fem kulturhistoriske museer, ett nasjonalt senter for folkemusikk og folkedans og én utvikler bak et folkemusikknettsted. De muntlige intervjuene ble gjennomført i tidsperioden 22. januar til 5. februar 2014, mens e-post-intervjuet ble utført i starten av mai 2014. Totalt utgjør intervjumaterialet seks timer og 46 minutter med lydopptak eller 70 sider med transkripsjoner.

I dette kapittelet har jeg sortert kulturinstitusjonene etter hvilket fylke de holder til i, og etter reiseruta. Jeg starter med Oppland fordi det var dem jeg intervjuet først, fortsetter med Møre og Romsdal og avslutter med Sør-Trøndelag hvor jeg gjennomførte mine intervjuer til slutt.

4.1 Informanter i Oppland

I Oppland har jeg intervjuet folkemusikkarkivarer fra tre folkemusikkarkiv: Folkemusikkarkivet for Sør-Gudbrandsdal på Hundorp, Tradisjonsmusikkarkivet på Gjøvik og Valdres folkemusikkarkiv på Fagernes. De representerer tre av fire folkemusikkarkiv i fylket. Felles for alle folkemusikkarkivene i Oppland er at de er knyttet til museumsinstitusjoner og er en del av Opplandsarkivene. Av museene har jeg intervjuet museumsarbeidere ved Valdresmusea og Gudbrandsdalsmusea.

4.1.1 Tradisjonsmusikkarkivet på Mjøsmuseet, Gjøvik

Tradisjonsmusikkarkivet på Gjøvik ble stiftet i 1996, og er det eneste folkemusikkarkivet som i navnet kaller seg noe annet enn folkemusikkarkiv. Bakgrunnen for at arkivet kaller seg et tradisjonsmusikkarkiv, er at de ønsker å åpne for andre musikktradisjoner enn bare folkemusikken.¹³⁰ Arkivet holder til i den gamle tingbygningen på Hunn i Gjøvik. Tradisjonsmusikkarkivet er en del av Mjøsmuseet og Opplandsarkivet. Tradisjonsmusikkarkivet betjenes av én arkivarstilling.

¹³⁰ Stein Villa, intervju 22.01.14

Min informant ved dette arkivet er Stein Villa (f. 1956). Han har en heltidsstilling som arkivar. Han er folkemusiker som trakterer de fleste instrumenter innenfor folkemusikken. Han ble tradisjonsmusikkarkivar etter mange år som musikk lærer i skolen. Villa sitter i Rådet for folkemusikk og folkedans (2012-2015) med spesielt ansvar for sektoren som omhandler høyere utdanning, forskning og arkivdrift.

Tradisjonsmusikkarkivet har ansvar for å ta vare på tradisjonsmusikk fra kommunene Gjøvik og Toten. Oppgavene er å ta vare på og registrere dette materialet for framtiden. I tillegg til musikk på lyd og video tar arkivet vare på noter, instrumenter, fotografier, sangbøker og andre musikkrelaterte ting. Arkivet gjør også en del arbeid med å dokumentere samtiden.

En stor del av virksomheten til Tradisjonsarkivet bygger på formidling. Arkivet holder samsamlinger der publikum får lære lokale viser, og det har kursdager innen seljefløytespikking, munnharpesmiing og andre instrumentbyggerkurs. Arkivaren reiser også mye rundt på skoler og barnehager for å lære bort lokale musikktradisjoner.

4.1.2 Gudbrandsdalsmusea

Gudbrandsdalsmusea er et regionmuseum for Gudbrandsdalen og har en desentralisert struktur med flere museumsavdelinger. Selv om Gudbrandsdalsmusea som samlende driftsselskap ble stiftet i 2008, strekker mange av museumsavdelingene seg tilbake i tid. Lom Bygdemuseum er den eldste avdelingen, stiftet rundt 1944. Museumsdirektøren har sitt hovedkontor på Dale-Gudbrands Gard på Hundorp.

Informanten min herifra Torveig Dahl (f. 1954) som er direktør for Gudbrandsdalsmusea. Hun har jobbet innenfor museumsfeltet i over 30 år som formidler, arkivar, fagkonsulent og direktør. Hun har vært direktør i tre av regionmuseene i Oppland: Toten økomuseum (nå del av Mjøsmuseet), Valdresmusea og nå Gudbrandsdalsmusea. Hun har også erfaring innenfor folkedans.

Gudbrandsdalsmusea har tre friluftsmuseer som byr på aktiviteter gjennom hele året. Museene har også flere utstillinger med skiftende tematikk, men hvor temaer som jordbruk, bergverk, verdenskrig, stavkirker og jakt og fangst er gjennomgående temaer. Regionmuseet har også en del arkiver tilknyttet seg, blant annet folkemusikkarkivene på Hundorp og Vågå.

4.1.3 Folkemusikkarkivet for Sør-Gudbrandsdalen

Folkemusikkarkivet for Sør-Gudbrandsdalen er lokalisert på Dale-Gudbrands Gard på Hundorp. Dette er ett av to folkemusikkarkiv som har ansvar for Gudbrandsdalen, det andre ligger i Vågå. Folkemusikkarkivet på Hundorp ble etablert i 1996 og betjenes i dag av én arkivarstilling. Arkivet er en del av Gudbrandsdalsmusea og Opplandsarkivet.

Informanten min ved dette folkemusikkarkivet er Erik Bjørke (f. 1965). Han har en deltidsstilling på 50 prosent som arkivar. Han er folkemusiker og spiller fele.

Arkivet tar i utgangspunktet vare på alt som kan være med på å belyse ting som har med folkemusikk og folkedans å gjøre. Arkivet har ansvar for å forvalte folkemusikken fra Heidal i nord til Lillehammer i sør. Arkivmaterialet består av folkemusikk og folkedans på lyd og film samt skriftlig materiale som noter, foto og intervjuer.

4.1.4 Valdres Folkemuseum

Valdres Folkemuseum er en del av den konsoliderte museumsorganisasjonen Valdresmusea som ble stiftet i 2006. Det har flere avdelinger, blant andre Valdres Folkemuseum, Bagn Bygdesamling og Bautahaugen Samlinger. Valdres Folkemusikkarkiv og Norsk institutt for bunad og folkedrakt inngår også i Valdresmuseas drift.

Min informant ved museet er Ole Aastad Bråten (f. 1976) som er seksjonsleder for kulturhistorisk seksjon og konservator. Han har jobbet innenfor museumsfeltet i sju år og er folkemusiker og folkedanser. Bråten spiller langeleik. Bråten sitter i Rådet for folkemusikk og folkedans (2012-2015) med spesielt ansvar for sektoren som omhandler presentasjon og formidling.

Valdres Folkemuseum ble stiftet i 1901 og er lokalisert på Storøya utenfor Fagernes i Nord-Aurdal kommune i Oppland. Museet har 95 hus og anlegg og er det fjerde største friluftsmuseet i Norge. På området ligger også Valdres Folkemusikkarkiv. Museet har ofte utstillinger og arrangementer som omhandler tematikk rundt musikktradisjoner.

4.1.5 Valdres Folkemusikkarkiv

Valdres Folkemusikkarkiv er lokalisert ved Valdres Folkemuseum på Fagernes. Arkivet ble stiftet av spellemannen Torleiv Bolstad (1915-1979) i 1966. Valdres Folkemusikkarkiv var landets første regionale folkemusikkarkiv. Arkivet er en del av Valdresmusea og Opplandsarkivet. Folkemusikkarkivet betjenes av én arkivarstilling.

Informanten min ved dette folkemusikkarkivet heter Elisabeth Kværne (f. 1953). Hun har en deltidsstilling på 60 prosent som daglig leder ved arkivet. Kværne er folkemusiker, og hun ga i 1985 ut albumet *På langeleik*. Dette albumet fikk hun Spellemannpris i klassen folkemusikk/gammeldans for. I perioden 1990 til 2004 satt hun i Rådet for folkemusikk og folkedans. Elisabeth Kværne har fått flere priser for sin innsats innenfor bevaring av folkemusikk og folkedans, nevnes kan RFF-prisen fra 2012.

Valdres folkemusikkarkivs arbeid går ut på å samle inn, formidle, dokumentere og ta vare på folkemusikk- og folkedansmateriale fra de seks Valdres-kommunene Sør-Aurdal, Etnedal, Nord-Aurdal, Vestre Slidre, Øystre Slidre og Vang. Arkivets materiale består av film og lydopptak av folkemusikk, sang og folkedans, skriftlig og muntlig intervjumateriale og innsamlet informasjon om lokale spellemenn.

4.2 Informanter i Møre og Romsdal

I Møre og Romsdal har jeg intervjuet ansatte ved to kulturinstitusjoner: Folkemusikkarkivet for Møre og Romsdal i Volda og Romsdalsmuseet i Molde. Møre og Romsdal har ett folkemusikkarkiv som dekker hele fylket. Romsdalsmuseet er ett av tre større konsoliderte museer i fylket. Romsdalsmuseet ble valgt ut fordi de har drevet med formidling av folkedans siden 1928.

4.2.1 Folkemusikkarkivet for Møre og Romsdal

Folkemusikkarkivet for Møre og Romsdal ble etablert i 1990. I de første årene var det flere former for organisering og finansiering, i 1999 ble det en stiftelse. De deltagende partene i stiftelsen er Møre og Romsdal fylkeskommune, Høgskulen i Volda, Møreforskning Volda, Møre og Romsdal Folkemusikklag og Noregs Ungdomslag i Møre og Romsdal. Folkemusikkarkivet er lokalisert ved Høgskulen i Volda og har én arkivarstilling.

Min informant er Anna Liv Skjelten Gjendem (f. 1988) og har en deltidsstilling på 35 prosent som arkivar. For året 2014 er denne stillingen utvidet til 50 prosent. Gjendem er både folkedanser og folkemusiker. Hun startet i Romsdalsmuseets leikarring og har senere utdannet seg innen utøvende tradisjonsdans ved NTNU og Høgskolen i Telemark. Hun kombinerer studiene med stillingen som folkemusikkarkivar. Av folkemusikkinstrumenter trakterer hun enrader, torader og fele.

Folkemusikkarkivets oppgaver er å samle og bevare folkemusikk fra hele fylket. De har også et mål om å fremme bruken av folkemusikken i Møre og Romsdal. Et ledd i dette er å gjøre arkivmateriale tilgjengelig til alle interesserte. Arkivet driver også arbeid for å øke kunnskapen om tradisjonene og tradisjonsbærerne i folkemusikkmiljøene i fylket. De driver også med samtidsdokumentasjon av folkemusikk av utøvere og lag fra Møre og Romsdal. Arkivet driver også med utadrettet virksomhet som foredrag, kurs og seminarer.

Den 7. mai 2014 vedtok Fylkeskulturutvalget i Møre og Romsdal å bruke 200.000 kroner til å utrede folkemusikk- og folkedansarven i Møre og Romsdal og fylkeskommunens rolle. Med det blir situasjonen til Folkemusikkarkivet i Møre og Romsdal kartlagt, og de viktigste utfordringene for arkivet belyst samt at forslag til konkrete tiltak for den videre utviklinga av arkivet vil bli foreslått.

4.2.2 Romsdalsmuseet

Romsdalsmuseet i Molde åpnet dørene til sitt friluftsmuseum i 1928, men var stiftet allerede i 1912. Romsdalsmuseet er i dag et konsolidert regionmuseum som dekker åtte kommuner. Museet består av flere museumsavdelinger innen mange forskjellige kulturhistoriske retninger, hvor by- og bygdeavdelingen i Molde er den eldste. Museet har siden 1928 driftet egen leikarring tilknyttet by- og bygdesamlingen i Molde. Leikarringen framfører folkedans for museets publikum i turistsesongen og er på andre oppdrag ellers i året. I de siste årene har museet gått inn og satset sterkt på leikarringen.

Mine informanter ved Romsdalsmuseet er museumsdirektør Jarle Sanden (f. 1951) og museumspedagog og leikarringinstruktør Birgitte Nielsen (f. 1974). Sanden har vært Romsdalsmuseets direktør siden høsten 1995, men har jobbet fast innenfor museumsfeltet siden 1980. Han var med i leikarringen som barn. Nielsen har også danset i leikarringen som barn. Hun har senere arbeidet som instruktør for leikarringen fra hun var 17-18 år gammel. I dag er hun ansatt som museumspedagog, hvor leikarringarbeid er en del av stillingen.

4.3 Informanter i Sør-Trøndelag

I Sør-Trøndelag har jeg studert tre kulturinstitusjoner: Norsk senter for folkemusikk og folkedans, Sverresborg Trøndelag Folkemuseum og Ringve Musikkmuseum.

4.3.1 Norsk senter for folkemusikk og folkedans

Norsk senter for folkemusikk og folkedans, tidligere RFF-sentret, er utøvende organ for Stiftelsen for folkemusikk og folkedans (stiftet 1972). Senteret ble startet i 1973 og er i dag lokalisert ved NTNU Dragvoll i Trondheim. Norsk senter for folkemusikk og folkedans er en nasjonal institusjon med et ansvar for hele landet.

Mine informanter ved senteret er fagansvarlig, folkemusikksamler og forsker Bjørn Aksdal (f. 1953) og tidligere direktør og folkedansinnsamler Egil Bakka (f. 1943). Aksdal er i dag seniorforsker og faglig ansvarlig for musikk ved senteret. Han har tidligere jobbet med folkemusikk i NRK og i flere engasjement sammen med Ringve og Norsk folkemusikksamling i Oslo. Aksdal er folkemusiker som trakterer flere forskjellige folkemusikkinstrumenter. Hovedfagsinstrumentet hans var renessanselutt.

Bakka var fram til høsten 2013 senterets direktør, og han har vært med helt siden starten i 1973. I dag har Bakka en mindre rådgiverstilling ved senteret. Bakka har fra 1960- til 1990-tallet gjort store dokumentasjonsprosjekter innen folkedans i Norge. De siste årene har Bakka vært sterkt engasjert i arbeid knyttet til immateriell kulturarv. Han ble nylig valgt til leder av Rådgivende Organ for UNESCO-komiteen for ivaretagelse av immateriell kulturarv, hvor han har vært ekspert de siste tre årene. Bakka har folkedans som sitt spesialfelt.

Norsk senter for folkemusikk og folkedans arbeider med å virkeliggjøre målet til stiftelsen gjennom oppfølging av vedtak i Råd og Styre og gjennom selvstendig arbeid. Institusjonens selvstendige arbeid er for eksempel innsamling, arkivdrift, forskning, formidling og tjenesteyting knyttet til folkemusikk- og folkedansfeltet. Det er blant annet et krav om at sentret skal ha vitenskapelig personale med forsknings- og undervisningsplikt og kompetanse innen folkemusikk og folkedans. I tillegg skal senterets musikk- og dansefaglige personale og teknisk fagpersonale drifte arkivet og utføre tjenesteytelse for arkivets brukere.¹³¹ Med andre ord går senterets arbeidsoppgaver ut på å drive nasjonal forvaltning av den immaterielle kulturarven som folkemusikk og folkedans blir regnet som.

Det primære arkivmaterialet som blir tatt vare på hos Norsk senter for folkemusikk og folkedans er film og videoopptak av folkedans og folkemusikk. Arkivet har også en del intervjumateriale og lydopptak av folkemusikk. De har også en stor fotosamling og en omfattende samling med noter og notemanuskripter. Arkivet har også bygd opp en samling med publisert lydmateriale som grammofonplateinnspillinger, vinylplater, kassetter og cd-er.

¹³¹ RFF-sentret.no 31.08.2012 : "Vedtekter" [aksessert 06.05.2014]

4.3.2 Sverresborg Trøndelag Folkemuseum

Sverresborg Trøndelag Folkemuseum er et kulturhistorisk museum som ligger på Sverresborg i Trondheim. Museet ble stiftet i 1913 og er et friluftsmuseum anlagt ved ruinene etter Kong Sverre Sigurdssons borg. Museet er i dag en del av samarbeidsorganet Museene i Sør-Trøndelag (MiST). Museet har i tillegg til museet Sverresborg også ansvar for driften av Meldal Bygdemuseum, Trondhjems Sjøfartsmuseum og Norsk Døvemuseum.

Min informant ved museet er museumsdirektør Torunn Herje (f. 1953) som har vært ansatt som direktør siden 2011. Hun har tidligere vært leder for dikterhjemmene Aulestad og Bjerkebæk under museet Maihaugen på Lillehammer og direktør for Norge, senter for kystkultur og kystnæring i Vikna i Nord-Trøndelag.

4.3.3 Ringve Musikkmuseum

Ringve Musikkmuseum har et nasjonalt og internasjonalt ansvar for musikk og musikkinstrumenter. Museet åpnet i 1952 og ligger på Ringve i Trondheim. Museet er lokalisert på den historiske lystgården Ringve med parkanlegg og botanisk hage. Museet er spesialisert på musikk, musikkinstrumenter og musikkhistorie. Ringve Musikkmuseum bevarer og formidler musikkarv. Samlingene omfatter musikkinstrumenter, gjenstander og arkivalie av musikkhistorisk interesse. Museet har et stort lydarkiv som inneholder fonografruller, pianoruller, polyfonplater og forskjellige typer fonogrammer. Museet har også tatt vare på enkeltarkiv etter personer og institusjoner knyttet til nasjonalt eller lokalt musikkliv. Museet er i likhet med Sverresborg Trøndelag Folkemuseum en del av MiST.

Min informant ved Ringve Musikkmuseum er Daniel Papuga (f. 1955), konservator ved museet. Han har jobbet på museumsfeltet siden 1990-tallet og er musiker. Han trakterer mange forskjellige folkemusikkinstrumenter, i tillegg til andre instrumenter.

4.4 Andre informanter

I tillegg til hovedinformantene som jeg nå har presentert, har jeg gjort et mindre e-post-intervju med Eivind Kaasin, en av personene som står bak folkemusikknettstedet Slåttify. Slåttify er et eksempel på hvordan folkemusikk kan formidles til et større publikum. Formidlingstiltaket vil bli nærmere beskrevet og drøftet i delkapittel 5.3.3.

5 Vern og formidling

Jeg vil nå gå over til å analysere og drøfte det innsamlede materialet for denne studien. Målet for dette kapittelet er å svare på den overordnede problemstillingen jeg har satt: *Hvordan formidler og bevarer norske folkemusikkarkiv og kulturhistoriske museer immateriell kulturarv?*

Kapittelet er delt opp etter hvilke delspørsmål jeg satte meg. Jeg vil derfor først drøfte hva slags rolle folkemusikkarkivene har i det norske kulturvernet og dermed svare på delspørsmål 1: *Hvilken rolle har folkemusikkarkivene i det norske kulturvernet?* Dette for å forstå hva slags funksjon arkivene selv mener de skal ha og hva slags arbeidsoppgaver som blir prioritert ved de ulike arkivinstitusjonene. Deretter vil jeg se på delspørsmål 2: *Hvordan blir arkivmateriale knyttet til folkemusikk og folkedans formidlet og tilgjengeliggjort ved folkemusikkarkiver og kulturhistoriske museer?* Her vil jeg se nærmere på hvordan arkivmateriale ved disse arkivene blir tilgjengeliggjort og hva slags utfordringer som knytter seg til vern og bruk av dette materialet. Til slutt vil jeg se på delspørsmål 3: *Hvordan kan formidling av folkemusikk og folkedans bidra til å øke interessen for immateriell kulturarv?* Her vil jeg legge vekt på hvordan folkemusikk og folkedans formidles til et større publikum. Jeg vil se på hvilke måter en slik formidling kan være med på å øke forståelsen for og synliggjøre viktigheten av immateriell kulturarv.

5.1 Folkemusikkarkivenes rolle i kulturvernet

Folkemusikkarkivenes primære oppgave er å sikre dokumentasjon av folkemusikk og folkedans for framtiden. Folkemusikkarkivarenes arbeidsfelter kan i større eller mindre grad fordeles inn i fire kategorier: forskning, innsamling, bevaring og formidling. Dette er roller som blant andre kulturhistoriker Anne Eriksen har beskrevet som sentrale museumsoppgaver.¹³² Denne inndelingen er også noe folkemusikkarkivfeltet har brukt selv når de har beskrevet sine arbeidsfelter. Det har derfor vært interessant for min studie å finne ut hvor mye folkemusikkarkivarene satser innenfor hver av disse fire arbeidsfeltene, og hva de ser på som de viktigste arbeidsoppgavene.

Folkemusikkarkivene er institusjoner som tar vare på dokumentasjon av kulturuttrykk. Dette er dokumentasjon av musikktradisjoner som for mange sees på som viktige å ta vare på. Arkivene kan derfor sies å slik drive en form for kulturvern. Man verner om dokumentasjonen

¹³² Eriksen 2009:115-203

for at framtidens generasjoner skal kunne få bruke materialet. Folkemusikk- og folkedansttradisjoner blir til stadighet beskrevet som immateriell kulturarv. Det er likevel viktig å se at selv om immateriell kulturarv er tradisjonsbundet, er den nødvendigvis ikke statisk og størknet. Hver gang en halling eller en springar dances, er den i endring. Dette på grunn av at måten den gjennomføres på og brukskonteksten er forskjellig for hver gang. Den immaterielle kulturarven er ikke størknet hvis den holdes levende.

De norske folkemusikkarkivene har dokumentasjon på både levende og statiske kulturuttrykk, siden de både samler inn gammelt kildemateriale og driver med samtidsdokumentasjon. Et vern av denne kulturarven vil derfor ikke si det samme som at den kun skal vernes i sin opprinnelige tilstand eller tradisjon. Immateriell kulturarv er som sagt foranderlig, og det må tas hensyn til. Derfor er også samtidsdokumentasjon en viktig arbeidsoppgave for folkemusikkarkivene.

I denne studien av folkemusikkarkivene valgte jeg ut fem folkemusikkarkiv av ulik størrelse og med ulike stillingsprosjenter for arkivarene. Felles for mitt utvalg er at de alle er med i folkemusikkarkivnettverket som driftes av Rådet for folkemusikk og folkedans. Siden arkivarene ved disse arkivene har ulike organisasjonsstrukturer, arbeidsgivere og ulike stillingsprosjenter er det interessant å se hva slags balanse de har mellom forskning, innsamling, bevaring og formidling. Det har ikke vært mulig å konkludere med et fasitsvar på hvor mye tid en folkemusikkarkivar ideelt skal bruke på det ene eller det andre. Folkemusikkarkivarene disponerer tiden sin forskjellig, men det som er gjennomgående i svarene deres er at forskning er og har vært prioritert minst hos de fleste. Til sammenligning er formidling noe som prioriteres mest.

5.1.1 Forskning

Ingen av folkemusikkarkivene har nevnt forskning som en særlig stor del av sin virksomhet. Som regel har skriving av fagbøker og fagartikler vært noe av det arkivarene har gjort tidligere, men gjør ikke dette så mye nå lenger. Det arkivet som i min studie har utmerket seg når det gjelder forskning, er Norsk senter for folkemusikk og folkedans. Senteret har tilknytning til forskningsmiljøet ved NTNU. Senteret samarbeider med dansevitenskapsstudiet ved NTNU og har ansvar for undervisning innen folkedans for studenter. I tillegg har senteret landets største samling med filmopptak av folkedans og har en av de største samlingene av lydopptak av folkemusikk. I mitt intervju med seniorforsker og fagansvarlig for musikk, Bjørn Aksdal, vektla han at han ønsker mer forskning ved sin

institusjon.¹³³ Senteret har per i dag ingen overordnet plan for hva de skal bruke mest tid på av forskning, formidling, bevaring og innsamling, men prøver å gjøre en innsats innenfor alle feltene. Han mener det er rom for å forske mer ved senteret, men ser at dette da kan gå på bekostning av andre oppgaver som senteret prioriterer høyt, som for eksempel digitalisering, bevaring og sikring av arkivmateriale. Det at bevaring og sikring har blitt verdsatt høyt hos senteret, har vært en medvirkende årsak til at det har blitt mindre tid til forskningsprosjekter, mener Aksdal.¹³⁴

Underprioritering av forskning på bekostning av andre arbeidsoppgaver, er noe som er felles for alle folkemusikkarkivene i denne studien. Med forskning mener jeg ikke bare prosjekter tilknyttet forskningsmiljøene ved universitetene, men også de fagrelaterte tiltakene som blir gjort ved hvert enkelt arkiv. Det kan være å skrive fagbøker innenfor tradisjon, historie og musikk, uten at man nødvendigvis trenger å ha en forskerbakgrunn. Flere av arkivene har også inngått samarbeid med forskningsinstitusjoner ved jevne mellomrom.

Hos Folkemusikkarkivet i Valdres prioriteres ikke forskning som et arbeidsfelt på grunn av mangel på ressurser. Det samme gjelder for Folkemusikkarkivet i Sør-Gudbrandsdal, Folkemusikkarkivet i Møre og Romsdal og Tradisjonsmusikkarkivet i Gjøvik. Bakgrunnen for dette er at stillingsprosentene der er for lave til å rekke over alle de forventede arbeidsoppgavene eller fordi stillingen er øremerket annet arbeid. Folkemusikkarkivar Elisabeth Kværne ved Valdres Folkemusikkarkiv mener at ethvert folkemusikkarkiv bør ha en satsning innenfor alle feltene, men at økonomiske og menneskelige ressurser setter en stopper for dette. Kværne har selv en deltidsstilling på 60 prosent og hun mener at om forskning skal prioriteres, må det mer ressurser og høyere stillingsprosenter til.¹³⁵

Det folkemusikkarkivet som har den minste stillingsprosenten i denne studien, er Folkemusikkarkivet for Møre og Romsdal med en arkivarstilling på 35 prosent. I dag er det Anna Liv Skjelten Gjendem som har denne stillingen. Hun sier det er begrenset hva en kan gjøre innenfor en så lav stilling, og dette har gjort at hun må prioritere bort oppgaver som for eksempel forskning. Flere av hennes forgjengere har prioritert annerledes, blant annet å skrive fagbøker.¹³⁶ Samtidig kan det også være andre faktorer som fører til disse prioriteringene. Folkemusikkarkivar Stein Villa har en fulltidsstilling ved Tradisjonsmusikkarkivet i Gjøvik,

¹³³ Bjørn Aksdal, intervju 30.01.2014

¹³⁴ Bjørn Aksdal, intervju 30.01.2014

¹³⁵ Elisabeth Kværne, intervju 24.01.2014

¹³⁶ Anna Liv Skjelten Gjendem, intervju 27.01.2014

men også her er forskning lite prioritert. I hans stilling er mesteparten av tiden bundet til formidling ved skoler og institusjoner.¹³⁷

Det er ikke vanskelig å forstå folkemusikkarkivarenes nedprioritering av forskning når vi tar arkivenes stillingsprosenter i betraktning. Av de undersøkte arkivene finnes det stillingsprosenter helt ned til 35 prosent. Det er derfor begrenset hvor mye tid som kan brukes på å skrive artikler og bøker. Folkemusikkarkivene gjør så godt de kan innenfor de rammene de har, og bortprioritering av forskning er derfor ikke så unaturlig med tanke på at forskning tar mye tid.

Det er nærliggende å tro at de arkivene som har gjort mest forskning gjennom årene, er de som faktisk er tilknyttet universitetene og høyskolene, som for eksempel Norsk senter for folkemusikk og folkedans ved NTNU, Norsk Folkemusikksamling ved Universitetet i Oslo (nå ved Nasjonalbiblioteket) og Arne Bjørndals samling ved Universitetet i Bergen, men det trenger ikke nødvendigvis være slik. Flere av arkivene har gitt ut egne publikasjoner. Felles for dem er at det per dags dato forskes lite ved arkivene.

5.1.2 Innsamling

Innsamling er ikke lenger en stor aktivitet hos flere av folkemusikkarkivene. Av de undersøkte arkivene er det Folkemusikkarkivet for Møre og Romsdal som prioriterer innsamling i større grad sammenlignet med de andre arkivene. Folkemusikkarkivar Anna Liv Skjelten Gjendem mener innsamling er en viktig del av arkivets virksomhet, fordi man hele tiden er i ferd med å miste verdifull informasjon fra gamle spellemenn og dansere. Det er viktig å få dokumentert spellemenn og folkedansere for å unngå at verdifulle tradisjoner og lokale variasjoner går tapt.¹³⁸ Det at noen arkiv prioriterer innsamling mer enn andre, kan også ha noe med at det i områdene ikke har blitt gjort mye innsamlings- og dokumentasjonsarbeid tidligere.

Et arkiv som tidligere gjorde mye innsamling var Folkemusikkarkivet i Sør-Gudbrandsdal, hvor Erik Bjørke er arkivar. Arkivet har tidligere hatt flere feltgrupper som reiste rundt i bygdene for å drive innsamling av folkemusikk. Dette var ofte folk som hadde tett kontakt med folkemusikkmiljøet fra før. Bjørke mener at innsamlingsarbeid alltid har blitt prioritert, fordi det danner selve grunnlaget for arkivet, men ut ifra bemanning ved arkivet har dette lett for å bli nedprioritert. Han mener man ikke får nok tid til å gjøre nye

¹³⁷ Stein Villa, intervju 22.01.2014

¹³⁸ Anna Liv Skjelten Gjendem, intervju 27.01.2014

innsamlingsarbeid når man må prioritere å sette i system, sikre og registrere det arkivmaterialet man allerede har samlet inn.¹³⁹

Norsk senter for folkemusikk og folkedans er også en institusjon som driver med innsamling. Mye av innsamlingen skjer i dag gjennom studenter tilknyttet de emnekursene i dansevitenskap som holdes ved senteret. Senteret brukte også mer tid på innsamling før. Senteret var fra starten av bygget opp av tidligere direktør og fagansvarlig for folkedans, Egil Bakkas innsamling av folkedans på film. Bakkas mest aktive periode som innsamler var fra 1960-tallet til tidlig på 1990-tallet. Bakka mente det var for lite av den norske folkedansen som stod i bøkene, og at mye ville gå tapt hvis det ikke ble dokumentert.¹⁴⁰ Man kan derfor si at en av grunnpilarene til Norsk senter for folkemusikk og folkedans var innsamlingsarbeid. Fra 1980-tallet begynte Bakka å forske mer på det innsamlede materialet, og senteret utviklet seg mer i retning forskning, og da ble det for Bakkas del mindre tid til innsamling.¹⁴¹

5.1.3 Bevaring

En av hovedoppgavene til folkemusikkarkivene er å bevare dokumentasjon av folkemusikk og folkedans for ettertiden. Arkivmateriale skal i utgangspunktet bevares for evig tid. Det arbeidet arkivene gjør med registrering, digitalisering, systematisering og lignende, vil komme samfunnet til gode.

Et av kriteriene for å sikre materiale for fremtiden er å ha gode nok muligheter for lagring av arkivmateriale. Har man ikke det, vil materialet forvitne over tid og man vil i fremtiden ha vanskeligheter med å lese noe ut av det. Alle folkemusikkarkivarene jeg har intervjuet, har sagt at de har mange forskjellige lagringsmedium for sitt materiale, og hvert medium krever sine lagring- og sikringsforhold. En bunke med noteark skal ikke lagres på samme måte som filmruller fra 1970-tallet. De ulike mediene har ulik holdbarhetstid, og med dagens teknologi er det mulig å få digitalisert og massekopiert arkivmateriale. Digitalisering er derfor én av mange oppgaver som folkemusikkarkivaren må vurdere å bruke tiden sin på. Mange av arkivarene sliter med etterslep på digitaliseringen, fordi det er en prosess som tar mye tid. Når det gjelder lyd og levende bilde, vil prosessen med å digitalisere ta minst like lang tid som å spille av selve opptaket. Hvis ikke denne jobben blir gjort, er sjansene store for at man blir sittende igjen med et originalmateriale som i fremtiden ikke lar seg spille av.

¹³⁹ Erik Bjørke, intervju 23.01.2014

¹⁴⁰ Egil Bakka, intervju 05.02.2014

¹⁴¹ Egil Bakka, intervju 05.02.2014

Folkemusikkarkivar Erik Bjørke mener den viktigste jobben ved å drive folkemusikkarkiv er å bevare arkivmateriale for ettertiden. Derfor er Folkemusikkarkivet i Sør-Gudbrandsdal nøye på bevaringsaspektet, kanskje mer opptatt av dette enn alle de andre arkivene i denne studien. Han mener at arkivene skal fungere som kompetansesentere, der folk som er interesserte skal komme å få hjelp. Det forutsetter at man har et folkemusikkarkiv som har trygge lagringsforhold, orden i arkivhyllene og det at folkemusikkarkivaren selv vet hvor han skal begynne å lete hvis han får en forespørsel.¹⁴²

Sammen med arkivet i Sør-Gudbrandsdalen er Norsk senter for folkemusikk og folkedans to av arkivene som skiller seg ut når det gjelder å prioritere bevaring. Senteret er en større organisasjon og har flere ansatte som arbeider med arkivet. De har også høy kompetanse på avspilling og digitalisering av de gamle analoge medieformatene for lyd og film.

Digitalisering og digital lagring

Dagens teknologi gjør det mulig for arkivene å massekopiere og digitalisere kildemateriale som foto, dokumenter, lyd og levende bilde. Digitalisering er likevel tidkrevende, og man kan ikke alltid gjøre ting parallelt med digitaliseringsprosessen. I mange tilfeller må man passe på at alt går riktig for seg. De fleste av lagringsmediene som har blitt brukt gjennom de siste hundre årene, har begrenset levetid, og digitaliseringsprosessen er ikke alltid like enkel. Det er ikke alle arkivene som har like godt utstyr som det Norsk senter for folkemusikk og folkedans har. Det begrenser de andre arkivenes muligheter til å gjøre et like godt digitaliseringsarbeid. Dette kan føre til at den samme digitaliseringsprosessen må gjøres om igjen om noen år, fordi det digitale resultatet ikke ble bra nok den første gangen. Da kan det hende at det er for sent, på grunn av originalformatets begrensede levetid. Likevel er det ikke nødvendigvis mangelen på digitaliseringsutstyr som er det største problemet for mange av arkivene, men det er å ha tilstrekkelig med lagringsplass for det digitale innholdet.¹⁴³

Filmopptak opptar mye lagringsplass, hvis man ønsker den høyeste kvaliteten som er mulig å få ut av originalkilden. Skal man ha det beste resultatet uten nevneverdig kvalitetstap, må man sette av mye lagringskapasitet til dette. Arkivene blir oppfordret til å bruke serverplass for sitt digitale arkiv, men det er ofte vanskelig for små arkiv å sette av økonomiske ressurser til dette. Under det årlige arkivseminaret for folkemusikkarkivene i mars 2014 uttalte flere av arkivarene at de ikke blir møtt med forståelse av deres

¹⁴² Erik Bjørke, intervju 23.01.2014

¹⁴³ Arkivverket.no 2000: "Hvorfor er det problematisk å bevare elektroniske arkiver?" [aksessert 28.04.14]

arbeidsgivere eller deres IT-leverandør for at de trenger så mye lagringsplass som de gjør.¹⁴⁴ Folkemusikkarkivene blir av den grunn sittende igjen med mange eksterne harddisker, noe som ikke er et ideelt lagringsalternativ. Det er uholdbart med tanke på levetiden på selve harddisken, sikring av innholdet, tilgjengeligheten til innholdet og backup-muligheter.

Har man bygget opp et digitalt arkiv, er det også viktig at en har sikret dette materiale på flere steder, og slik har en backup tilgjengelig. I dag virker det som at ingen av arkivene er helt klar over hvor god backupløsning de har og hvor mye de kan stole på den. Dette kom fram på arkivseminaret i 2014 da Berit Stifjeld fra Nasjonalbiblioteket tok opp dette temaet. Det viste seg at mange av folkemusikkarkivene har for dårlige backupløsninger på sitt digitale arkivmateriale. Noen av dem var usikre på om de hadde backupløsninger i det hele tatt. Stifjeld avsluttet med å tilby alle folkemusikkarkiv gratis backuplagring hos Nasjonalbiblioteket. Det var et tilbud som ble tatt godt imot og som det virket som at mange ville benytte seg av.

5.1.4 Formidling

Formidling utgjør en stor del av folkemusikkarkivarenes arbeidsdag, dette inkluderer både aktiv og passiv formidling. Folkemusikkarkivar Erik Bjørke ved folkemusikkarkivet for Sør-Gudbrandsdal sier at folkemusikkarkivene skal fungere som kompetansesentere hvor de som er interessert, skal komme å få hjelp.¹⁴⁵ At et folkemusikkarkiv eksisterer og at dette sees på som et kompetansesenter, legitimerer at man faktisk har en arkivar der som yter service, og hvor formidling er en stor del av arbeidet. De som er interessert i folkemusikk- eller folkedansmateriale, kan ikke selv begynne å bla i arkivmateriale som om det var et hvilket som helst bibliotek. Arkivaren er der for å veilede arkivbrukeren. Arkivarens kompetanse blir da formidlet gjennom passiv formidling fordi det er på initiativ fra brukeren. Denne delen av formidlingen er på mange måter en uforutsigbar del av arkivarens arbeide, man vet aldri hva som kommer. Noen dager er det mer publikumshenvendelser enn andre. Denne uforutsigbarheten kan bidra til at en arbeidsdag for arkivaren, kan bli oppstykket og at arkivaren aldri helt får kommet i gang med andre oppgaver som i utgangspunktet var tenkt.

Folkemusikkarkivernes aktive formidling er definert ut fra hvordan arkivene selv tar initiativ til formidlingsprosjekter. Dette kan være prosjekter tilknyttet utstillinger, bokutgivelser, cd-utgivelser eller aktiviteter som på andre måter fremmer og kaster lys over

¹⁴⁴ Folkemusikkarkivnettverkets arkivseminar ble arrangert 18. og 19. mars 2014 på Norsk senter for folkemusikk og folkedans.

¹⁴⁵ Erik Bjørke, intervju 23.01.2014

det materialet de har lagret i arkivet. Flere av arkivarene jeg har intervjuet, sier at de holder kurs innenfor ett eller flere tema knyttet til folkemusikk og folkedans. De arkivene jeg har undersøkt som i dag er mest aktive med det, er Tradisjonsmusikkarkivet i Gjøvik og Folkemusikkarkivet i Møre og Romsdal. Hvert år er arkivet på Gjøvik med og arrangerer kurs innenfor seljespikking, langeleikspill og munnharpesmiing (se vedlegg 3 for flere aktive formidlingstiltak). Folkemusikkarkivet for Møre og Romsdal holder også ofte kurs, da i sang, dans og musikk. Dette er bare noen av de formidlingsoppgavene som et folkemusikkarkiv kan gjøre for å nå et publikum utenfor arkivenes fire vegger. Slik utadrettet formidlingsvirksomhet blir drøftet nærmere og eksemplifisert senere i dette kapitlet.

Tilgjengeliggjøring for publikum

Både aktiv og passiv formidling er med på å tilgjengeliggjøre arkivmateriale for publikum. Bjørn Aksdal ved Norsk senter for folkemusikk og folkedans sier at folkemusikkarkivenes publikum ikke er et stort publikum.¹⁴⁶ De mest aktive brukergruppene av folkemusikkarkivene i dag er studenter, spellemannslag og utøvere. Alle arkivene nevner også en gruppe besøkende som ikke nødvendigvis er interessert i folkemusikken og folkedansen primært, men har et familiært forhold til enkelte spellemenn og dansere som ligger forevige i arkivene. Dette er privatpersoner som ønsker å finne ut noe om familiemedlemmene, eller det kan være lokalhistorikere og bygdebokforfattere som er på jakt etter informasjon om de enkelte spellemennene i et geografisk avgrenset område. Tilgjengeliggjøringen av materiale til disse gruppene foregår i forbindelse med besøk og utkopiering av arkivmateriale. Tar man alle samfunnets mennesker og interesser i betraktning, er dette en ganske liten gruppe mennesker med en særskilt interesse for folkemusikk og folkedans. Det er sånn sett en ganske smal målgruppe slik Aksdal poengterer. Det vil likevel ikke si det samme som at folkemusikk og folkedans kun vekker interesse hos spesialistene eller de med særegen interesse for det. Det finnes flere eksempler der folkemusikk og folkedans har blitt brukt som middel i mer populære kulturuttrykk. Folkemusikk kan ha et bredt publikum, men det er avhengig av hvor vid døråpningen er og hva en ønsker å definere som folkemusikk.

Arkivene ønsker besøk, utøverne ønsker smakebiter

De fleste folkemusikkarkivarene sier at de ønsker mer besøk, flere henvendelser og mer aktiv bruk av arkivet i flere sammenhenger. På årskonferansen til Rådet for folkemusikk og

¹⁴⁶ Bjørn Aksdal, intervju 30.01.2014

folkedans høsten 2013 holdt folkemusikkutøverne Jonas Hoksnes og Camilla Granlien et innlegg om folkemusikkarkivene fra deres brukerperspektiv.¹⁴⁷ Kort oppsummert hadde begge et ønske om at arkivene ble markedsført bedre og at innholdet ble gjort mer tilgjengelig for utøvere. Granlien ytret spesielt ønske om at arkivene burde legge ut smakebiter av arkivmateriale på nett. Hvis arkivene gjør dette vil det være en mulighet til å stimulere til mer besøk og interesse for arkivmateriale, mente hun. Ser man over landegrensen, ser vi at Svenskt visarkiv i Stockholm har gjort dette ved å opprette en blogg, som oppdateres med små drypp, eksempler og nyheter fra arkivet deres.¹⁴⁸ I Norge har vi i de siste årene hatt en blomstring hos museene i å publisere fotosamlinger og bilder av museumsgjenstander på Digitalt Museum. Folkemusikkarkivene har nå lyst å gjøre noe av det samme. I folkemusikkarkivutredningen som Rådet for folkemusikk og folkedans utga i desember 2013 er et av tiltakene for å synliggjøre arkivene, å opprette en felles formidlingsplattform på internett for alle folkemusikkarkivene.¹⁴⁹ En slik felles formidlingsplattform kan bidra til å fremme arkivets arbeid og være en opplysende tjeneste slik at også andre kan vite hva som er bevart i arkivene.

Måler man besøk og henvendelser til folkemusikkarkivene, har Bjørn Aksdal kanskje rett i at det ikke er et stort publikum. Det vil likevel ikke si det samme som at folkemusikk og folkedans som kulturuttrykk, har et begrenset publikum. Flere av arkivene opplever å få besøk fra musikkutøvere innenfor andre musikksjangere enn folkemusikk. Folkemusikk blir brukt i mange forskjellige sammenhenger og ikke nødvendigvis i de tradisjonelle bruksområdene eller i sin rendyrkede forstand. Flere musikkartister innenfor ulike musikksjangere har hatt suksess med å bruke folkemusikk som en del av sitt musikkuttrykk. Eksempler på dette er Alexander Rybak med låten "Fairytale", som han vant Eurovision Song Contest med i 2009 eller Gåte som oppnådde suksess for noen år siden med sin folkemusikkaktige rock. Siden 1990-tallet har også flere black metal-band, blant andre Windir og Åsmegin, omfavnet folkemusikken og brukt folkemusikkelementer i sin musikk. Spennvidden til folkemusikken er stor, hvis man ser litt utenfor de faste, konvensjonelle definisjonene på hva folkemusikk er.

Tradisjonsmusikkarkivet på Gjøvik er kanskje det arkivet som er mest åpen for å samle inn slike kulturytringer til sitt arkiv. Ved å definere seg selv som et tradisjonsarkiv, i motsetning til folkemusikkarkiv, ønsker de å fange opp tradisjonsmusikk på tvers av sjangere

¹⁴⁷ Årskonferansen til Rådet for folkemusikk og folkedans for 2013 ble holdt i Trondheim 30. oktober til 1. november 2013.

¹⁴⁸ Se for eksempel: <<http://statensmusikverk.se/aktuellt/fransvensktvisarkiv/>> [aksessert 05.05.2014]

¹⁴⁹ Aksdal m.fl. 2013:54

og ikke snevre det inn til å kun handle om den tradisjonelle folkemusikken.¹⁵⁰ Musikkutøvere på tvers av sjangere kan finne inspirasjon og ideer hos arkivene og kanskje skape noe nytt, men med respekt for de gamle tradisjonene. Det er også dette immaterielle kulturarv handler om, foranderlighet og variasjon. Hvis ikke sitter man igjen med mer eller mindre statiske uttrykk som man vil bevare.

5.1.5 Prioriteringer av knappe ressurser

Alle arkivarene har sagt at de må gjøre valg i sin arbeidshverdag. Ingen av dem har mulighet til å gjøre en like god jobb innenfor alle feltene med de ressursene arkivene har. Det er kun ett arkiv som mer eller mindre har øremerket en større del av stillingsprosenten til én spesifikk arbeidsoppgave. Det er stillingen til Stein Villa ved Tradisjonsmusikkarkivet i Gjøvik, der han bruker 90 prosent av arbeidstiden sin på formidling.¹⁵¹ De andre arkivene står friere til å lage planer og prioriteringer for de arbeidsoppgavene som de ser bør bli gjort. Det er derfor få av arkivene i denne studien som har noen fastlagte normer for hvor mye tid til skal bruke på forskning, bevaring, innsamling og formidling. Det er avhengig av økonomiske og menneskelige ressurser. Folkemusikkarkivar Elisabeth Kværne framhever at arkivarene bruker mye tid på å påpeke nødvendigheten av mer ressurser:

Det er klart at å få fulltidsstillinger i de aktive miljøene er helt avgjørende. Det er for få ressurser og vi skulle hatt flere mennesker tilknyttet til arkivet. Vi prøver det vi kan for å integrere folk i museet på dette her, men det er fryktelig vanskelig fordi de er like presset i sine posisjoner. [...] Du blir upopulær når du alltid skriker som en utsulta fuglunge etter mat og ressurser. Det er det med å balansere de ressursene du bruker på å påvise mangel på ressurser og ressursbruken som blir ei utfordring.¹⁵²

Utfordringene ligger som Kværne sier i det å overbevise om at folkemusikkarkivene har behov for flere ressurser til forskning, formidling, bevaring og innsamling. Dette er oppgaver folkemusikkarkivene selv sier de skal gjøre enn innsats innenfor, men som også er forventet utenfra.

Forventningene til arkivene

Enten arkivet er stort eller lite, føler alle arkivarene at de kunne gjort mer jobb innenfor de fleste arbeidsfeltene. Folkemusikkarkivar Elisabeth Kværne i Valdres og museumsdirektør

¹⁵⁰ Stein Villa, intervju 22.01.2014

¹⁵¹ Stein Villa, intervju 22.01.2014

¹⁵² Elisabeth Kværne, intervju 24.01.2014

Torveig Dahl ved Gudbrandsdalsmusea syns det er viktig å se nærmere på hva slags forventninger som stilles til folkemusikkarkivarene, både fra samfunnet, arbeidsgivere og andre. Det forventes innsats på alle områder, men det er lett å glemme at folkemusikkarkivarene er ulike individ med ulike kunnskaper og kompetanse.¹⁵³ Det finnes ingen standard folkemusikkarkivar som har en særskilt folkemusikkarkivarutdanning og har på bakgrunn av det de samme forutsetningene til å gjøre jobben på samme måte. I tillegg er det ulike behov i de ulike geografiske områdene. Noen arkiv legger mer vekt på innsamling enn andre, fordi det ikke har blitt gjort like mye av dette tidligere, mens andre arkivarer føler formidling er viktigere. Folkemusikkarkivarene er slik en sammensatt gruppe av personer med ulike kvaliteter og egenskaper.

Dahl sier de er veldig fornøyd med at arkivene i Opplandsarkivet samarbeider godt og hjelper hverandre i et nettverk, både med musikk, papir, foto og annet arkivalie. Hun ser viktigheten av å ha en folkemusikkarkivar som kan å systematisere og ordne, slik Erik Bjørke gjør i tillegg til å være utøver. Hvis det trengs ekstra ekspertise på formidling av folkemusikk tas det kontakt med Stein Villa eller Elisabeth Kværne. Trengs det ekspertise på dans tas det kontakt med folkemusikkarkivar Tor Stallvik ved Folkemusikkarkivet i Nord-Gudbrandsdalen, som har mer kunnskaper om det.¹⁵⁴ Arkivene kommuniserer med hverandre når det trengs. Alle folkemusikkarkivene jeg har vært i kontakt med, har jevnlig samarbeid med sine naboarkiver for å utveksle kunnskap. Folkemusikknettverket som driftes av Rådet for folkemusikk og folkedans, er også en arena som arkivarene mener er viktig, hvor de kan dele erfaringer og utfordringer de møter til daglig.

5.1.6 Folkemusikkarkivenes rolle i å bevare immateriell kulturarv

Folkemusikkarkivene skal fungere som minnebanker for samfunnet. De er der til å ta vare på og gjøre folkemusikk og folkedansmateriale tilgjengelig for publikum. Arkivarene er enige om at deres arkiver ikke kan drive misjonsarbeid for å rekruttere flere utøvere og ha ansvar for at et levende folkemusikk og folkedansmiljø blir opprettholdt. Arkivene er der som et supplement, slik folkemusikkarkivar Erik Bjørke påpeker.¹⁵⁵ Likevel kan også arkivene være pådrivere for å styrke interessen for folkemusikken og folkedansen i sitt område, slik folkemusikkarkivar Anna Liv Skjelten Gjendem gjør i Møre og Romsdal.

¹⁵³ Elisabeth Kværne, intervju 24.01.2014 og Torveig Dahl, intervju 23.01.2014

¹⁵⁴ Torveig Dahl, intervju 23.01.2014

¹⁵⁵ Erik Bjørke, intervju 23.01.2014

Folkemusikkarkivene skal ifølge Erik Bjørke ikke ha ansvar for at den immaterielle kulturarven skal videreføres, og uttrykker det på følgende måte:

Målsetningen er at arkivet skal være et supplement, man må sikre materiale for at det ikke skal gå mer tapt. Realiteten er at det går mye tapt. Hvis man ser litt stort på det så kan det ikke gå dit hen at arkivet skal føre tradisjonene videre, det må være motsatt vei. [...] Den dagen den levende tradisjonen blir borte og at arkivene må føre tradisjonene videre, da er det kjørt. Da er det kunstig uansett. Da er det noe som ikke fungerer lenger.¹⁵⁶

Det Bjørke sier samsvarer med mye av det samtlige arkivarer har uttrykt. Det er det å se viktigheten av at den immaterielle kulturarven bevares gjennom handlingen, selve utøvelsen av det immaterielle kulturuttrykket. Det er derfor ikke arkivene eller museene som skal drive dette framover. De kan være der for å stimulere til økt interesse og understreke viktigheten av de immaterielle kulturuttrykkene.

5.2 Vern og bruk av arkivmateriale

Folkemusikkarkivene har et unikt arkivmateriale. Dette er først og fremst upublisert materiale som av ulike grunner har kommet til arkivet gjennom årenes løp. Det er et uensartet materiale på ulike formater og innhold, som for eksempel lyd og filmopptak, fotografisamlinger og notesamlinger. Det kan være innsamling av folkemusikk og folkedans som kan ha begrensninger for videre bruk. Dette delkapittelet vil derfor handle om en diskusjon rundt folkemusikkarkivfeltet som går på vern og bruk av arkivmateriale, eller med andre ord beskyttelse og eksponering av utøveren.

5.2.1 Vern av tradisjonsbærere

For å bevare folkemusikk og folkedans for ettertiden, blir dette dokumentert på ulike måter. Utøvere som opptre på opptak som arkivene samler inn, har ofte på forhånd fått forespørsel om å delta. Disse avtalene gjøres muntlig eller skriftlig og regulerer bruken av opptakene. Ofte har opptakene blitt gjort i forbindelse med forskning og dokumentering, ikke for å formidle det til flest mulig. I mange tilfeller har arkivene i tillegg fått materiale fra privatpersoner hvor bruken ikke har vært avklart.

Egil Bakka, tidligere direktør ved Norsk senter for folkemusikk og folkedans, var tidlig ute med å samle inn folkedansmateriale fra ulike deler av landet. Han var også den

¹⁵⁶ Erik Bjørke, intervju 23.01.2014

første ansatte ved senteret da det startet i 1973. Likevel hadde Bakka allerede på 1960-tallet begynt å samle inn folkedansmateriale. Han begrunner sin interesse for å få samlet inn dette slik:

Jeg oppdaget at det ikke var all den folkedansen som fantes i Norge som stod i bøkene. Det man hadde var instruksjonsbøker som leikarringen brukte, og de inneholdt et utvalg av materialet. Ellers kunne man se en del danser som ble brukt på kappleik, men det var ikke alt som hadde blitt dokumentert. Det var mye av det som ikke var dokumentert som var i ferd med å bli helt borte. Selv om mye av det var skrevet ned, var det en helt annen sak når det ble dokumentert på film.¹⁵⁷

Ofte er det slik når man ser ting som holder på å bli borte at man innser at noe må gjøres. Det kan være at tradisjonsbæreren har blitt gammel, eller det kan være tradisjoner som det bare finnes et snev igjen av i ei bygd. Det er slike ting som er viktig å få dokumentert før det er for sent. Løsningen for Bakka var å reise rundt og banke på døra hos mer eller mindre aktive tradisjonsbærere og be om tillatelse til å komme inn og filme og dokumentere deres måte å danse på. For tradisjonsbærerne var slike feltoppdrag en fremmed situasjon, og mange vegret seg for å danse på film. Ole Aastad Bråten, seksjonsleder ved Valdres Folkemuseum, mener at man skal vise ydmykhet for tradisjonsbærerne:

Man glemmer ofte å stille seg spørsmålet om hva som var intensjonen og hva som var motivet for den innsamlingen som har skjedd. Og mer enn en gjenstand som blir eksponert gjennom Digitalt Museum, eksponerer du jo på mange måter et levende menneske til et helt nytt publikum. Jeg syns at vi skal være ydmyke overfor de som åpnet døra og inviterte intervjueren inn.¹⁵⁸

I dagens samfunn tar man kanskje litt lett på tilgjengeliggjøring. Tilgjengeliggjøring av gjenstander og foto har jo blitt sett på som et udiskutabelt gode, og publiseringsplattformer som Digitalt Museum har blitt populært. Holder du på med immaterielle kulturuttrykk eksponerer du deg selv. Kulturuttrykket ligger i det kroppslige – de bevegelsene eller den lyden som er det umiddelbare resultatet. Det er ikke sikkert at mange av tradisjonsbærerne ville åpnet døra og slippe intervjueren inn hvis det ble lagt fram en kontrakt på bordet som tillot innsamleren å bruke materiale til noe tradisjonsbæreren ikke ønsket. Folkemusikkarkivene har mye intervjumateriale av spellemenn og dansere, og dette er arkivene meget restriktive på å tilgjengeliggjøre. Folkemusikkarkivar Elisabeth Kværne

¹⁵⁷ Egil Bakka, intervju 05.02.2014

¹⁵⁸ Ole Aastad Bråten, intervju 24.01.2014

forteller at de ved Valdres Folkemusikkarkiv ikke har kopiert ut intervjumateriale av prinsipp. Dette er et fortrolig materiale mellom utøver og innsamler.¹⁵⁹

Det kan være ting som har blitt sagt i intervjuer eller opptak av opptredener som ikke egner seg til allmenn publisering. Folkemusikkarkivar Erik Bjørke konkretiserer dette:

Det er mange privatopptak som vi har skaffet til veie som folk ikke vet at vi har en gang. For eksempel at ”naboen sitter og prater med han Per”. Det er ting som er tatt opp med mye gammelt folk som har slutta å spille, men som har stemt opp fela når vi har kommet på besøk og spilt en fire-fem leiker så ikke leikene skulle bli borte. Det er utfordrende å formidle noe, som ikke var ment til å publiseres.¹⁶⁰

Slik ser vi at folkemusikkarkivarene tar etiske hensyn for å verne om sine kilder og kildemateriale. Det er kanskje grunnen til at folkemusikkarkivene har vært tilbaketrukne med å publisere digitalisert arkivmateriale på internett. De føler et moralsk ansvar overfor de som utøver de immaterielle kulturuttrykkene og vil ikke skade folkemusikkarkivets renommé. Det ville være et tillitsbrudd.

Da Egil Bakka samlet inn sitt materiale, ble det sjelden lagt fram en skriftlig kontrakt der utøveren frasa alle rettigheter, og lot Bakka som innsamler bruke materialet til det han ville. Bakka sier at han ikke ønsket å ta den juridiske snarveien som en kontrakt kan være. For Bakka var det moralske aspektet viktigere enn det juridiske. Så lenge han sa ifra hva han skulle bruke materialet til, var det nok. Hvis materiale skal brukes i andre sammenhenger, mener han at man skal gå tilbake til utgangspunktet å spørre tradisjonsbæreren eller vedkommendes etterkommere om lov.¹⁶¹ Folkemusikkarkivarene er enige om dette. Har man ikke innhentet tillatelse til å publisere et arkivmateriale, skal man ikke gjøre det. De ønsker å verne om opphavspersonen og vedkommendes kulturelle uttrykk, og det selv om man i mange tilfeller har juridisk rett til å bruke materiale til det de vil.

5.2.2 Informering og veiledning

Selv om det juridiske eller moralske vernet av arkivmateriale er sterkt, er det ikke sånn at alt materiale hos folkemusikkarkivene er klausulert eller begrenset for all bruk. Hvis man er interessert i arkivmateriale fra folkemusikkarkivene, er det stor sjanse for at du får tilgang ved å kontakte og besøke arkivene. Det er ikke slik at materialet er utilgjengelig. Arkivene yter tjenester til utøvere, studenter og annet publikum som er interessert, og gir tilgang til

¹⁵⁹ Elisabeth Kværne, intervju 24.01.2014

¹⁶⁰ Erik Bjørke, intervju 23.02.2014

¹⁶¹ Egil Bakka, intervju 05.02.2014

materiale hvis det ikke er særskilt klausulert. Ved å få tilgang på denne måten vil arkivene selv ha kontroll på hva slags materiale de har utkopierte. De har også slik mulighet til å gi informasjon om materialet og veilede de besøkende.

Veiledningen ved disse arkivene er viktig. Uten denne kan det oppstå misforståelser og feiltolkninger av arkivmaterialet. Arkivene mener en slik veiledning ikke kommer like godt fram om man skal publisere materiale på nettet. Arkivarene mener en veiledning må følge med alt materiale som folk ønsker å få utkopierte fra arkivene. Bjørn Aksdal konkretiserer det på følgende måte:

Noe av materialet er relativt selvforklarende, mens noe materiale krever en faglig veiledning. Særlig på dansesiden hvor det for eksempel kan være et danseopptak fra ei bygd med et gammelt dansepar som litt gebrekkelig tar seg rundt og prøver å danse en springar på sterk oppfordring fra innsamleren. Og hvor det kan bli ganske ubegripelig eller i hvert fall lett kan bli feiltolket. [...] Man kan ikke bare legge det fritt ut. [...] Det må en faglig hånd med her og det vil kunne skape problemer for formidlingen. Hvis du skal legge ut store kataloger på internett med tilgang til lyden og til filmen, så vil du få mange slike dilemmaer.¹⁶²

De fleste arkivarene i denne studien sier at en publisering på internett ikke vil gi en like god veiledning som det arkivarene gir på arkivene. Før man eventuelt kan legge ut noe på nettet, må folkemusikkarkivene bli trygge på at den veiledningstjenesten som gis på nettet er god.

5.2.3 Forventninger til tilgjengeliggjøring og nettpublisering

Et sentralt spørsmål både Egil Bakka og Elisabeth Kværne stiller seg, er hvor lenge dette moralske vernet skal gjelde. Kværne påpeker at juristene med sitt lovmessige utgangspunkt og arkivarene med sine etiske og faglig baserte koder, ikke vil være enige om hvordan dette skal løses. Hun stiller også spørsmålet om hva man skal med en folkemusikkarkivar hvis alt materialet ligger tilgjengelig på nett.¹⁶³ Det kan virke som folkemusikkarkivene jobber motstrøms i dagens digitale informasjonssamfunn, og at de ikke ønsker eller føler de kan innfri forventningene om tilgjengeliggjøring som presses på utenfra.

Bakka la seg på en streng linje hos Norsk senter for folkemusikk og folkedans. Han var ganske restriktiv til tilgjengeliggjøring og publisering i sin tid som direktør. Likevel påpeker også han at tidene har forandret seg, noe som kan bety at arkivarene ikke vil være like streng på hva som tilgjengeliggjøres i framtiden.¹⁶⁴ Ole Aastad Bråten ved Valdres

¹⁶² Bjørn Aksdal, intervju 30.01.2014

¹⁶³ Elisabeth Kværne, intervju 24.02.2014

¹⁶⁴ Egil Bakka, intervju 05.02.2014

Folkemuseum sier at både arkiv og museum forventes å være mer aktive med tilgjengeliggjøring og formidling på internett framover. Han mener at disse forventningene ikke kan betraktes isolert, men må sees i sammenheng med forventninger om større innsats med sikring og forskning.¹⁶⁵ Det er altså ikke bare folkemusikkarkivene som sliter med å få en likevektig arbeidsfordeling mellom forskning, formidling, bevaring og innsamling, men også museene. Der museene har vært flinke til å publisere og tilgjengeliggjøre gjenstander og foto på nett, har ikke folkemusikkarkivene vært like villige. Spørsmål om hvor restriktive arkivene skal være og hvor lenge man skal holde arkivmateriale tilbake, er viktig å ta opp.

Når det gjelder det juridiske vernet, har Regjeringen nylig lagt fram forslag om å endre åndsverksloven, slik at vernetiden øker fra 50 år til 70 år. Vernetiden er tiden det tar fra utøver går bort, til at det innspilte materialet eller teksten faller i det fri og kan brukes fritt. Det vil si at musikernes rettigheter blir styrket gjennom en slik lovendring og at utøverne kan få inntekter fra sine tidligere produksjoner i hele deres levetid.¹⁶⁶ Det juridiske vernet gjennom åndsverksloven har ofte blitt tatt opp når det gjelder publisert materiale og hvor det har vært snakk om kommersiell utnyttelse av opphavsretten til åndsverkene. Folkemusikkarkivene er ikke en kommersiell aktør og de sitter på mye upublisert materiale. De må også juridisk sett forholde seg til åndsverkloven, hvis ingen andre avtaler er inngått om bruk. Arkivene kan ikke uten videre publisere arkivmateriale som er innenfor vernetiden, uten å gjøre avtale med utøver eller rettighetshaverne.

Internett brukes i dag som en formidlingsplattform for mange kulturinstitusjoner. Kjente nettsteder som Digitalarkivet, Digitalt Museum og Nasjonalbiblioteket legger kontinuerlig ut arkivmateriale i form av digitale bilder, dokumenter og bøker som brukerne ellers måtte til arkivene og bibliotekene for å få innsyn i. Med sosiale medier som Facebook og videostrømningsnettsteder som Youtube har det blitt enklere å dele og spre innhold til hele verden. Spørsmålet er om det skal være grenser for hva og hvor mye en skal kunne tilgjengeliggjøre.

For folkemusikkarkivarene er ikke nødvendigvis internett et gode i alle sammenhenger. Det å formidle på internett henger nødvendigvis ikke sammen med det å verne om utøveren. Det er noe annet når utøveren selv har gått aktivt ut og vil bli eksponert eller har gitt tillatelse til bruken til en slik formidling. Når folkemusikkarkivene har ansvar for å ta vare på mye upublisert og uavklart materiale, er det vanskelig for dem å gi slipp på dette.

¹⁶⁵ Ole Aastad Bråten, intervju 24.02.2014

¹⁶⁶ Regjeringen.no 21.03.2014: ”Regjeringen styrker musikernes rettigheter – forlenger vernetid for musikk til 70 år” [aksessert 08.04.14]

Vernet om informanten, utøveren og opptakssituasjonen er prioritert høyere enn å synliggjøre materiale for allmennheten. Folkemusikkarkivar Anna Liv Skjelten Gjendem mener at det da er bedre at man kan lokke interesserte til arkivene ved å legge ut avklarte smakebiter fra arkivet på nettet.¹⁶⁷

5.2.4 Museene er positive til tilgjengeliggjøring

Flere kulturinstitusjoner deler arkivinnhold på nett, og de opplever stor trafikk til sine digitale samlinger. De fem museene jeg har vært i kontakt med, er positive til å tilgjengeliggjøre fotografisamlinger og bilder av gjenstander på nett. Både Sverresborg Trøndelag Folkemuseum, Ringve Musikkmuseum og Romsdalsmuseet har publisert store samlinger av fotografi og annet arkivmateriale på Digitalt Museum. Direktør Torunn Herje ved Sverresborg Trøndelag Folkemuseum trekker fram mulighetene som ligger for toveiskommunikasjon mellom museet og brukerne av Digitalt Museum:

Den siste utgaven av Digitalt Museum har faktisk blitt sånn at du kan kommunisere, at man kan få en dialog inn og det bruker vi en del tid på å besvare. Vi får mye tilbakemeldinger og spørsmål rundt bildemotiver. Det som er ganske arbeidskrevende er å følge opp dette, men det er veldig viktig å ha en kommunikasjon med publikum gjennom internett. Vi har veldig positive erfaringer med det.¹⁶⁸

Også Romsdalsmuseet har brukt Digitalt Museum som formidlingsplattform. Romsdalsmuseet har snart 70.000 objekter liggende der og er ett av de tre museene som har mest objekter publisert, bak Norsk Folkemuseum og Hedmarksmuseet. Publiseringarbeidet til Romsdalsmuseet ble satt i gang for 5-6 år siden:

Vi har lagt om, erverva oss utstyr og fått inn medarbeidere med kompetanse på det feltet. Vi opplever en storm av økning i henvendelser og det er ingen tvil om at dette er en åpning inn i mange stuer til folk som ellers ikke går på museum eller vil benytte seg av et kulturtilbud.¹⁶⁹

Jarle Sanden beskriver Digitalt Museum som et lavterskeltilbud hvor alle som vil kan få innsyn i museenes samlinger og komme med tilbakemeldinger.¹⁷⁰ Digitalt Museum har en demokratiserende funksjon i det at alle nå kan ta del i museenes virksomhet. Museene ser at internett kan være en formidlingsarena som kan stimulere til mer interesse for ulike tema.

¹⁶⁷ Anna Liv Skjelten Gjendem, intervju 27.01.2014

¹⁶⁸ Torunn Herje, intervju 03.02.2014

¹⁶⁹ Jarle Sanden, intervju 27.01.2014

¹⁷⁰ Jarle Sanden, intervju 27.01.2014

På Ringve Musikkmuseum ser de også mulighetene i å være presentert på internett. I tillegg til å publisere bilder på nett, har de et eget rom på museet kalt Musikkhagen. Her kan besøkende søke i museets lydarkiv, se filmer og lese mer om utstillingene og instrumentene.¹⁷¹ Museet har på denne måten tilgjengeliggjort store deler av sitt lydarkiv. På denne måten har museet kontroll over bruken av materialet og kan være med å gi utdypende informasjon om det. De besøkende er likevel avhengig av å oppsøke museet for å få dette tilbudet, men når de først har kommet seg dit, vil de i tillegg få en større og mer levende museumsopplevelse enn hva internett kan gi.

En av konservatorene på Ringve Musikkmuseum, Daniel Papuga, sier at de bruker internett aktivt og er positive til at mye blir tilgjengelig der. Han mener at internett kan brukes på mange måter, ikke bare til å tilgjengeliggjøre og publisere arkivmateriale, men også å markedsføre museer og arkiver. Internett kan brukes for å trekke publikum til museene, ved å legge ut smakebiter om hva man kan finne på selve museet, eller som en ressurs for å få mer kunnskap. Internett, særlig med Digitalt Museum som eksempel, kan brukes til crowdsourcing.¹⁷² Det vil si at museene og arkivene kan få skaffe seg ny kunnskap om sine objekter og arkivsaker gjennom kommunikasjon med sitt publikum. Dette er et godt eksempel på tiltak som styrker museene som dialoginstitusjoner.

5.2.5 Lister og kataloger

Noe som har vært drøftet blant folkemusikkarkivene, er hvorvidt man skal legge ut lister over arkivenes innhold på nett. Noen av arkivene jeg har vært i kontakt med, er positive til dette, mens andre er mer restriktive. Folkemusikkarkivet i Valdres prioriterer ikke å legge ut lister, fordi de ser på vernet av kildene som sterkere enn tilgjengeliggjøringsbehovet.¹⁷³ Også Bjørn Aksdal ved Norsk senter for folkemusikk og folkedans er litt skeptisk til å legge ut fullstendige lister på nettet på grunn av hensynet til personvernet, som det er svært viktig å ivareta.¹⁷⁴ Folkemusikkarkivarene Stein Villa, Erik Bjørke og Anna Liv Skjelten Gjendem er mer positiv til å legge ut lister fordi det vil øke tilgjengeligheten, og publikum vil få oversikt over hva slags materiale arkivene innehar.

Bjørn Aksdal ved Norsk senter for folkemusikk og folkedans ser likevel at det hadde vært nyttig hvis arkivfeltet i første omgang internt hadde en hovedkatalog og en oversikt over

¹⁷¹ Daniel Papuga, intervju 04.02.2014

¹⁷² Daniel Papuga, intervju 04.02.2014

¹⁷³ Elisabeth Kværne, intervju 24.02.2014

¹⁷⁴ Bjørn Aksdal, intervju 30.01.2014

materiale hvert av arkivene har. Å lage en slik oversikt, ser han på som et viktig førsteskritt før arkivene vurderer å legge ut fullstendige lister på nettet tilgjengelig for allmennheten.

5.3 Synliggjøring gjennom musikk og dans

I denne delen har jeg tatt et utvalg av eksempler, for å vise hvordan immaterielle kulturuttrykk som folkemusikk og folkedans kan bli formidlet ved arkiv, museum og på internett på ulike måter. Det første eksempelet er visesangen ”Brødre frem” som jeg innledet oppgaven med. Det andre eksemplet handler om Romsdalsmuseets leikarring som siden 1928 har formidlet folkedans til museets publikum. Det tredje og siste eksemplet jeg har valgt ut, er nettstedet Slåttify som inneholder spillelister og informasjon om norsk folkemusikk. Eksempelene er et utvalg av formidlingsprosjekter jeg har fått presentert av informantene og som jeg har funnet selv. En liste med ytterligere formidlingstiltak ligger som vedlegg (se vedlegg 3).

5.3.1 Brødre frem

Den 14. mars 1814 møttes 37 av Opplands mest framtreddende menn på storgården Hunn i Gjøvik. De skulle velge tre representanter som skulle bidra til å gi Norge en grunnlov. To hundre år senere, den 14. mars 2014, møttes fylkesmann og alle ordførerne i Oppland på samme sted for å markere begivenhetene som skjedde på Hunn i 1814. Som en del av markeringen ble det bydd opp til allsang, ledet an av musiker og tradisjonsmusikkarkivar Stein Villa ved Tradisjonsmusikkarkivet i Gjøvik. For anledningen hadde han, med hjelp fra Norsk Visearkiv og Tore Pryser, professor i samtidshistorie ved Høgskolen i Lillehammer, lett fram tradisjonsmusikk fra arkivene som ble spilt på samme dato i 1814. Én av visene het ”Brødre frem” og var skrevet spesielt til valgmannsmøtet i 1814 av sogneprest Søren Skive fra Ringeby (for fullstendig sangtekst og melodi, se vedlegg 4).

Visen ble senere trykket i Christiania Intelligents-sedler 2. august 1814, hvor melodihenvisningen var ”Ynglinge her..”. Selv om ”Ynglinge her..” nok var en kjent melodi på den tiden, viste det seg at dette var en glemt melodi i dag. Stein Villa fikk hjelp fra Norsk Visearkiv til å lete fram melodien til teksten. Slik kunne ”Brødre frem” igjen presenteres som en visesang. Denne ble framført som allsang under valgmannsmøte-markeringen. NRK Oppland filmet seansen og sendte den direkte på nett-tv.¹⁷⁵ Visen har i etterkant av

¹⁷⁵ Rundsveen, Nina 14.03.2014: ”Ordførere på 1814-møte: – Vi vil grunnlovsfeste lokaldemokratiet”, NRK [aksessert 29.04.2014]

markeringen blitt brukt i skoleopplegg for ungdomsskoler og videregående skoler i Gjøvik-området i regi av Tradisjonsmusikkarkivet i Gjøvik.

”Brødre Frem” er et eksempel på arkivmateriale som de norske musikkarkivene forvalter. Samtidig er visen et eksempel på hvordan et arkivmateriale kan tas fram og synliggjøres i nye sammenhenger, og slik bli aktuell i dagens samfunn. ”Brødre frem” ble løftet fram fra arkivene, fordi visen hadde en sterk tilknytning til det som skjedde på Gjøvik i 1814. ”Brødre frem” er et eksempel på lokal kulturarv som i dag har fått et nytt publikum. Før markeringen var dette en vise som lå glemt i arkivet, den var ikke lenger en del av en immateriell kulturarv. Dette eksemplet viser hvor viktig det er at vi har arkiver som tar vare på Norges kulturhistorie slik at man kan grave fram slike skatter også i framtiden. Ved at dette arkivmaterialet ble aktualisert, er det med på å vise lokalbefolkningen de lokale sangtradisjonene i Oppland. Slik kan dette publikum få en større forståelse av deres lokale immaterielle kulturarv.

5.3.2 Romsdalsmuseets leikarring

I 1928 ble leikarringen ved Romsdalsmuseet opprettet. Den daværende museumsbestyreren, Peter Tønder Solemdal, tok kontakt med folkedanser Mali Furunes for å finne ut hva de skulle gjøre for å trekke mer publikum til museet. Som et tiltak ble Romsdalsmuseets leikarring opprettet og har siden vært en attraksjon for turistene og lokalbefolkningen. Leikarringen har framsyninger ved cruisebåtbesøk til museet og ved andre anledninger utenfor turistsesongen. Leikarringen er et fritidstilbud for barn og unge som har lyst å lære seg folkedans.

Folkemusikk og folkedans har siden leikarringen startet opp vært noe som har trukket besøkende til museet. Hvert år mottar museet besøkende fra mange land, i og med at Molde er en attraktiv cruiseskiphavn. Museumsdirektør Jarle Sanden mener det er kombinasjonen folkedans, bunad og folkemuseum som gjør formidlingen attraktiv. Den fremmer norsk kulturhistorie og tradisjon, samtidig som den er gjenkjennelig. Sanden forklarer at ”folkedansen er en viktig del av den immaterielle kulturarven, og det er en viktig del i formidlingen vår ved museet. Vi prøver å formidle en helhet, ved å vise og fortelle om folkedans, praktiske levevis, trosverdenen og gamle gårdstradisjoner.”¹⁷⁶

Leikarringen skaper en opplevelse av folkedans for de besøkende på museet, og slik synliggjøres denne typen immateriell kulturarv til dem. Leikarringens viktigste bidrag til bevaringen av denne immaterielle kulturarven kan likevel være å skape engasjement og

¹⁷⁶ Jarle Sanden, intervju 27.01.2014

interesse for at barn og unge skal lære seg folkedans. På den måten kan man si at Romsdalsmuseet bidrar med videreføring av levende dansetradisjoner.

Til forskjell fra det første eksemplet med ”Brødre frem” er leikarringen på Romsdalsmuseet en tradisjon som holdes ved like. Ved å kontinuerlig satse på dansegruppen opprettholdes en levende dansetradisjon i nærmiljøet.

5.3.3 Slåttify

Nettstedet Slåttify er et nytt initiativ for å formidle og synliggjøre folkemusikken i Norge. Slåttify er et samarbeidsprosjekt mellom utøverorganisasjonen FolkOrg og den nye nettavisen Folkemusikk.no, som offisielt blir lansert i juni 2014. Nettstedet Slåttify inneholder spillelister med norsk folkemusikk eller musikk som folkemusikere og andre har latt seg inspirere av. Spillelistene kan brukes i musikkstrømmingstjenestene WiMP og Spotify. Det er hovedsakelig publisert materiale fra offisielle utgivelser som blir formidlet her. Flere folkemusikkarkiv, festivaler, arrangører og utøvere deltar med å lage spillelister med den folkemusikken de selv vil fremme. For eksempel kan en folkemusikkfestival sette opp en spilleliste med artister som spiller på festivalen eller et folkemusikkarkiv kan sette opp spillelister med representativ folkemusikk fra sitt distrikt.

Hensikten med Slåttify er ifølge en av utviklerne, Eivind Kaasin, å få flere til å bli nysgjerrige på folkemusikk og gjøre det enklere for folk å oppdage den.¹⁷⁷ De håper at Slåttify kan bidra til å øke interessen for folkemusikk og kanskje slik bidra til at folk går på konserter, festivaler, kappleiker eller lære seg å spille instrumenter.¹⁷⁸ Slåttify er med andre ord et nettsted som har utgangspunkt i å nå ut til et bredere publikum. På nettsiden er det lagt til rette for at folkemusikkarkivarene kan lage egne geografisk rettede spillelister, som for eksempel å samle folkemusikk fra Møre og Romsdal eller andre steder, slik Folkemusikkarkivet for Møre og Romsdal har gjort. Slåttify kan være et sted hvor de med lite kjennskap til folkemusikk kan få lære mer om denne typen musikk. Slåttify kan bidra til å øke forståelsen for folkemusikkarven, og gjøre det lettere for publikum å finne fram til den folkemusikken som ligger tilgjengelig ute på musikkstrømmingstjenestene.

Slåttifys publikum er hovedsakelig brukere av WiMP og Spotify. Til forskjell fra de to første eksemplene, ”Brødre frem” og Romsdalsmuseets leikarring, har ikke Slåttify et tydelig avgrenset publikum. Ifølge Eivind Kaasin i Slåttify er målgruppen deres alle som bruker

¹⁷⁷ Eivind Kaasin, intervju 05.05.2014

¹⁷⁸ Slaatify.squarespace.com 2014: ”Om Slåttify” [aksessert 06.05.2014]

strømmetjenester, både de som kjenner til sjangeren fra før og de som ikke gjør det. Et helt klart mål med Slåttify er ifølge Kaasin:

[...] å få folkemusikken lenger fremme i pannebrasken til folk. Det eksisterer jo en del oppfatninger om hva folkemusikk er og hvordan folkemusikere er. Kanskje Slåttify kan være et element som, på en relativt ujålete måte, kan vise mangfoldet som eksisterer innen folkemusikken i Norge i dag.¹⁷⁹

Slåttify åpner for at det ikke kun er ekspertene som skal kunne få fordype seg i landets folkemusikk, men også et større og bredere publikum. Slåttify er et eksempel på hvordan man kan ta i bruk internett for å synliggjøre vår musikkarv.

Alle de tre foregående eksemplene viser hvordan formidling av folkemusikk og folkedans kan gjøres på helt forskjellige måter til et større publikum. De kan hver på sine måter være med å øke forståelsen for og synliggjøre vår immaterielle kulturarv.

¹⁷⁹ Eivind Kaasin, intervju 05.05.2014

6 Avslutning

I denne oppgaven har jeg studert folkemusikkarkivenes rolle og deres oppgaver tilknyttet forskning, innsamling, bevaring og formidling. For å undersøke dette har jeg spesielt lagt vekt på å se hvordan folkemusikk og folkedans blir formidlet til publikum og sett hvordan en slik formidling kan gjøres. I dette kapitlet skal jeg oppsummere de funnene jeg har gjort og sette oppgaven i et større perspektiv.

6.1 Presentasjon av funn

Folkemusikkarkiver er institusjoner som er etablerte for å samle inn og dokumentere folkemusikk og folkedans, både fra fortid og samtid. Deres primære oppgave er å forvalte dette arkivmateriale for ettertiden. I tillegg skal arkivene fungere som kompetansesentere som skal være et substitutt til et levende folkemusikkmiljø. Dette gjør de ved å tilby veiledende tjenester til de som er interessert, og ved å stimulere til interesse for folkemusikk og folkedans gjennom ulike formidlingsforetak.

Folkemusikkarkivene arbeider med forskning, innsamling, bevaring og formidling av arkivmateriale knyttet til immateriell kulturarv. Gjennom denne studien har jeg vist at hvert arkiv prioriterer disse arbeidsfeltene forskjellig. Formidling er det feltet som blir mest vektlagt, i motsetning til forskning som ofte blir nedprioritert av arkivarene. Et av mine sentrale funn er at denne ulikheten skyldes knapphet på økonomiske ressurser, og mulighetene til å få flere og større arkivarstillinger. Arkivfeltet er preget av at arkivarene ofte har lave stillingsprosenten. Dette fører til at arkivarene ikke får tid til å gjøre alle arbeidsoppgavene innenfor alle feltene som er forventet og ønsket ved arkivene. For arkivarene preges arbeidshverdagen av en kamp mellom forventinger og prioriteringer, for å få utnyttet de knappe ressursene best mulig.

I dagens samfunn er det større vektlegging på formidling og tilgjengeliggjøring av kulturarvsmateriale hos flere institusjoner. Det er blant annet forventet at både arkiver og museer skal legge ut sitt digitale materiale på internett. Dette er problematisk for folkemusikkarkivene, da deres arkivmateriale ofte har begrensninger i bruk for å verne kilden og innsamlingskonteksten. Selv om arkivene jobber mye med formidling, er det ikke uproblematisk å tilgjengeliggjøre for et større publikum. Mye av arkivenes innhold er upublisert materiale som har uavklarte rettigheter for slik bruk. Arkivarene må derfor opptre varsomt i formidlingsarbeidet. En følge av dette er at folkemusikkarkivene faller bakpå når det gjelder tilgjengeliggjøring på internett, sammenlignet med museer og andre typer arkiv. Dermed lever

ikke folkemusikkarkivene opp til publikums forventninger om å finne eksempler på arkivenes materiale på nett.

Etter å ha formidlet arkivmateriale på Digitalt Museum opplever museene et stort publikumsengasjement. En av fordelene som trekkes fram med dette, er at publikum kan interagere med museene. Resultatet av dette kan være at publikum opplever en større grad av inkludering når de kan utveksle kunnskap med museene. En slik crowdsourcing kan føre til at museene får mer kunnskap om sitt kulturhistoriske materiale. Dette er et av mange tiltak som er med på å gjøre museene til samfunnsrelevante dialoginstitusjoner. Museenes kontakt med publikum kan føre til økt nysgjerrighet og interesse for vår kulturhistorie. En slik interaksjon kan folkemusikkarkivene gå glipp av når de ikke er representert på nett i like stor grad som museene. Som tidligere vist oppfordrer publikum til at folkemusikkarkivene bør bli mer synlige og inkluderende. Arkivene kan oppnå dette ved å legge ut nyheter på internett om hva de jobber med og vise eksempler på hva som er å finne av folkemusikk- og folkedansmateriale.

Gjennom intervjuene kommer det fram at folkemuseene ønsker mer folkemusikk og folkedans som en del av sin formidling, og noen av museene har satt i gang slike tiltak. Dette har de fått positive tilbakemeldinger på av publikum. På samme tid etterspørres det av arkivene mer faglige samarbeid med museene. Et slikt samarbeid kan være med å styrke kompetansen for immateriell kulturarv hos begge institusjoner. Arkivene kan lære av museenes formidlingskompetanse, og museene kan bidra til å sette folkemusikken inn i en kulturhistorisk kontekst. Museene kan på sin side dra nytte av arkivarenes ekspertkompetanse innenfor folkemusikk og folkedans, noe som kan føre til en høyere faglig kvalitet. Noen arkiv og museer har i dag et godt samarbeid, men slike faglige nettverk kan det bli mer av, noe som påpekes i stortingsmeldingen *Framtidas museum*¹⁸⁰.

Gjennom UNESCO-konvensjonen har Norge forpliktet seg til å synliggjøre immateriell kulturarv. Eksempler på måter å synliggjøre kulturarven til et større publikum, er framhenting og aktualisering av visa "Brødre frem", Romsdalsmuseets satsing på leikarring og nettstedet Slåttify som har samlet spillelister med norsk folkemusikk. Disse tiltakene når ut til ulikt publikum, og er slik med på å øke interessen for immateriell kulturarv til flere deler av befolkningen. Dette viser at ulike formidlingstiltak kan bidra til å aktualisere folkemusikk og folkedans i dagens samfunn. Et resultat av dette kan føre til økt rekruttering av tradisjonsbærere, verdsetting av kulturarven og økt forståelse av vår kulturhistorie.

¹⁸⁰ St.meld. nr. 49 (2008-2009): *Framtidas museum. Forvaltning, forskning, formidling, fornying*, Kultur- og kirke departementet, Oslo

6.2 Videre forskning

Med ratifiseringen av *UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven* har Norge forpliktet seg til å ta vare på og sikre respekt for den immaterielle kulturarven. Med tanke på videre forskning vil det være interessant å undersøke hvilken innvirkning UNESCO-konvensjonen har hatt på den norske kulturvernpolitikken. Hvilken betydning har dette for norske museer og arkiver? Har immateriell kultur blitt mer inkludert i formidlingstiltakene på museene? Har konvensjonen ført til en styrking av folkemusikken og folkedansens posisjon i samfunnet? Slike studier kan være med på å vise hvilken grad kulturvernpolitikken og kulturinstitusjoner bidrar til å forvalte immateriell kulturarv.

Arkiv og museum er begge institusjoner som har mål om å ta vare på og forvalte vår kulturhistorie. De har en samfunnsoppgave i det å ta vare på samfunnets minner. Som diskutert tidligere ønskes det flere faglige samarbeid mellom arkiv- og museumsinstitusjoner. I forskningsøyemed vil det være interessant å undersøke hvilket faglig utbytte disse institusjonene kan få ut av et slikt samarbeid. Hvordan foregår et slikt samarbeid? I den sammenheng kunne det vært interessant å undersøke og analysere konkrete formidlingstiltak som for eksempel utstillinger av immateriell kulturarv.

6.3 Bør bli mer synlig

Siden midten av 1800-tallet og fram til i dag har det blitt en økende interesse for å bevare kulturarven. Som et resultat av dette har det blitt en stadig større profesjonalisering av kulturvernet, noe som har resultert i at flere arkiver og museer har blitt etablert. Kulturvernet har blitt mer strukturert, og har slik gått fra å være noe som amatører har drevet med til å bli en profesjon, et fagområde og et kulturpolitisk satsningsområde.

Kulturvernet i Norge har lenge lagt vekt på den materielle kulturarven, men har fra slutten av 1900-tallet også i større grad inkludert de immaterielle sidene. Flere av institusjonene har vært med på å styrke dette gjennom innsamling, forskning, formidling og bevaring av immaterielle kulturuttrykk. Ved å bruke internett som formidlingskanal har museer og arkiver tilgjengeliggjort store mengder dokumentasjon og arkivmateriale for et større publikum. Som vist i denne oppgaven er det likevel ikke alle institusjoner som ser på tilgjengeliggjøring på internett med et utelukkende positivt fortegn. Folkemusikkarkivene sliter med å tilfredsstille publikums forventninger om tilgjengeliggjøring. Likevel har aldri folkemusikk og folkedans vært mer tilgjengelig enn det er i dag, takket være folkemusikkarkivarenes innsats i å samle inn, bevare og tilrettelegge arkivmateriale til sine besøkende. Samtidig kan man se at det er arbeid

som må gjøres for at folkemusikkarkivene skal bli mer synlig i det kulturpolitiske feltet, som igjen kan føre til større stillingsressurser ved arkivene og videre satsing på området.

Litteratur

Litteratur og publiserte kilder:

Aksdal, Bjørn og Nyhus, Sven (red.) (1993): *Fanitullen – Innføring i norsk og samisk folkemusikk*, Universitetsforlaget, Oslo.

Aksdal, Bjørn (1993): "Innsamling og institusjonalisering", i Aksdal, Bjørn og Nyhus, Sven (red.) *Fanitullen. Innføring i norsk og samisk folkemusikk*, Universitetsforlaget, Oslo: 317-341.

Aksdal, B., Lønnestad, K. og Thedens, H. (2013): *Situasjonen for de norske folkemusikkarkivene*, Rådet for folkemusikk og folkedans, Trondheim.

Alivizatou, Marilena (2012): *Intangible Heritage and the Museum – New Perspectives on Cultural Preservation*, Left Coast Press, California.

Amundsen, Arne Bugge (2013): "Samlere, forskere og folkeminner på 1800-tallet", i Rogan, Bjarne og Eriksen, Anne (red.) *Etnologi og folkloristikk. En fagkritisk biografi om norsk kulturhistorie*, Novus forlag, Oslo: 27-74.

Ashley, Susan (2007): "State Authority and the Public Sphere: ideas on the changing role of the museum as a Canadian social institution", i Watson, Sheila (red.) *Museums and their Communities*, Routledge, London og New York: 485-501.

Blom, Jan Petter (1993): "Hva er folkemusikk?", i Aksdal, Bjørn og Nyhus, Sven (red.) *Fanitullen. Innføring i norsk og samisk folkemusikk*, Universitetsforlaget, Oslo: 7-14.

Bråten, Ole Aastad (2013): "Forskaren og kulturen", i Falk, Eivind og Feldborg, Dag (red.) *Leve Kulturarven!*, Museumsforlaget, Trondheim: 83-91.

Bø, Sigrid og Eilertsen, Turid Følling (2004): *"Vårt hjerte vet, vårt øye ser" – Kulturvern i Norge*, Oslo.

Eikje, I., Guttormsen, S. og Mellemsæther, H. (red.) (2012): *Det begynte med et piano – Ringve museum 60 år*, Museene i Sør-Trøndelags skriftserie nr. 2, Akademika forlag, Trondheim.

Eriksen, Anne (1999): *Historie, minne og myte*, Pax forlag, Oslo.

Eriksen, Anne (2009): *Museum – En kulturhistorie*, Pax forlag, Oslo.

Eriksen, Anne og Rogan, Bjarne (2013): "Et sekel kulturhistorie", i Rogan, Bjarne og Eriksen, Anne (red.) *Etnologi og folkloristikk. En fagkritisk biografi om norsk kulturhistorie*, Novus forlag, Oslo: 9-23.

Fet, Jostein (1999): *Folkemusikken i Møre og Romsdal*, Folkemusikkarkivet for Møre og Romsdal, Volda.

Hooper-Greenhill, Eilean (2007): *Museums and Education. Purpose, pedagogy, performance*, Routledge, London og New York.

Kreps, Christina 2009: "Indigenous curation, museums, and intangible cultural heritage", i Smith, Laurajane og Akagawa, Natsuko (red.) *Intangible Heritage*, London og New York: 193-208.

Kverndokk, Kyrre (2013): "Norsk Folkemminnesamling", i Rogan, Bjarne og Eriksen, Anne (red.) *Etnologi og folkloristikk. En fagkritisk biografi om norsk kulturhistorie*, Novus forlag, Oslo: 551-563.

Lange, Hilde og Spring, Ulrike (2013): "Formidling for framtida", i Lange, Hilde og Spring, Ulrike (red.) *Formidling for framtida – tanker om arkiv*, ABM Media, Oslo: 7-24.

Lidén, Hans Emil (1991): *Fra antikviteten til kulturminne*, Universitetsforlaget, Oslo.

Meld. St. 7 (2012-2013): *Arkiv*, Kulturdepartementet, Oslo.

Moe, Jørgen (1840): *Sange. Folkeviser og Stev i norske Allmuedialekter*, P.T. Mallings Forlag, Christiania, tilgjengelig fra:
<<http://www.nb.no/nbsok/nb/f3269b3feaa85f5446425f82bd50e654?index=0#0>>, aksessert 12.05.2014.

NOU 2013:4: *Kulturutredningen 2014*, Kulturdepartementet, Oslo.

Selberg, Torunn (2013): "Folkedikting", i Rogan, Bjarne og Eriksen, Anne (red.) *Etnologi og folkloristikk. En fagkritisk biografi om norsk kulturhistorie*, Novus forlag, Oslo: 317-346.

Sem, Leiv (2013): "Rikard Berge (1881-1969)", i Rogan, Bjarne og Eriksen, Anne (red.) *Etnologi og folkloristikk. En fagkritisk biografi om norsk kulturhistorie*, Oslo: 105-112.

Smith, Laurajane og Akagawa, Natsuko (red.) (2009): *Intangible Heritage*, Routledge, London og New York

Solberg, Leiv (2005): "Folkemusikken lydfestes", i *Gjenklang – Vår musikalske arv* (cd-utgivelse med hefte), Grappa Musikkforlag: 11-17.

St.meld. nr. 49 (2008-2009): *Framtidas museum. Forvaltning, forskning, formidling, fornying*, Kultur- og kirke departementet, Oslo.

St.prp. nr. 73 (2005-2006): *Om samtykke til ratifikasjon av UNESCOs konvensjon av 17. oktober 2003 om vern av den immaterielle kulturarven*, Utenriksdepartementet, Oslo.

Stubseid, Gunnar (1993): "Vokalmusikken", i Aksdal, Bjørn og Nyhus, Sven (red.) *Fanitullen. Innføring i norsk og samisk folkemusikk*, Oslo: 200-233.

Thagaard, Tove (2009): *Systematikk og innlevelse – En innføring i kvalitativ metode*, 3. utgave, Fagbokforlaget, Bergen.

Watson, Sheila (2007): "Museums and their Communities", i Watson, Sheila (red.) *Museums and their Communities*, Routledge, London og New York: 1-23.

Ydse, Tone Fredriksen (2007): *Museum, arkiv og samfunn – Kunnskapsbehov og utfordringer*, Norsk kulturråd, Oslo.

Internettkilder:

Arkivverket.no (2000): "Hvorfor er det problematisk å bevare elektroniske arkiver?", tilgjengelig fra: <<http://www.arkivverket.no/arkivverket/Offentleg-forvaltning/Bevaring-og-kassasjon/Elektronisk-arkiv/Artikkel-om-bevaring-av-elektronisk-arkiv/>>, aksessert 28.04.14.

Folkedansen.no (u.å.): "Danseglede gjennom 50 år. En historie i bilder.", tilgjengelig fra: <http://folkedansen.no/om-oss/danseglede-gjennom-50-ar-en-historie-i-bilder/>, aksessert 18.04.2014.

Holen, Arne og Ledang, Ola Kai (24.06.2011): "Folkemusikk", i *Store norske leksikon*, tilgjengelig fra: <<http://snl.no/folkemusikk/>>, aksessert 06.05.2014.

Maurseth, Anne Beate (27.06.2013): "Den Store Franske Encyklopedien", i *Store norske leksikon*, tilgjengelig fra: <http://snl.no/Den_store_franske_encyklopedien/>, aksessert 06.05.2014.

Regjeringen.no (21.03.2014): "Regjeringen styrker musikernes rettigheter – forlenger vernetid for musikk til 70 år", tilgjengelig fra: <<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/pressemeldinger/pressemeldinger/2014/Regjeringen-styrker-musikernes-rettigheter--forlenger-vernetid-for-musikk-til-70-ar-.html?id=753685>>, aksessert 08.04.14.

Reite, Kjetil (04.02.2013): "Dette kan få status som verdskultur", i *Fædrelandsvennen*, tilgjengelig fra: <http://www.fvn.no/lokalt/setesdal/Dette-kan-fa-status-som-verdskultur-2347755.html#.U16cLsd_o9g>, aksessert 28.04.2014.

RFF-sentret.no (31.08.2012): "Vedtekter", tilgjengelig fra: <<http://rff-sentret.no/stiftinga/vedtekter/>>, aksessert 06.05.2014.

Rundsveen, Nina (14.03.2014): "Ordførere på 1814-møte: – Vi vil grunnlovsfeste lokaldemokratiet", i *NRK*, tilgjengelig fra: <<http://www.nrk.no/ho/nrk-direkte-fra-hunn-1.11597070>>, aksessert 29.04.2014.

Rognerød, Embret (19.11.2012): "Krever vern av norsk folkemusikk", tilgjengelig fra: <<http://www.ballade.no/nmi.nsf/doc/art2012111610591025495078>>, i *Ballade.no*, aksessert 28.04.2014.

Slaattify.squarespace.com (2014): "Om Slåttify", tilgjengelig fra: <<https://slaattify.squarespace.com/om-slattify/>>, aksessert 06.05.2014.

Unesco.no (u.å.): "Immateriell kulturarv", tilgjengelig fra: <<http://unesco.no/kultur/immateriellkulturarv/>>, aksessert 22.04.2014.

Intervju

Bjørn Aksdal, intervju 30.01.2014

Egil Bakka, intervju 05.02.2014

Erik Bjørke, intervju 23.01.2014

Ole Aastad Bråten, intervju 24.01.2014

Torveig Dahl, intervju 23.01.2014

Anna Liv Skjelten Gjendem, intervju 27.01.2014

Torunn Herje, intervju 03.02.2014

Eivind Kaasin, intervju på e-post 05.05.2014

Elisabeth Kværne, intervju 24.01.2014

Birgitte Nielsen, intervju 27.01.2014

Daniel Papuga, intervju 04.02.2014

Jarle Sanden, intervju 27.01.2014

Stein Villa, intervju 22.01.2014

Vedlegg

Informasjon om forskingsprosjekt

Formidling av immaterielle kulturuttrykk ved folkemusikkarkiv og museum

Om prosjektet:

I prosjektet vil jeg, Kenneth Staurset Fåne som er mastergradstudent ved NTNU, undersøke hvordan arkiv og museum formidler immaterielle kulturuttrykk som folkemusikk og folkedans. I folkemusikkarkiv-utredningen *Situasjonen for de norske folkemusikkarkivene – med forslag til tiltak* (Aksdal, Lønnestad & Thedens 2013) ble det lagt fram et ønske fra flere folkemusikkarkivarer om at arkivene bør brukes mer og at måten å stimulere til mer besøk er å drive mer aktiv formidling. Med aktiv formidling menes det tiltak som kulturinstitusjonene foretar seg for å nå et større publikum, få flere arkivbrukere og tilgjengeliggjøre sitt arkivmateriale. Internett har blitt nevnt som en formidlingsplattform som kan benyttes i dette arbeidet. I utredningen påpekes det at folkemusikkarkivene i hovedsak har drevet med passiv formidling, det vil si at arkivene har opplyst om hva slags materiale som fins og så ta imot henvendelser og besøk.

Gjennom denne masteroppgaven ønsker jeg å finne ut hvilke formidlingskanaler som blir benyttet hos de ulike arkivene. Jeg ønsker også å finne ut hvilke kanaler som kan være aktuelle å ta i bruk for arkivene i framtiden. For å finne ut dette skal jeg undersøke hvordan ulike museum og arkiv jobber med aktiv formidling av immaterielle kulturuttrykk, dette for å komme med forslag til ulike måter arkivene kan formidle og tilgjengeliggjøre sitt arkivmateriale til et større publikum.

Museer er kulturinstitusjoner som ofte jobber for å nå ut til et allment publikum. Det vil være interessant å se på forskjeller og likheter mellom arkiv og museer når det gjelder formidling av immaterielle kulturuttrykk. Det kan også være interessant å undersøke om det finnes noe samarbeid mellom folkemusikkarkiv og museum, og hva et slikt samarbeid kan innebære.

Prosjektet skal resultere i en masteroppgave i Kulturminneforvaltning ved NTNU, som skal være ferdig i midten av mai 2014.

Forespørsel om intervju

Vil du delta i et forskningsprosjekt hvor formidling av immateriell kulturarv ved arkiv og museer skal studeres? Forskningsprosjektet vil innebære undersøkelser om hvordan flere arkiv- og museumsinstitusjoner formidler immaterielle kulturuttrykk som folkemusikk og folkedans. Kildematerialet for masteroppgaven vil i hovedsak bestå av intervjuer gjort med informanter innenfor arkiv- og museumsinstitusjoner som arbeider med immaterielle kulturuttrykk i sin formidling.

Deltagelse vil innebære at personopplysninger som navn, stilling og arbeidssted blir tilgjengelig i materialet som brukes i masteroppgaven. Deltager kan kreve innsyn i det innsamlede materialet hvis han eller hun ønsker dette.

Ønsker du å delta, fyller du ut intervjuavtalen som følger med dette skrivet. Deltagelse i prosjektet er frivillig, og du har til enhver tid rett til å trekke deg fra prosjektet og kreve alle opplysninger slettet, sammen med lydopptak. Dette gjelder også etter at intervjuavtalen er signert.

Vennlig hilsen

Kenneth Staurset Fåne (mastergradstudent ved Kulturminneforvaltning, NTNU)

Telefon: 99 10 08 37 - e-post: fane@stud.ntnu.no

Aud Mikkelsen Tretvik (professor ved Institutt for historiske studier, NTNU og veileder)

Telefon: 73 59 64 49 - e-post: aud.tretvik@ntnu.no

Intervjuavtale

Jeg er gjort kjent med prosjektet Formidling av immaterielle kulturuttrykk ved folkemusikkarkiv og museum gjennom avtale inngått over epost og stiller meg på dette grunnlaget villig til å la meg intervjue.

Jeg tillater / tillater ikke at det innsamlede materialet kan brukes som grunnlagsmateriale for forskning.

Jeg tillater / tillater ikke at det innsamlede materialet kan publiseres, helt eller delvis .

Dersom intervjumaterialet blir brukt i forskning eller blir publisert kan det gjøres:

A. Med rett navn

B. Med endring av navn

C. Med følgende vilkår:

.....
.....

Jeg tillater / tillater ikke at det innsamlede materialet blir tatt vare på i et arkiv.

Jeg er kjent med at jeg har rett til å kreve innsyn i det innsamlede materialet.

Jeg er også kjent med at man kan trekke seg fra undersøkelsen når som helst uten nærmere grunngiving.

Sted og dato

Deltagers underskrift

Intervjuguide – Folkemusikkarkivene og Norsk senter for folkemusikk og folkedans

1. Hva er bakgrunnen for at folkemusikkarkivet/Norsk senter for folkemusikk og folkedans startet og hvor lenge har det eksistert?
2. Hvor mange ansatte har arkivet?
3. Hva slags kulturhistorisk materiale tas vare på i arkivet?
 - Hvor stort er omfanget?
 - Fra hvilke geografiske områder samler dere inn tradisjonsmateriale fra?
 - Hvem er brukerne av deres arkiv?
4. På hvilken måte blir tradisjonsmateriale fra deres arkiv tilgjengeliggjort og formidlet?
 - Hvordan når dere ut til brukerne?
 - Skulle dere ønske at arkivet ble brukt mer?
 - Hva slags tiltak kan være aktuelle for å øke interessen og bruken av arkivet?
 - Hva er deres erfaring i å formidle arkivmateriale til et større publikum?
 - Hva ser du på som de største utfordringene knyttet til formidlingen?
5. Hvordan prioriterer dere formidling, innsamling, bevaring og forskning?
6. Hva slags syn og erfaring har deres institusjon på det å legge ut og tilgjengeliggjøre arkivmateriale på internett?
7. Har dere kontakt eller samarbeid med andre kulturinstitusjoner som også driver med immateriell kulturarv?
8. Hva tenker dere om at økt tilgjengeliggjøring av arkivmateriale kan bidra til økt interesse og rekruttering av musikkutøvere innen tradisjonsmusikk?
9. Gjør dere noen tiltak for å øke interessen for immaterielle kulturuttrykk?
 - Hvordan opplever dere interessen for immaterielle kulturuttrykk blant folk her i området?
10. På hvilken måte mener dere at immaterielle kulturuttrykk best blir tatt vare på for framtiden?
11. Har dere noe å tilføye?

Intervjuguide – Museene

1. Hva slags kulturhistorisk materiale tas vare på og formidles ved deres museum?
 - Hvor stor er samlingen deres?
 - Fra hvilke geografiske områder samler dere inn tradisjonsmateriale fra?
 - Hvem er brukerne av deres arkiv og samlinger?
2. På hvilken måte blir tradisjonsmateriale fra deres arkiv og magasiner tilgjengeliggjort og formidlet?
3. Har dere hatt formidlingsprosjekter hvor folkemusikk eller folkedans er tema?
 - Hva er deres erfaringer i å formidle tematikk rundt folkemusikk og folkedans til et større publikum?
 - Hva er utfordringene når man skal formidle immaterielle kulturuttrykk til publikum?
4. Hvordan når dere ut til deres publikum?
5. Hvordan prioriteres forskning, formidling, bevaring og innsamling hos dere?
6. Hva slags syn og erfaring har dere på det å gjøre arkivmateriale tilgjengelig på nett?
7. Hvor stor del av deres virksomhet går med på å dokumentere samtiden?
8. Har dere kontakt eller samarbeid med andre kulturinstitusjoner som også formidler immaterielle kulturuttrykk?
 - Hva slags institusjoner er dette og hva får dere ut av samarbeidene? Skulle dere ønske dere mer samarbeid med noen?
9. Hvordan brukes immaterielle kulturuttrykk i formidlingen ved deres museum?
10. Gjør dere noen tiltak for å øke interessen for immaterielle kulturuttrykk generelt?
 - Hvordan opplever dere interessen for immaterielle kulturuttrykk blant folk her i området?
11. På hvilke måter blir immaterielle kulturuttrykk best tatt vare på og på hvilken måte kan museet bidra til at den immaterielle kulturarven ikke blir glemt?
12. Har du noe å tilføye?

Spørsmål benyttet når jeg intervjuet Romsdalsmuseet om deres leikarring:

1. Hva var bakgrunnen for at barneleikarringen startet i 1928 og hva er grunnen til at den fortsatt eksisterer i dag?
2. Hvordan vil dere beskrive barneleikarringen?
3. Hvor viktig er barneleikarringen for formidlingen ved Romsdalsmuseet?
4. Hvordan rekrutteres nye dansere?
5. Hva slags folkedanser blir prioritert i barneleikarringen?
6. Hvor hentes kildemateriale til dansene fra?
7. Har dere kontakt med arkivinstitusjoner hvor tradisjonelt kildemateriale finnes?
8. Hvordan organiseres barneleikarringen i dag?
9. Hvordan er interessen for folkemusikk og folkedans i Romsdalsregionen?

Spørsmål benyttet i epostintervju med personene bak Slåttify

1. Hvem var tiltakshaver til Slåttify og når begynte arbeidet med det?
2. Hva er hensikten med Slåttify og hva slags funksjon skal nettstedet ha?
3. Hvem er målgruppen til nettstedet?
4. Vil spillelistene også inkludere invandremusikk, andre sjangere hvor folkemusikken har satt sitt preg som f.eks. folkrock, folkmetal, folkjazz, world music osv.? Hva er kriteriene for listene?
5. Hvordan kan Slåttify være med på å øke interessen for folkemusikkarven?

Andre aktive formidlingsopplegg som har vært nevnt i mitt intervjumateriale, som kan være med å synliggjøre folkemusikk og folkedans. I parentes står det hvilke institusjoner som har de ulike formidlingstiltakene.

- Musikkhelger (Tradisjonsmusikkarkivet, Mjøsmuseet)
- Munnharpesmiing (Tradisjonsmusikkarkivet, Mjøsmuseet)
- Seljefløytespikking (Tradisjonsmusikkarkivet, Mjøsmuseet)
- Instrumentlagerkurs (Tradisjonsmusikkarkivet, Mjøsmuseet og Folkemusikkarkivet i Møre og Romsdal)
- Langeleik-spillkurs (Tradisjonsmusikkarkivet, Mjøsmuseet)
- Festivaler (Valdres Folkemusikkarkiv og Valdres Folkemuseums tilknytning til Strunkeveko og Jørn Hilme-stevnet)
- Museumsformidling (Romsdalsmuseet, Sverresborg Trøndelag Folkemuseum, Ringve Musikkmuseum)
- Cd-produksjon (Valdres Folkemusikkarkiv, Tradisjonsmusikkarkivet ved Mjøsmuseet og Folkemusikkarkivet i Møre og Romsdal)
- Folkemusikk i lokalradio (Valdres Folkemusikkarkiv)
- Artikler – avis, bøker og årbok (Romsdalsmuseet, Norsk senter for folkemusikk og folkedans)
- Filmer om folkedans (Norsk senter for folkemusikk og folkedans)
- Kursvirksomhet med folkemusikk og folkedans som tema (Alle folkemusikkarkivene)
- Nyhets-e-poster fra arkivets virksomhet. Gi hverandre inspirasjon. (Folkemusikkarkivet i Møre og Romsdal)
- Digital formidling (alle museene)
- Dommerkurs for kappleikdommere (Norsk senter for folkemusikk og folkedans)

Brødre frem

Sogneprest Skive

Sang på valgmannsmøtet på Hunn 14.mars 1814

Mel.: "Ynglinge her"

Brø - dre frem, Brø - dre frem, Bort med hver na - gen - de Sve - rig,
 Har - pen skal to - ne om Nor - rig. Fæd - re - ne - land, Fæd - re - ne - land!

Brødre frem, Brødre frem,
 Bort med hver nagende Sverig,
 Harpen skal tone om Norrig.
 Fædreneland, Fædreneland!

Fædreneland, Fædreneland!
 Luen i Harmen du tænder,
 evig og høit for dig brænder
 til sidste Mand, til sidste Mand!

Mødre! Færdig, Mødre! Færdig
 leve og døde vi saa gjerne,
 trygt om din Hæder vi værne.
 i Fred og Krig, i Fred og Krig.

Aldri du skal, aldri du skal
 bære vanærende Lænke.
 Ingen din Frihed skal krænke
 før Dovre fald, før Dovre fald.

Stolt som dets Top, stolt som dets Top,
 høit imod Skyerne kneiser,
 trods dine Avindsmænd reiser
 du hav' det op, du hav' det op.

Hver din Uven, hver din Uven
 Lyst til Besøget skal miste.
 Skamfuld som Hunder sig liste,
 flyr bort igjen, flyr bort igjen.

Som Himlens Lov, som Himlens Lov
 hver en Despot du skal fælde,
 stige i Hæder og Vælde.
 Herlige Syn, herlige syn!

Brødre! En Eed, Brødre! En Eed,
 Norriges Frihed og Ære,
 hva det end gjelder – skal være
 vort Øiemeed, vort Øiemeed.

Paa gammel Viis, paa gammel Viis
 række vi trofaste Næve,
 Norge til Vidne vi kræve!
 Den Skik vor Pris, den Skik vor Pris.

Skjænk saa fuldt Maal, skjænk saa
 fuldt Maal!
 Skaalen, vi nu ville drikke,
 sviger vist Nordmanden ikke.
 Norge! Din Skaal! Norge! Din Skaal!